

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
ฉบับสมบูรณ์

โครงการการศึกษาภูมิปัญญาเรื่องกล้วยเพื่อการอนุรักษ์พันธุ์กล้วย
ของกลุ่มเยาวชน ตำบลเขาพระ อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา

โดย
อภินันต์ หมดหลี่ และคณะ

31 ตุลาคม 2553

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

โครงการการศึกษาภูมิปัญญาเรื่องกล้วยเพื่อการอนุรักษ์พันธุ์กล้วย
ของกลุ่มเยาวชน ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา

คณะผู้วิจัย

นายอภินันต์	หมัดหลี
นายภูมิปัญญา	หมัดหลี
นางสาวอุสนา	สัญญา
นางสาววิไลพร	สักกุลา
นางสาวสัลมา	หมัดหลี
นางสาวฟาร่าห์	ตะหวั่น
นางสาวชนันดา	เบ็ญอิสมาแอล
นางสาววนิตา	ตะลา
นางสาวสุชาดา	หล่ำเบ็ญสะ
นางสาวสุนิตา	นางา
นางสาวสุไหวยะ	สกุลสัน
นายอดิศักดิ์	ยี่ละงู
นายอิสมาแอล	จิตต์เพียร
นางสาวลลิตา	หมาดทั้ง
นายฮาเหล็ม	ยี่ละงู

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อ	ก-ข
บทที่ 1 ความเป็นมาและสภาพปัญหา	1
บทที่ 2 บริบทชุมชนและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
- ข้อมูลพื้นฐานตำบลเขาพระ	6
- สภาพเยาวชนคนต้นน้ำเขาพระ	8
- แนวคิดของเยาวชนต่อการดำเนินงานวิจัยเรื่องกล้วย	9
- ประวัติของกล้วย	9
- นโยบายการพัฒนาของผู้บริหารท้องถิ่น	12
- ธรรมนูญลุ่มน้ำรัตภูมิ	12
บทที่ 3 ขั้นตอนและวิธีการดำเนินงาน	16
- ขอบเขตการวิจัย	16
- วิธีการดำเนินโครงการ	16
- การดำเนินงานศึกษา	16
- วิธีการเก็บข้อมูล	31
บทที่ 4 ผลการดำเนินงาน	33
- ข้อมูลองค์ความรู้ภูมิปัญญาเรื่องกล้วย	33
- วิถีชีวิต ความสัมพันธ์ของกล้วยกับชุมชน	50
- สถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงของกล้วยจากอดีตถึงปัจจุบัน	56
- แนวทางการเสริมบทบาทเยาวชนและการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการอนุรักษ์กล้วย	56
- ทักษะการทำงานวิจัยสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเยาวชน	61
บทที่ 5 สรุปและอภิปรายผล	67

บทคัดย่อ

ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา มีลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงล้อมรอบ และเป็นที่ยึดมั่นบางส่วน มีพื้นที่ติดกับตำบลทุ่งนุ้ย อำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล ในพื้นที่แห่งนี้ เป็นแหล่งต้นกำเนิดของแหล่งน้ำสายสำคัญ ชาวบ้านอาศัยความหลากหลายของพันธุกรรม พื้นบ้านที่มีอยู่ทั่วไปในพื้นที่ป่าต้นน้ำ เพื่อการทำมาหากิน ซึ่งเดิมคนในชุมชนมีวิถีชีวิตพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การหาของป่า การหาผักพื้นบ้าน สมุนไพร เพื่อการดำรงชีวิต และใช้เป็นสมุนไพรในการรักษาสุขภาพ รวมถึงวิธีการทำเกษตรในพื้นที่ป่าต้นน้ำยังต้องคำนึงถึงระบบนิเวศน์ความสมบูรณ์ของป่าต้นน้ำ แต่ในสถานการณ์ปัจจุบันวิถีชีวิตของชุมชนเริ่มเปลี่ยนแปลงไป การดำรงชีวิตต้องอาศัยปัจจัยเงินเป็นหลัก วิธีการเกษตรของชุมชนก็เริ่มเปลี่ยนแปลงไปเป็นเกษตรเชิงเดี่ยว ต้องอาศัยปุ๋ยเคมีในการเร่งผลผลิต พันธุกรรมพืชพื้นบ้านหลายชนิดต้องสูญหายไปกับการทำเกษตรเชิงเดี่ยว แต่ในพื้นที่ที่ยังคงหลงเหลือกลุ่มที่ยังใช้วิถีเกษตรโดยอาศัยธรรมชาติเหมือนดังอดีต ซึ่งก็คือ “กลุ่มเกษตรธาตุ 4” ที่มีปะหรนเป็นต้นแบบของการทำเกษตรธาตุ 4 และมีพัฒนาการจนกลายเป็นศูนย์เรียนรู้ให้กับคนทั้งภายในและภายนอกพื้นที่มาศึกษาดูงานในปัจจุบัน

ต่อมาสภาเยาวชนคนต้นน้ำเขาพระซึ่งนำโดยทายาทของปะหรน ได้มีความสนใจในการศึกษาพันธุกรรมของกล้วยขึ้นมา เนื่องจากได้มีการสังเกต ได้เรียนรู้ว่าเดิมบริเวณแห่งนี้มีพันธุกรรมกล้วยหลากหลายชนิด ซึ่งมีประโยชน์ต่อพื้นที่ทั้งเป็นอาหาร รักษาความอุดมสมบูรณ์ของป่า และเป็นเครื่องมือใช้สอย ดังนั้นปี 2549 จึงได้ทำการศึกษาพันธุ์กล้วยที่มีอยู่ในพื้นที่ว่ายังคงหลงเหลือกล้วยชนิดใดบ้าง จนพบคำตอบ แต่ต่อมาปี 2553 ได้ศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมเรื่ององค์ความรู้และภูมิปัญญาของกล้วยเพื่อที่จะนำไปสู่การฟื้นฟูภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากกล้วยและความร่วมมือของคนในชุมชนในการอนุรักษ์พันธุ์กล้วย และเกิดทางเลือกอาชีพให้กับชุมชน โดยร่วมกับเยาวชนโรงเรียนสามัคคีอิสลามวิทยาที่สนใจมาศึกษา โดยมีคำถามวิจัยว่า กระบวนการวิจัยของกลุ่มเยาวชนเรื่องภูมิปัญญาของกล้วย จะนำไปสู่การอนุรักษ์พันธุ์กล้วยโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างไร **วัตถุประสงค์การศึกษา** เพื่อพัฒนาทักษะเยาวชนในการคิดวิเคราะห์ การบันทึก และการทำงานร่วมกับชุมชนผ่านกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อศึกษาองค์ความรู้เรื่องกล้วยอันจะนำไปสู่การอนุรักษ์พันธุ์กล้วย และแนวทางการพัฒนาอาชีพของชุมชน เพื่อส่งเสริมบทบาทเยาวชนในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พันธุ์กล้วยร่วมกับผู้ใหญ่ในชุมชน และมีวิธีการดำเนินงานที่ผ่านมาได้แก่ การเก็บข้อมูลจากพื้นที่ใน 2 ตำบล ได้แก่ ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา และตำบลทุ่งนุ้ย อำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล เพื่อศึกษาองค์ความรู้ของกล้วยจากผู้มีประสบการณ์ มีการสรุปข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลจากการลงพื้นที่ นำเสนอข้อมูลสู่ชุมชนและเผยแพร่ ซึ่งจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ทำให้ทีมได้ค้นพบ

องค์ความรู้ของกล้วย ที่สามารถจัดเป็น ภูมิปัญญาจากกล้วย และแนวทางสู่การอนุรักษ์พันธุ์กล้วยร่วมกับชุมชนได้ดังนี้

1. ชนิดของกล้วยที่ยังคงหลงเหลือและกำลังสูญหายในพื้นที่ ชนิดของกล้วยที่ยังคงหลงเหลือในพื้นที่ได้แก่ กล้วยไข่ กล้วยน้ำว้า กล้วยนางยา กล้วยหอม กล้วยหอมทอง และกล้วยหิน กล้วยเล็บมือนาง ซึ่งกล้วยทั้งหลายเหล่านี้ที่ยังคงเหลือเนื่องจากสามารถนำไปสู่เศรษฐกิจของชุมชน ส่วนกล้วยที่กำลังจะสูญพันธุ์มีประมาณ 32 ชนิด เนื่องจากค่านิยมของสังคม และวัยรุ่นสมัยใหม่ ไม่สนใจอาหารการกินแบบพื้นบ้าน และกล้วยที่ปลูกก็เป็นโรคต่าง ๆ มากโดยไม่มีทางแก้ไขทำให้ผู้ปลูกกล้วยมีความท้อแท้ มีศัตรูพืช เช่น ดั้ว และอีกประการคือกล้วยบางชนิดชุมชนไม่เห็นความสำคัญและมองไม่เห็นประโยชน์อื่น ๆ

2. ขั้นตอนและเทคนิควิธีการปลูกกล้วยที่ให้ผลผลิตดีคือการเหลือต้นไว้เพียงสามต้นเท่านั้น และวิธีการทำให้กล้วยออกเครือไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งทำให้ง่ายต่อการดูแลรักษาและการเก็บเกี่ยวผลผลิต

3. ประโยชน์ของกล้วย ซึ่งพบในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ในด้านการทำอาหาร ด้านการรักษา ระบบนิเวศซึ่งกล้วยจะให้ความชุ่มชื้นพื้นดิน และให้ร่มเงากับไม้ที่เป็นต้นกล้า และกล้วยเป็นยารักษาโรคที่สำคัญ เช่น ผู้หญิงหลังแท้งลูก หรือโรคไส้เลื่อนในผู้ชาย รักษาฝี และยังรวมถึงประโยชน์ด้านวัฒนธรรมซึ่งใช้กล้วยในการประกอบพิธีกรรมสำคัญ ๆ เช่น ขึ้นบ้านใหม่ และสามารถแปรรูปเป็นเครื่องจักสาน

จากการทำงานวิจัยดังกล่าวทำให้กลุ่มนักวิจัยที่เป็นเยาวชน ได้เรียนรู้ทักษะการทำงานวิจัยที่ต้องมีการตั้งคำถาม ออกแบบ ร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูล เกิดเป็นองค์ความรู้ และเกิดเป็นทักษะของคนทำงานตั้งแต่ การทำงานเป็นทีม มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบ การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า การกล้าแสดงออก การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่นอกเหนือจากห้องเรียนที่สามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

สำหรับแนวทางในการอนุรักษ์พันธุ์กล้วย ในพื้นที่ ที่เกิดจากความคิดเห็นในชุมชน ได้แก่ การสร้างศูนย์เรียนรู้พันธุ์กล้วยต่าง ๆ ที่เคยมีในพื้นที่เขาพระ และกล้วยจากนอกพื้นที่ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และเพาะพันธุ์กล้วย โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นสำหรับเป็นองค์ความรู้แก่ผู้สนใจ และการหาทางเลือกในช่องทางอาชีพจากกล้วย เช่น การรวมกลุ่มเพื่อรวบรวมผลผลิตจากกล้วยส่งขาย สร้างรายได้ และเกิดกองทุนกล้วยของชุมชนต่อไปในอนาคต

บทที่ 1 ความเป็นมาและสภาพปัญหา

ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา มีลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงล้อมรอบ และเป็นที่ยราบบางส่วน ทางทิศเหนือติดการตำบลท่าชะมวง ทิศใต้ติดกับตำบลทุ่งนุ้ย อำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล ทิศตะวันออกติดกับตำบลทุ่งตำเสา อำเภอหาดใหญ่และตำบลท่าชะมวง อำเภอรัตนภูมิ ทิศตะวันตกติดกับตำบลท่าชะมวง อำเภอรัตนภูมิและจังหวัดสตูล มีลักษณะที่สำคัญคือทิศตะวันตกมีลักษณะเป็นภูเขาสูง เป็นต้นกำเนิดของแหล่งน้ำสายสำคัญเช่น คลองลำแซง วิถีชาวบ้านอยู่อย่างพอเพียง อาศัยความหลากหลายของพันธุกรรมพื้นบ้านที่มีอยู่ทั่วไปในพื้นที่ป่าต้นน้ำเพื่อการทำมาหากิน อาทิ การหาของป่า การหาผักพื้นบ้าน สมุนไพร เพื่อการดำรงชีวิต และใช้เป็นสมุนไพรในการรักษาสุขภาพ รวมถึงวิธีการทำเกษตรในพื้นที่ป่าต้นน้ำยังต้องคำนึงถึงระบบนิเวศความสมบูรณ์ของป่าต้นน้ำ แต่ในสถานการณ์ปัจจุบันวิถีชีวิตของชุมชนเริ่มเปลี่ยนแปลงไป การดำรงชีวิตต้องอาศัยปัจจัยเงินเป็นหลัก วิธีการเกษตรของชุมชนก็เริ่มเปลี่ยนแปลงไปเป็นเกษตรเชิงเดี่ยว ต้องอาศัยปุ๋ยเคมีในการเร่งผลผลิต พันธุกรรมพืชพื้นบ้านหลายชนิดต้องสูญหายไปกับการทำเกษตรเชิงเดี่ยว แต่ในพื้นที่ของตำบลเขาพระยังมีกลุ่มผู้ใช้วิถีเกษตรธรรมชาติที่เรียกว่า “เกษตรธาตุ 4” ซึ่งเกิดจากภูมิปัญญาของปราชญ์ชุมชนที่เชื่อว่านายพรน หมัดหลี่ หรือที่ใคร ๆ เรียกว่า “ปะหรน” และมีชาวบ้านให้ความสนใจมาเรียนรู้นำสู่การปฏิบัติจริงจนเห็นผล เกิดการขยายผลสู่การรับรู้ในวงกว้าง จนกลายเป็นแหล่งเรียนรู้จากหลายภาคส่วน ทางกลุ่มเกษตรธาตุ 4 มีการทำงานเป็นระบบมากขึ้นเพื่อรองรับผู้สนใจที่มาศึกษา ตั้งแต่การรวบรวมผู้รู้ในพื้นที่ เพื่อการถ่ายทอด เช่น การทำเกษตร 4 ย การทำปุ๋ยหมัก การแปรรูปผลิตภัณฑ์ การจักสาน พฤษศาสตร์ชุมชน การจัดการป่า การตีผึ้ง หมอพื้นบ้านและอสมการแพทย์และสวัสดิการ มีการการศึกษาองค์ความรู้ และแลกเปลี่ยนกันอย่างต่อเนื่อง และตั้งเป็นคณะทำงานเครือข่ายอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำเขาพระ ปัจจุบันก่อตั้งเป็นศูนย์เรียนรู้ครูภูมิปัญญาไทยเกษตรธาตุ 4 โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เมื่อปี 2550 ดำเนินการถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้สนใจอย่างเป็นระบบ

จากการถ่ายทอดประสบการณ์ดังกล่าวแก่กลุ่มลูกหลานของปะหรนในพื้นที่ประมาณ 3-4 คนตั้งแต่เรียนอยู่ชั้นประถมปีที่ 4 จนขณะนี้อยู่มัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่ผ่านมาได้เข้าร่วมเรียนรู้จนเริ่มสนใจและกลับมามองถึงวิถีชีวิตในอดีตที่ต้องพึ่งพิงอาศัยอยู่กับป่า สายน้ำลำคลอง ไม่ว่าจะเป็นอาหาร สมุนไพร การสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ล้วนแล้วต้องอาศัยความอุดมสมบูรณ์จากพื้นที่ป่าต้นน้ำ และเยาวชนได้ทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มผู้ใหญ่จนสามารถที่จะถ่ายทอดความรู้ให้กับเยาวชนด้วยตนเอง และต่อมาได้ก่อตั้งเป็นสภาเยาวชนคนต้นน้ำเขาพระโดยมีแกนนำคือหลานของปะหรน และเพื่อน ๆ ที่อยู่ในโรงเรียนอิสลามสามัคคีในต.ทุ่งนุ้ย และมีสมาชิกที่เกิดจากการถ่ายทอดองค์ความรู้ไว้ในโรงเรียนต่าง ๆ รอบตำบลเขาพระ

กลุ่มเยาวชนเหล่านี้พยายามศึกษาองค์ความรู้ด้านเกษตรธรรมชาติและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าต้นน้ำ โดยเฉพาะเรื่องกล้วยเพราะได้รับการถ่ายทอดต่อกันมาว่าในอดีตพันธุ์กล้วยในเขตพื้นที่ตำบลเขาพระมีหลากหลายชนิดที่มีความสำคัญต่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนในหลายๆเรื่อง เช่น ในด้านยารักษาโรค การนำมาทำเป็นอาหารและแปรรูปอาหารได้หลากหลายชนิด การนำมาใช้ประโยชน์ในด้านการจักสานเป็นต้น และต้นกล้วยสามารถเพิ่มฝืนป่าและสายน้ำได้อีกด้วยเพราะต้นกล้วยมีความสำคัญกับป่าและสายน้ำ ต้นกล้วยสามารถให้น้ำบังแดดบังฝนให้กับต้นไม้ที่อยู่รอบๆต้นกล้วยให้มีความสมบูรณ์และเติบโตเร็วอีกด้วย เมื่อต้นไม้มากฝืนป่าก็เพิ่มและกล้วยเป็นระบบหนึ่งของเกษตรธาตุ 4 เมื่อฝืนป่าเพิ่มแม่น้ำลำคลองเพิ่มมากขึ้น แต่เมื่อความเจริญเข้ามาพันธุ์กล้วยได้เริ่มสูญหายไป ด้วยความไม่เข้าใจในคุณค่าของกล้วย และที่สำคัญอีกประการคือการนำองค์ความรู้ไปสู่การพัฒนาต่อยอดให้กับกลุ่มวิสาหกิจของกลุ่มแม่บ้านในพื้นที่ ช่วงแรกเมื่อปี 2548 กลุ่มสภาเยาวชนคนต้นน้ำเขาพระได้ทำการศึกษาเบื้องต้นโดยการรวบรวมพันธุ์กล้วยที่มีอยู่ในพื้นที่ตำบลเขาพระ เพื่อเรียนรู้และถ่ายทอดจนทราบชื่อของพันธุ์กล้วยแต่ละชนิด ส่วนประกอบและลักษณะต่างๆของพันธุ์กล้วยแต่ละชนิด คุณค่าของพันธุ์กล้วยในการนำมาเป็นอาหาร ยา และการแปรรูปและสิ่งที่ได้นอกเหนือจากความรู้คือกระบวนการศึกษาที่ได้มีการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลโดยวิธีการสอบถามพูดคุยสัมภาษณ์สังเกตและทดลอง รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลและรายงาน ได้รู้จักพันธุ์กล้วยที่ไม่เคยรู้จักมาก่อน และพบว่าพันธุ์กล้วยบางชนิดที่ได้สูญหายไปแล้ว และบางชนิดกำลังจะสูญหายไป ด้วยความไม่เข้าใจในคุณค่าและความสำคัญ เช่น การถางป่า การใช้สารเคมี เป็นต้น จนทำให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ไม่รู้จักพันธุ์กล้วยชนิดต่างๆและไม่เห็นคุณค่า รวมไปถึงความสำคัญของพันธุ์กล้วยต่อฝืนป่า

จากการศึกษาและค้นพบองค์ความรู้ในครั้งนี้ทำให้ สภาเยาวชนคนต้นน้ำเขาพระจึงเกิดความคิดที่ต้องการจะชักชวนกลุ่มเด็กและเยาวชนโรงเรียนสามัคคีอิสลามวิทยาที่สนใจมาศึกษาเรื่องกล้วยที่จะนำไปสู่การฟื้นฟูภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากกล้วยและความร่วมมือของคนในชุมชนในการอนุรักษ์พันธุ์กล้วย และสร้างความมั่นคงด้านอาหารของชุมชน และงานวิจัยจะเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ทำให้เยาวชนได้มีการพัฒนาเสริมสร้างการเป็นนักวิจัย การเรียนรู้ด้วยตนเอง ฝึกความกล้าแสดงออกกล้าที่จะเข้าไปพบปะกับผู้ใหญ่ผู้รู้ในหมู่บ้านของตนเอง และจะใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เมื่อศึกษาแล้วผลที่ตามมาคือกลุ่มเยาวชนที่เป็นผู้ศึกษาก็จะรู้ถึงประโยชน์ของพันธุ์กล้วยในหลายๆด้านจะเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุ์กล้วยไว้ และจะเกิดทางเลือกอาชีพให้กับชุมชน เยาวชนในโรงเรียนสามัคคีฯ นำมารวบรวมเป็นหนังสือได้ถ่ายทอดสู่รุ่นต่อไป

คำถามวิจัย

กระบวนการวิจัยของกลุ่มเยาวชนเรื่องภูมิปัญญาของกล้วย จะนำไปสู่การอนุรักษ์พันธุ์กล้วยโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างไร?

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาทักษะเยาวชนในการคิดวิเคราะห์ การบันทึก และการทำงานร่วมกับชุมชนผ่านกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น
2. เพื่อศึกษาองค์ความรู้เรื่องกล้วยอันจะนำไปสู่การอนุรักษ์พันธุ์กล้วย และแนวทางการพัฒนาอาชีพของชุมชน
3. เพื่อส่งเสริมบทบาทเยาวชนในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พันธุ์กล้วยร่วมกับผู้ใหญ่ในชุมชน

ประเด็นการศึกษา

1. ความรู้ทุกด้านที่กล้วยมีความสัมพันธ์กับชุมชน กิน อยู่ อาศัย วัฒนธรรม นิเวศน์ การขยายพันธุ์
2. ศักยภาพของเยาวชนนักวิจัย

วิธีการดำเนินงาน

1. เตรียมทีมงานเพื่อสร้างความเข้าใจแนวทางการดำเนินงาน
2. ศึกษาพื้นที่สำหรับการเก็บข้อมูลในตำบลทุ่งนุ้ย อำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูลและพื้นที่ตำบลเขาพระ อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา
3. ออกแบบการเก็บข้อมูลจากพื้นที่
4. เก็บข้อมูลในชุมชนเพื่อให้ครอบคลุมในประเด็นที่ศึกษา
5. สรุปข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลจากการลงพื้นที่
6. นำเสนอข้อมูลสู่ชุมชนและเผยแพร่
7. จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์

พื้นที่ดำเนินการวิจัย

พื้นที่สำหรับการศึกษาอยู่ในชุมชนพื้นที่ตำบลเขาพระ 5 หมู่บ้าน จากทั้งหมด 12 หมู่บ้าน และพื้นที่ตำบลทุ่งนุ้ย 6 หมู่บ้าน จาก 12 หมู่บ้าน รวม 11 หมู่บ้าน ดังนี้

1. พื้นที่ ต.เขาพระ อ.รัตภูมิ จ.สงขลา

บ้านคอกช้าง	หมู่ที่	5
บ้านบนควน	หมู่ที่	6
บ้านหน้าเขาซอยดาว	หมู่ที่	10
บ้านทุ่งพันต้น	หมู่ที่	11
บ้านคลองหิน	หมู่ที่	12

2. ต.ทุ่งนัย อ.ควนกาหลง จ.สตูล

บ้านห้วยกาหมิง	หมู่ที่ 3
บ้านน้ำร้อน	หมู่ที่ 4
บ้านโตนปาหนัน	หมู่ที่ 5
บ้านน้ำหรา	หมู่ที่ 6
บ้านค่ายรวมมิตร	หมู่ที่ 8
บ้านห้วยหลอด	หมู่ที่ 9

ระยะเวลาการดำเนินการ

ใช้เวลาดำเนินการวิจัยเป็นเวลา 8 เดือน

งบประมาณ

รวมทั้งสิ้น 65,400 บาท

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

มิติวิจัย

เกิดองค์ความรู้เรื่องกล้วย แนวทางการอนุรักษ์พันธุ์กล้วยและ แนวทางการพัฒนาอาชีพของชุมชน

มิติพัฒนา

1. เยาวชนที่ทำการศึกษามีการเสริมสร้างพัฒนากระบวนการเรียนรู้การเป็นนักวิจัย เยาวชนเกิดความตระหนักในความสำคัญของกล้วย และเกิดความสัมพันธ์อันดีกับผู้ใหญ่ในชุมชน

ทีมวิจัย

นายอภินันต์	หมัดหลี	หัวหน้าโครงการวิจัย
นายภูมิปัญญา	หมัดหลี	ผู้ประสานงานโครงการวิจัย
นางสาวสุสนา	สัจญญา	นักวิจัย
นางสาววิไลพร	สักรุลา	นักวิจัย
นางสาวสัลมา	หมัดหลี	นักวิจัย
นางสาวฟาร่าห์	ตะหวัน	นักวิจัย
นางสาวชนิตา	เบ็ญอัสมาแอล	นักวิจัย
นางสาววนิตา	ตะลา	นักวิจัย
นางสาวสุชาดา	หล่ำเบ็ญสะ	นักวิจัย

นางสาวสุนิตา	นางา	นักวิจัย
นางสาวสุไหวยะ	สกุลสัน	นักวิจัย
นายอดิศักดิ์	ยี่ละงู	นักวิจัย
นายอิสมาแอล	จิตต์เพียร	นักวิจัย
นางสาวลลิตา	หมาดทึง	นักวิจัย
นายฮาเหล็ม	ยี่ละงู	นักวิจัย

คณะที่ปรึกษา

นายกำราบ	พานทอง	ผู้ประสานงานเครือข่ายวิจัยกองกลางลุ่มน้ำภาคใต้
นายจำนง	แรกพินิจ	อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา สาขาพัฒนาชุมชน
นายอาซันต์	เกลี้ยงสัน	ผู้ประสานงานศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาเกษตรธาตุ 4
นายอภินันต์	หมัดหลี	ผู้อำนวยการศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาเกษตรธาตุ 4
นายดุร่อตกร์	ยะโกบ	ครูโรงเรียนสามัคคีอิสลามวิทยา
นายสัน	เสนหะ	ครูภูมิปัญญาเรื่องการทำเกษตร 4 ย
นายหมัด	บิลอะหลี	ครูภูมิปัญญาเรื่องจัดการปาดันน้ำ
นายมาเหยด	เถาว์ลย์	ครูโรงเรียนสามัคคีอิสลามวิทยา
นางดารณี	หมัดหลี	ครูภูมิปัญญาแปรรูปสมุนไพร

2.1 ข้อมูลพื้นฐานตำบลเขาพระ¹

แผนที่ตำบลเขาพระ เนื้อที่ 182.715.1 ไร่ (สถานวิจัยสารสนเทศและภูมิศาสตร์ภาคใต้ มอ.)

¹ <http://www.kaopra.go.th/index.php?options=content&mode=cate&id=3&pages=3>

ภูมิประเทศ สภาพพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระ เป็นที่ราบเชิงเขา และเป็นภูเขาสูงทางทิศใต้ และทางทิศตะวันตก และทิศตะวันออก ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของแหล่งน้ำสายต่าง ๆ เช่น คลองลำแขง คลองลำชัน คลองรัตภูมิ เป็นต้น มีถนนสายหลัก (หาดใหญ่ - สตูล ทางหลวงหมายเลข 406) ตัดผ่านตำบล

จำนวนหมู่บ้าน มีทั้งหมด 12 หมู่บ้าน จำนวนหมู่บ้านในเขต อบต. เต็มทั้งหมู่บ้าน 11 หมู่ ได้แก่ หมู่ที่ 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11 และ 12 จำนวนหมู่บ้านในเขต อบต. บางส่วน 1 หมู่ ได้แก่ หมู่ที่ 1 และอยู่ในเขตเทศบาลตำบลนาสีทอง

อาชีพการของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรรม แยกได้ดังนี้ สวนยางพารา 2,000 ไร่ ครัวเรือน 39,352 ทำนา 110 ครัวเรือน 400 ไร่ ทำสวนผลไม้ 460 ครัวเรือน 1,321 ไร่

ทรัพยากร เดิมเขาพระเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติมีพันธุ์กรรมพื้นบ้านมากมาย จนมีคำพูดติดปากของชาวบ้านเขาพระว่า “ขึ้นป่า พบของ ลงคลอง พบปลา” แต่ปัจจุบันนี้ มีจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น มีการบุกรุกพื้นที่และการใช้ทรัพยากรอย่างไม่เห็นคุณค่าเพิ่มมากขึ้น จนคำกล่าวข้างต้นนี้เริ่มจะไม่เป็นจริงแล้ว

พื้นที่การใช้ประโยชน์ตำบลเขาพระ

พื้นที่นาข้าว 7.23 ตารางกิโลเมตร	คิดเป็นไร่ 4,519.28 ไร่	คิดเป็น 2 เปอร์เซนต์
พื้นที่ไม้ผล 6.28 ตารางกิโลเมตร	คิดเป็นไร่ 3,922.99 ไร่	คิดเป็น 2 เปอร์เซนต์
พื้นที่สวนยางพารา 133.88 ตารางกิโลเมตร	คิดเป็นไร่ 83,671.92 ไร่	คิดเป็น 46 เปอร์เซนต์

จากพื้นที่ทั้งหมดของตำบลเขาพระ 182,715.1 ไร่

ข้อมูลจากสถานวิจัยสารสนเทศและภูมิศาสตร์ภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ส่วนตำบลทุ่งนุ้ย อำเภอกวนกาหลง จังหวัดสตูล

มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 90,477 ไร่ หรือ 144.76 ตารางกิโลเมตรเป็นพื้นที่ทำการเกษตร 45,437 ไร่ หรือ 72.85 ตารางกิโลเมตรส่วนใหญ่เป็นภูเขาร้อยละ 60 และพื้นที่ราบร้อยละ 40 ตำบลทุ่งนุ้ย สภาพอากาศ โดยทั่วไป แบ่งเป็น 2 ฤดูกาล คือ ฤดูฝน ประมาณ 8 เดือนฤดูร้อน ประมาณ 4 เดือนอุณหภูมิเฉลี่ย 27.7 องศาเซลเซียส ความชื้นเฉลี่ย 77.2% ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยตลอดปี 194.94 มิลลิเมตร ฝนตกรวม 232

2.2 สภาเยาวชนคนต้นน้ำเขาพระ ประวัติความเป็นมา

ในปี พ.ศ. 2544 มีกลุ่มเด็กที่เป็นลูกหลานของปะหรณ หมดหลี่ ที่ทำเรื่องเกษตรธาตุ 4 ได้มีโอกาสเข้าร่วมเวทีประชุมกับเครือข่ายอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำ ที่มีการคุยถึงเรื่องการรวมกลุ่ม การร่วมกันอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำ การทำเกษตรที่ปลอดภัย เคมี เด็กกลุ่มนี้จึงมีแนวคิดที่จะรวมกลุ่มกันประมาณ 4 คน จะทำกิจกรรมที่ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองละสังคม จึงนั่งคุยกันในวงเล็กๆ กับสมาชิก 4 คน ได้นั่งคิดว่าเราจะต้องทำกิจกรรมอะไรบางอย่าง จนได้ข้อสรุปว่า ควรทำสิ่งประดิษฐ์ สิ่งของต่างๆ จากวัสดุธรรมชาติ แต่ไม่รู้จะเริ่มต้นอย่างไร จึงปรึกษาทางผู้ใหญ่ที่อยู่ในเครือข่าย ได้รับคำแนะนำ ให้ทำกิจกรรมที่ต้องพึ่งตนเองก่อน ช่วงแรก ทั้ง 4 คนก็งัดว่าพึ่งตนเองอย่างไร เลยถามต่อไป คำตอบที่ได้คือ ให้รวมกลุ่มกันแล้วทำกลุ่มออมทรัพย์ รูปแบบการทำกลุ่มออมทรัพย์ ก็ได้ไปดูงานจากเครือข่ายที่ได้ทำอยู่ คือ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการชุมชน ที่บ้านคลองช้าง ต.เขาพระ อ.รัตนภูมิ จ.สงขลา

กลับมาทำออมทรัพย์วันละบาท แล้วตั้งชื่อกลุ่มว่า “กลุ่มสี่สหาย” ทั้งสี่คนก็ได้กันอยู่มีเริ่มมีงบประมาณพอที่จะสมัครเข้าร่วมกลุ่มสตรีก้าวหน้าซึ่งเป็นกลุ่มแม่บ้าน ที่ทำเรื่องของการแปรรูปสมุนไพร ก็นำเงินมาสมัคร จึงมีกิจกรรมเพิ่มขึ้น

เมื่อกลุ่มเริ่มเข้มแข็งก็ได้มีการขยับได้เข้าร่วมเวทีประชุมกับทางผู้ใหญ่ในเครือข่ายอย่างเป็นทางการ และได้มีโอกาสไปร่วมกิจกรรมค่ายเยาวชนกับกลุ่มเยาวชนอื่นๆ มากมาย

เมื่อมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่องก็ได้ชักชวนเพื่อนๆ ในชุมชนมาทำกิจกรรมรวมกันในช่วงนี้เองกลุ่มสี่สหายได้เปลี่ยนชื่อเป็น “สภาเยาวชนคนต้นน้ำเขาพระ” เมื่อมีสมาชิกเพิ่มขึ้นถึง 12 คน ก็ได้มีการทำกิจกรรมสร้างสรรค์คือการร้องเพลงที่ได้เนื้อร้องจากที่ปรึกษาของเยาวชน นายอัลดรอศักดิ์ ยะโกบ แต่งขึ้นมาเป็นเพลงเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ ได้มีคำเชิญจากสถานที่ต่างๆ หรืองานต่าง ๆ ไปโชว์ แนวคิดต่อมาคือคิดว่าเราควรจะได้ศึกษาภูมิปัญญา และองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน เรื่องของเกษตรธาตุ 4 และองค์ความรู้อีก 9 องค์ความรู้..... เมื่อได้ศึกษากันพอสมควรก็มีความคิดที่จะสืบสานต่อให้กับเยาวชน ในระหว่างนี้ก็ได้นำเสนอแนวคิดในเวทีประชุมประจำเดือนของเครือข่ายในวันที่ 7 กรกฎาคม 2545 ซึ่งทางผู้ใหญ่ใจดีเมื่อได้รับฟังแล้วก็พร้อมที่จะหนุนช่วย และเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของเยาวชน พลังของชาติจึงได้ก่อเกิดกิจกรรมค่ายการเรียนรู้ของเด็กเยาวชนคนต้นน้ำขึ้นมาครั้งแรก ในระหว่างวันที่ 24-25 กรกฎาคม 2545 มีกิจกรรมที่ให้ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาและองค์ความรู้ ปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และมีกิจกรรมสนทนากาการ ที่มีทั้งความสนุกและสอดแทรกข้อคิดให้กับเยาวชนอีกด้วย

หลังจากนั้นก็ได้อำนาจมาโดยตลอด มีการปรับปรุงหลักสูตรในการสอน เพิ่มจำนวนวันจัดขึ้นถึง 3-4 วัน เพื่อให้มีเวลาพอที่จะให้ความรู้โดยไม่เคร่งเครียดจนเกินไป หลังจากนั้นก็ได้ช่วยงานพี่ๆ ในเครือข่าย ในการเก็บข้อมูลงานวิจัยเกษตรธาตุ 4 บ้าง การเก็บข้อมูล

ชุมชนบ้าง และได้มีโอกาสมากมายในการเข้าร่วมกิจกรรมโครงการต่างมากมาย เมื่อปี พ.ศ. 2548 กลุ่มสภายาวชนคนต้นน้ำเขาพระได้ทำการศึกษาเบื้องต้นโดยการรวบรวมพันธุ์กล้วยที่มีอยู่ในพื้นที่ตำบลเขาพระและได้มีการพัฒนาโครงการต่อมาเรื่อยๆ

2.3 แนวคิดของเยาวชนต่อการดำเนินงานวิจัยเรื่องกล้วย

ด้านการอนุรักษ์ ต้นกล้วยเป็นต้นไม้ที่โตง่ายคุ้นเคย เพราะมีให้เห็นอยู่ทั่วไปตามบ้านเรือนทั้งนี้เพราะกล้วยปลูกง่ายโตเร็วให้ผลผลิตภายในปี ขอให้มีความชื้น ชุ่มน้ำสักนิด ต้นกล้วยก็โตวันโตคืนไม่ต้องดูแลอะไรมากนัก เรียกว่าปลูกทิ้งๆ ขว้างๆ ก็สามารถเติบโตให้ผลผลิตได้

ต้นกล้วยยังมีบทบาทในพิธีกรรม งานมงคล งานอวมงคลอีกมากมาย ตั้งแต่เกิดจนตาย รวมถึงตลอดผลผลิตจากกาบกล้วย และใบกล้วยกลายมาเป็นหัตถกรรมศิลปะพื้นบ้านนานาชนิดอีกด้วย

กล้วยเป็นผลไม้ธรรมชาติที่เราเห็นอยู่ นอกจากมีคุณค่าต่อชีวิตต่อเนื่องกันแล้ว ยังประกอบด้วยหลายเผ่าพันธุ์จนเป็นที่หน้าอัสจรรย์ และมีมากที่สุดในประเทศไทยซึ่งกำลังอยู่ในกระบวนการศึกษาค้นคว้าของนักวิชาการ

สวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ได้มีการรวบรวมพันธุ์กล้วยไว้ประมาณ 70 กว่าชนิด โดยจัดกล้วยออกเป็นกลุ่มๆ เพื่อให้ง่ายและสะดวกต่อการศึกษของผู้ที่สนใจเรื่องกล้วย และจะมีเจ้าหน้าที่คอยให้ข้อมูลความรู้แก่ผู้ไปเยี่ยมชม

ด้านการสร้างรายได้การสร้างอาชีพ ตำบลถ้ำสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร มีชาวบ้านกลุ่มหนึ่ง รวมตัวกันโดยวิธีการชักชวนคนในครอบครัวและในชุมชนมาทำกิจกรรมในกลุ่มเกษตรกรทำสวนกล้วย รวบรวมกล้วยเพื่อที่จะส่งออกต่างประเทศ เพราะการส่งออกต่างประเทศจะมีการประกันราคาให้ผลผลิตที่ออกมาไม่ขาดทุนและมั่นคงอีกด้วย

2.4 ประวัติของกล้วย²

จากการศึกษาของอาจารย์ศศิวิมล แสงวงษ์³ พบเส้นทางสายกล้วย เกิดจากการเคลื่อนย้าย ส่งต่อ และผสมผสานอารยธรรม โดยเลือกแกนการศึกษาในรูปการเกิดการค้า

² [http://www.atriumtech.com/cgi-](http://www.atriumtech.com/cgi-bin/hilightcgi?Home=/home/InterWeb2000&File=/home2/searchdata/Forums/http/www.pantip.com/cafe/jatujak/topic/J2491198/J2491198.html)

[bin/hilightcgi?Home=/home/InterWeb2000&File=/home2/searchdata/Forums/http/www.pantip.com/cafe/jatujak/topic/J2491198/J2491198.html](http://www.atriumtech.com/cgi-bin/hilightcgi?Home=/home/InterWeb2000&File=/home2/searchdata/Forums/http/www.pantip.com/cafe/jatujak/topic/J2491198/J2491198.html)

³ ผลการสัมมนาสัมมนาและนิทรรศการกล้วย ครั้งที่ 2

The Second Thailand Seminar and Exhibition on Bananas

“เส้นทางสายกล้วย: เครือข่ายอารยธรรมโลก”

“BANANA ROUTES”วันอาทิตย์ที่ 9 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2546

ณ อาคารอาคารภาษาและวัฒนธรรมสยามบรมราชกุมารี มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา

สินค้าสำคัญ ที่โยกย้ายข้ามทวีป ก็อย่างเช่น ผ้าไหม ไปสู่เส้นทางสายไหม “silk road” หรือเลือกพืชที่มีการค้าแบบข้ามทวีป ข้ามอารยธรรม การติดตามเส้นทางการค้านั้น เช่น เส้นทางสายเครื่องเทศ “Spice route” (เลือกใช้ route เพราะมีการใช้เส้นทางน้ำด้วย) หรือการอพยพนั้น พืชที่อยู่คู่กับวิวัฒนาการของมนุษย์ และมีการขนย้ายเอาไปปลูกในที่ใหม่ เพราะด้วยประโยชน์ในการใช้สอยมากมาย ทั้งเครื่องใช้ หรือแหล่งอาหาร “กล้วย” เป็นพืชกลุ่มแรกที่อยู่ติดไปกับมนุษย์ มนุษย์ใช้ประโยชน์จากพืชที่ปลูกด้วยเหง้าหรือหัว (เช่น เผือก มัน กล้วย) ก่อนพืชปลูกพวกที่ใช้เมล็ด (เช่น ข้าว ข้าวโพด) และจากการวิวัฒนาการที่ทำให้กล้วยลูกผสมระหว่าง กล้วยป่า (*Musa Acuminate*) และกล้วยตานี (*Musa balbisiana*) กลายเป็นกล้วยที่ติดผลโดยไม่ต้องผสมเกสร คือไม่มีเมล็ด เป็นวิวัฒนาการสำคัญ ที่ทำให้กล้วยเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ แทบจะทุกวัฒนธรรม และเกิดเป็นกล้วยปลูกที่ใช้กินมากมาย หลายพันธุ์กระจายตามมนุษย์ไปทั่วโลก กล้วยจึงเป็นพืชที่สำคัญมากพอ อยู่กับมนุษย์มาก่อนเริ่มอารยธรรมข้าว การศึกษาผ่านเส้นทางสายกล้วย จึงเป็นการศึกษาอารยธรรมของโลก ตั้งแต่ก่อนยุคประวัติศาสตร์ (แต่กล้วยไม่ใช่พืชในยุคไดโนเสาร์ ศึกษาจากสภาพดอกกล้วยบ่ง เช่นนั้น กล้วยเป็นพืชที่เกิดขึ้นในรุ่นที่สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมเริ่มครองโลกแทนไดโนเสาร์)

จากการสำรวจกล้วยในโลกนี้ได้เคยมีการจัดชนิดของกล้วยประมาณ 35 ชนิด (ปัจจุบันนักพฤกษศาสตร์แบ่งได้ 54 ชนิด) Dr.G.C.G.Argent ผู้เชี่ยวชาญจาก Edinburgh พบว่าสำรวจพบในไทยแล้วขณะนี้ประมาณ 20 ชนิด พบในปาปัวซึ่งเชื่อว่าเป็น second origin เพียง 9 ชนิด แหล่งที่มีความหลากหลายของ “ชนิด-species” มากที่สุด จึงน่าจะเป็นแหล่งกำเนิด จึงเป็นที่ยอมรับกันในหมู่นักพฤกษศาสตร์ ทั่วโลกแล้วว่า แหล่งกำเนิดกล้วยในโลกนี้แท้จริงคือประเทศไทยนี่เอง

⁴วิกฤติของ“กล้วย” จากการศึกษาของ ดร.จามร สมณะ⁵ พบว่า เป็นพืชพื้นเมืองของไทยที่พบเห็นทั่วไป และมีความหลากหลายทางสายพันธุ์สูงมาก ทั้ง “กล้วยป่า” และ “กล้วยปลูก” ทว่าด้วยความเจริญของบ้านเมือง และการพัฒนาการเกษตรสมัยใหม่ ที่เน้นการป้อนผลผลิตสู่ตลาดด้วยพืชเชิงเดี่ยวในปริมาณมาก รวมถึงการขาดองค์ความรู้และความสนใจของสิ่งดั้งเดิมที่มีอยู่ ส่งผลให้ทุกวันนี้ “กล้วย” ตกอยู่ในภาวะวิกฤตเพราะ มีการนำกล้วยเพียงไม่กี่พันธุ์มาใช้ประโยชน์ ได้แก่ กล้วยน้ำว้า กล้วยหอม กล้วยไข่ และกล้วยหักมุก ทำให้เสียโอกาสอันดีที่จะใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางพันธุกรรมของกล้วยชนิดอื่นและอาจ ทำให้ “กล้วย” ที่ไม่เป็นที่นิยม มีโอกาสเสี่ยงสูญพันธุ์เนื่องจากไม่มีผู้ใดสนใจปลูก หรือรักษาแหล่งพันธุ์เอาไว้ จากการสำรวจของ ดร.จามร และคณะ พบว่า เมืองไทยมี “กล้วยป่า” และ “กล้วยปลูก” ที่น่าสนใจและน่าจะเป็นประโยชน์ในด้านต่างๆ อยู่มากมาย การอนุรักษ์พันธุ์กล้วยจึงเป็นสิ่งที่

⁴ <http://www.thaibananaclub.com/html/modules.php?name=Content&pa=showpage&pid=1>

⁵ ดร.จามร สมณะ อาจารย์ประจำภาควิชาเคมี คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และคณะทำการศึกษา เครื่องหมายทางชีวโมเลกุล เพื่อการจำแนก คัดเลือกและปรับปรุงสายพันธุ์กล้วย ซึ่งได้รับทุนวิจัยจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ต้องกระทำ โดยโครงการวิจัยเกี่ยวกับการคัดเลือกและปรับปรุงสายพันธุ์กล้วย ซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก สกว. ครั้งนี้ เป็นโครงการหนึ่งที่ทำให้เกิดการศึกษา และได้ใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางพันธุกรรม ของกล้วยป่าและกล้วยปลูกร่วมกัน

สำหรับงานในห้องวิจัย ดร.จามร ได้วิเคราะห์องค์ประกอบของกล้วย พบว่านอกจากสารประกอบ "ฟีนอล" (phenol) แล้ว ยังมียางกล้วย ยังอุดมไปด้วยไขมัน โปรตีน และน้ำตาล ซึ่งเป็นไปได้ว่า มีสารอาหารต่างๆ สำหรับการเจริญเติบโตของพืชรวมอยู่ด้วยและจากการศึกษาพบว่าสารประกอบฟีนอล มีสารบางตัวที่น่าสนใจ ซึ่งนอกจากจะทำให้ยางกล้วยเป็นสีน้ำตาลได้ง่ายและติดทนแล้ว ยังมีประโยชน์ในด้านอื่น เช่น เป็นสารต้านอนุมูลอิสระ หรือสารมีฤทธิ์ทางยาอื่นๆ เช่น ห้ามเลือด ลดการอักเสบ ลดไขมันในเส้นเลือด โดยนักวิจัยจะมีการทดสอบ ขยายผลต่อไป

นอกจากนี้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบของ "สีปลี" ในกล้วยป่าหลายชนิด ดร.จามร พบว่าสีในปลีกล้วย เป็นสารประกอบพวก "แอนโทไซยานิน" (Anthocyanins : สารอินทรีย์ที่เป็นองค์ประกอบสำคัญ ในส่วนต่างๆ ของพืชที่มีสี แดง น้ำเงิน ม่วงชมพู หรือม่วงเข้ม) ซึ่งเป็นสารประกอบฟีนอล ประเภทหนึ่ง มีอยู่มากในกาบปลี ทำให้ปลี มีสีต่างๆ ตั้งแต่สีแดง น้ำเงินถึงม่วงเข้มหลังจากที่ทราบองค์ประกอบหลัก ของสารประกอบในยางกล้วย และสารให้สีแดงในกาบปลีกล้วยแล้ว คณะนักวิจัย จะดำเนินการหาความสัมพันธ์ภายใน และระหว่างกล้วยกลุ่มต่างๆ ว่ามีสารใดเป็นเครื่องหมายพันธุกรรม เฉพาะกลุ่มหรือมีความสัมพันธ์ทาง "เมตาบอลิซึม" (Metabolism : กิจกรรมทางเคมีที่เกิดขึ้นเฉพาะสิ่งมีชีวิตเช่น การสร้างพลังงาน การเจริญเติบโต) โดยองค์ความรู้เหล่านี้ จะเป็นตัวช่วยในการค้นหาความเกี่ยวพันกันของกล้วยชนิดต่างๆ เพื่อความเข้าใจเรื่องกล้วยที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ดร.จามร กล่าวว่า ประเทศไทยเป็นส่วนหนึ่งของแหล่งกำเนิดกล้วย ที่มีความหลากหลายของชนิดพันธุ์ และรูปแบบการใช้ประโยชน์จากมนุษย์ อันเป็นทรัพยากรและภูมิปัญญาที่มีค่ายิ่ง จึงควรมีการส่งเสริมการวิจัยเรื่องกล้วย เช่น การพัฒนาพันธุ์ การใช้ประโยชน์ทางเภสัชวิทยา การดูแลผลผลิตหลังเก็บเกี่ยวฯ เพื่อให้เกิดการพัฒนาและใช้ประโยชน์จากกล้วย ได้เท่าเทียมกับพืชเศรษฐกิจอื่นๆ ต่อไป

แผ่นดินไทยมีกล้วย มากมายหลายสายพันธุ์ เทียบชั้นเป็นแหล่งกล้วยโลก...หากเรารู้จักใช้ประโยชน์จากมัน กล้วยจะสร้างมูลค่าเพิ่มได้อย่างล้ำค่าแน่นอน...

2.5 นโยบายการพัฒนาของผู้บริหารท้องถิ่น⁶

โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระ มีนโยบายและยุทธศาสตร์การดำเนินงาน ปี 2555 ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นวิจัย อยู่ในยุทธศาสตร์ที่ 4 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระ ถือเป็นสิ่งที่มีคุณค่ามหาศาลที่ชาวเขาพระรักและหวงแหน เพราะเป็นบ่อเกิดของรายได้ โดยเฉพาะชาวเกษตรกรหาทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ถูกทำลายจนหมดสิ้น ประชาชนในพื้นที่ต้องได้รับความเดือดร้อน และสภาพในปัจจุบันทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระได้ถูกทำลายลงไปมาก ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากการขาดจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อส่วนรวมของตัวบุคคลที่เห็นแก่ตัวบางกลุ่ม และการบังคับใช้กฎหมายที่ยังมีข้อบกพร่องอยู่จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปกป้องรักษาสิ่งเหล่านี้ไว้ โดยมีนโยบายดังนี้

- 1 สนับสนุนโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในการปลูกป่าชุมชน และปลูกไม้เศรษฐกิจแซมสวน
- 2 ส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างจิตสำนึกของประชาชนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อการใช้ร่วมกันอย่างยั่งยืน
- 3 สนับสนุนการบังคับใช้กฎหมาย ดำเนินการกับผู้กระทำผิดเกี่ยวกับการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง
- 4 วางมาตรการรองรับและแก้ปัญหาเกี่ยวกับการกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลให้มีระบบอย่างครบวงจร

การศึกษานโยบายขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นตำบลเขาพระ จะทำให้ทางโครงการวิจัยสามารถนำเสนอกิจกรรมที่ขอรับการสนับสนุนจากตำบลให้ตรงกับยุทธศาสตร์ขององค์กรได้ถูกต้อง

2.6 ธรรมนูญลุ่มน้ำรัตภูมิ

ธรรมนูญลุ่มน้ำรัตภูมิ ซึ่งขณะนี้ เป็นเครื่องมือในการสร้างกติกาของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่ที่ครอบคลุมพื้นที่ลุ่มน้ำคลองรัตภูมิ มีปรัชญาแนวคิดการจัดทำธรรมนูญคือ

⁶ <http://www.kaopra.go.th/index.php?option=content&mode=cate&id=3&pages=3>

- 1.เป็นกติกาให้ชุมชนใช้ร่วมกัน
 - 2.เพื่อนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชนคนลุ่มน้ำ มีการจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรม มีความสมดุลระหว่างการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง บนฐานหลักศาสนา วิถีภูมิปัญญา ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของคนลุ่มน้ำและมีการพึ่งตนเองสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
 - 3.เพื่อการสร้างจิตสำนึกอนุรักษ์การจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำภูมิ สร้างความตระหนัก ร่วมกัน หลอมรวมดวงใจของผู้ที่เกี่ยวข้องในการร่วมกันจัดการทรัพยากรในลุ่มน้ำภูมิ
 - 4.เพื่อนำไปสู่การพัฒนาระบบการเมืองภาคพลเมืองของชุมชนในการดูแลทรัพยากรลุ่มน้ำภูมิร่วมกันของคนในลุ่มน้ำในอนาคต
- ธรรมนูญของชุมชนสามารถเป็นประโยชน์ในการขยายผลของโครงการ ร่วมกันอนุรักษ์ พันธุกรรมกล้วยและไม้อื่นที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่เพื่อนำสู่การอนุรักษ์ พันธุ์ และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ของคนในพื้นที่ที่สอดคล้องกับธรรมนูญ ดังต่อไปนี้

ข้อที่ 2 ด้านการอนุรักษ์

- 1.ให้มีองค์กระระดับลุ่มน้ำดูแลฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 2.ให้มีอาสาสมัครระดับลุ่มน้ำ อยู่ในการดูแลขององค์กร ทำหน้าที่พิทักษ์โดยเฉพาะป่าต้นน้ำ ป่าริมคลอง ป่าริมถนน ป่าสาธารณะ
- 3.ให้มีการสนับสนุนและส่งเสริมให้ชุมชนจัดทำเขตอภัยทาน
- 4.ให้ชุมชนและท้องถิ่นมีการส่งเสริมปลูกพืช-ต้นไม้ เพื่อเพิ่มพื้นที่ป่าตลอดลุ่มน้ำให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และภูมินิเวศน์ โดยกำหนดให้มีวัน (ลุ่มน้ำ)ปลูกต้นไม้ร่วมกัน และให้ชุมชนและท้องถิ่นมีการปลูกต้นไม้ประจำชีวิตสำหรับเด็กเกิดใหม่
- 5.ให้ชุมชน บ้าน วัด/มัสยิด/โบสถ์ โรงเรียน มีการจัดตั้งเขตอนุรักษ์และเพาะพันธุ์ไม้ประจำท้องถิ่น พันธุ์ไม้หายาก
- 6.ให้มีการระบุแนวเขตพื้นที่ซับน้ำ ทางน้ำ เพื่อไม่ให้เกิดการทำลายพื้นที่ซับน้ำ หรือถมที่ขวางทางน้ำ รวมถึงห้ามขุดลอกโดยใช้เครื่องจักรทำลายพันธุกรรมริมน้ำ
- 7.ให้มีการกำหนดพื้นที่ใช้ประโยชน์ริมสองฝั่งคลองตามกฎหมายที่สาธารณะเพื่อการใช้ประโยชน์สาธารณะ
- 8.ให้มีการกำหนดพื้นที่อนุรักษ์ที่ดินเพื่อความมั่นคงด้านอาหาร ไม่ให้มีการซื้อขาย เว้นแต่ร่วมกันซื้อไว้เป็นที่ดินสาธารณะของชุมชน
- 9.ให้มีการส่งเสริมครอบครัวให้มีแปลงต้นแบบในการอนุรักษ์พันธุกรรมท้องถิ่น
- 10.ให้สถานศึกษามีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นส่งเสริมพันธุกรรมท้องถิ่น(ควายเผือก ไก่เถื่อน ไก่บ้าน วัวพื้นบ้าน หมูขี้พรา ข้าวยาไทร/หมูกมูสัง กล้วยไม้รองเท้านารี ผักพื้นบ้าน สมุนไพรหัวไฉ่เหล็ก/ตะลุ่มนก)
- 11.ให้มีการรวบรวมพันธุกรรมและจดสิทธิบัตรชุมชน

12. ไม่ให้มีการเปลี่ยนแปลงสภาพที่ดินในบริเวณพื้นที่ลาดชันและภูเขา รวมไปถึงการบุกรุกพื้นที่ป่า

13. ห้ามทำบ่อทราย ระเบิดหิน การขุดหน้าดิน การสร้างอ่างเก็บน้ำ และโครงการที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศของลุ่มน้ำ

ข้อที่ 3 ด้านการฟื้นฟู

1. ให้มีการสนับสนุนและส่งเสริมให้ชุมชนมีการปลูกป่าเพิ่มในรูปแบบต่างๆที่เหมาะสม เช่น ป่าครอบครัว ปลูกพืชร่วมยาง และฟื้นฟูป่าชายคลองที่เป็นพื้นที่สาธารณะด้วยการปลูกหญ้าแฝกหรือพันธุ์ไม้อื่นตามสภาพพื้นที่

2. ให้ชุมชนและท้องถิ่นได้มีการปลูกพืช/ไม้พื้นบ้านในพื้นที่เสื่อมโทรมหรือถูกทำลายตามความเหมาะสมตามสภาพพื้นที่

3. ให้มีการส่งเสริมพื้นที่การทำเกษตรอินทรีย์แทนเกษตรเคมี เป็นพื้นที่ผลิตเพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาหารของคนลุ่มน้ำ

4. ให้มีการฟื้นฟูลุ่มน้ำหลัก ลุ่มน้ำสาขา และลุ่มน้ำข้างเคียงที่มีความเสื่อมโทรม เพื่อให้กลับมาใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน

5. ให้มีการฟื้นฟูการใช้ประโยชน์น้ำผิวดิน หรือสายน้ำเดิมให้มีปริมาณเพียงพอต่อการใช้ประโยชน์

ข้อที่ 4 ด้านการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

1. ให้องค์กรชุมชนและภาครัฐกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินตามมาตรการผังเมืองรวมอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง และมีการจัดทำแผนที่ลุ่มน้ำแสดงเขตอนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนาอย่างชัดเจน

2. ให้มีการบริหารจัดการน้ำที่ดีอย่างเป็นธรรม ทัวถึง และยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

3. ให้มีการส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาและเทคโนโลยีชีวภาพในพื้นที่ ในด้านพลังงานทดแทน การผลิต การเลี้ยงสัตว์ และจัดการสิ่งแวดล้อมในครัวเรือน

4. ให้ชุมชน ร่วมกับสถานศึกษาในระบบและนอกระบบมีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ส่งเสริมการใช้ป่าเพื่อการเรียนรู้ เพื่อการใช้ประโยชน์และเพื่อการอนุรักษ์

5. ให้ชุมชนและท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำหนดชนิดพันธุ์ไม้ที่เหมาะสมกับพื้นที่ รวม

6. ถึงการเพาะพันธุ์ไม้และมีส่วนร่วมในโครงการปลูกป่าและดูแลรักษาของหน่วยงานต่างๆให้มีความทำงานศึกษาและจัดทำความรู้เพื่อใช้ในการตัดสินใจเพื่อการพัฒนาที่สอดคล้องกับพื้นที่

7. ให้มีการสร้างระบบเตือนภัยและเฝ้าระวังผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสภาพอากาศและนโยบายการพัฒนา โดยใช้ภูมิปัญญาและความรู้สมัยใหม่

8.ให้มีแปลงเพาะพันธุ์พืชพื้นบ้านของกลุ่มน้ำ นำมาสู่การศึกษาและจดสิทธิบัตรชุมชน

9.ให้ชุมชนและท้องถิ่นร่วมกันซื้อที่ดินเอกชนที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ จัดทำโฉนดชุมชน นำมาส่งเสริมอาชีพ สร้างรายได้

10.ให้ท้องถิ่นมีสวัสดิการให้กับกลุ่ม/ชมรม/องค์กรที่มีการดูแลพื้นที่ป่าอย่างยั่งยืน
(11)ห้ามนำเข้าพืชและสัตว์ตัดต่อพันธุกรรม (GMO) เข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่กลุ่มน้ำ

ข้อ 18 กลไกหรือองค์กรระดับกลุ่มน้ำในการบริหารจัดการธรรมชาติ กลไกหลักที่ใช้ในการบริหารจัดการธรรมชาติ

1.ให้ใช้กลไกหลักในการขับเคลื่อนที่มีในชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่

1.1 จัดตั้งสมาคมกลุ่มน้ำภูมิในการจัดการดูแลและบริหารจัดการกลุ่มน้ำภูมิ รวมไปถึงการบริหารจัดการกองทุน

1.2 สถาปนาประชาคมกลุ่มน้ำภูมิ เป็นองค์กรของกลุ่มน้ำมีหน้าที่นำปัญหาที่มีข้อขัดแย้ง นำมาสู่การแก้ไข

1.3 เครือข่ายอนุรักษ์และพัฒนาภูมิ มีหน้าที่ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูวิถีชีวิตวัฒนธรรม ประเพณีในพื้นที่กลุ่มน้ำ เป็นกลไกประสานและขับเคลื่อนธรรมชาติภูมิ

1.4 องค์กรเครือข่ายกลุ่มน้ำที่ดำเนินการด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีเป้าหมายเดียวกันในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่กลุ่มน้ำภูมิ ร่วมสนับสนุนการดำเนินงาน

บทที่ 3 ขั้นตอนและวิธีการดำเนินงาน

3.1 ขอบเขตการวิจัย

3.1.1 ขอบเขตพื้นที่เป้าหมาย

พื้นที่ศึกษาข้อมูล ประกอบด้วย 2 พื้นที่ คือตำบลเขาพระ ใน อ.รัตนบุรี และตำบลทุ่งนุ้ย อ.ควนกาหลง ซึ่งแบ่งลักษณะภูมิประเทศเป็น 2 ลักษณะคือ หมู่บ้านที่อยู่บนพื้นที่สูง และหมู่บ้านบนพื้นที่ราบ พื้นที่สูงป่าต้นน้ำติดเนินเขา ในตำบลเขาพระได้แก่ หมู่ที่ 6 บ้านบนควน หมู่ที่ 10 บ้านหน้าเขาซอยดาว หมู่ที่ 12 บ้านคลองหิน ส่วนพื้นที่ราบ ได้แก่ หมู่ที่ 5 บ้านคอกช้าง หมู่ที่ 11 บ้านเขาพระ และที่ราบบางส่วนของหมู่ที่ 6 ส่วน ตำบลทุ่งนุ้ย อำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล ประกอบด้วย หมู่บ้านที่เป็นพื้นที่สูงป่าต้นน้ำ ได้แก่หมู่ที่ 3 บ้านห้วยกาหมิง หมู่ที่ 4 บ้านน้ำร้อน หมู่ที่ 5 บ้านโตนปาหนัน หมู่ที่ 8 บ้านค่ายรวมมิตร ส่วนพื้นที่ราบได้แก่ หมู่ที่ 6 บ้านน้ำหรา หมู่ที่ 9 บ้านห้วยหลอด

3.1.2 ประชากรที่ศึกษา ในแต่ละพื้นที่ จะเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับกล้วย หรือเป็นผู้ปลูกกล้วย รวม 34 คน ประกอบด้วย หมู่ 7 บ้านคลองแก้ว 7 คน บ้านเขาซอยดาว 3 คน บ้านคลองหิน 2 คน บ้านเขาพระ 3 คน บ้านบนควน 5 คน บ้านน้ำหรา 2 คน บ้านโตนปาหนัน 4 คน บ้านน้ำร้อน 1 คน บ้านห้วยกาหมิง 3 คน บ้านทุ่งนุ้ย 3 คน และบ้านห้วยหลอด 1 คน ซึ่งได้รายชื่อจากการแนะนำของผู้รู้ในชุมชนในการลงศึกษาเพื่อสอบถามหากกลุ่มเป้าหมาย

3.1.3 ประเด็นการศึกษา คือความรู้ทุกด้านที่กล้วยมีความสัมพันธ์กับชุมชน กิน อยู่ อาศัย วัฒนธรรม นิเวศน์ การขยายพันธุ์ และศักยภาพของเยาวชนนักวิจัย

3.1.4 ระยะเวลาศึกษา แบ่งออกเป็น 1 ช่วง ตั้งแต่เดือน 1 กันยายน 2552 ถึง 31 ตุลาคม 2553

3.2 วิธีการดำเนินโครงการ

เป็นการศึกษาเพื่อรวบรวมองค์ความรู้ทุกด้านที่กล้วยมีความสัมพันธ์กับชุมชน ทั้งเรื่องการกิน อยู่ อาศัย วัฒนธรรม นิเวศน์ การขยายพันธุ์ เพื่อนำข้อมูลสู่การวางแผนปฏิบัติการในงานวิจัยระยะที่ 2

3.3 การดำเนินงานศึกษา

3.3.1 เตรียมทีมวิจัยทำความเข้าใจแนวทางการดำเนินงาน เพื่อชี้แจงทำความเข้าใจในการทำงานตลอดโครงการ แบ่งหน้าที่ในการทำงาน โดยมีพี่เลี้ยงนักวิจัย/ทีมนักวิจัย สกว.ฝ่ายวิจัยท้องถิ่นที่ปรึกษาที่อยู่ในพื้นที่ เมื่อวันที่ 25 กันยายน พ.ศ. 2552

3.3.2 เวทีชี้แจงโครงการให้กับนักวิจัยในโรงเรียนสามัคคีอิสลามวิทยา

การเตรียมการ

มีการนัดหมายทีมพี่เลี้ยงมาร่วมกันออกแบบเวที เพื่อชี้แจงโครงการให้นักวิจัยในโรงเรียนได้รับทราบ เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2552 ณ ศูนย์การเรียนรู้ครุภูมิปัญญาไทยเกษตรธาตุ 4 โดยได้เชิญที่ปรึกษาโครงการที่อยู่ในพื้นที่ คือ นายอภิรักษ์ หัฒนที นางดารณี หัฒนที นายอาชัน เกลียงสัน มาคอยให้คำแนะนำ

รูปเวทีประชุมวางแผนก่อนจัดเวทีเตรียมทีมงานเพื่อทำความเข้าใจแนวทางการดำเนินงาน

ได้ข้อสรุปว่า ขั้นตอนการทำเวทีคือ ทำความรู้จักนักวิจัย ชี้แจงโครงการให้นักวิจัย ที่มาของโครงการ วัตถุประสงค์ของโครงการ ขั้นตอนการดำเนินงาน กิจกรรม “กระบวนการฝึกทักษะนักวิจัย” แบ่งกลุ่มฝึกทักษะการพูดโดยบรรยายจากภาพ อธิบายการเตรียมพร้อมเป็นนักวิจัย แบ่งหน้าที่การทำงานให้แก่กันนักวิจัย คือ

1. ผู้ช่วยผู้ดำเนินรายการ
2. ผู้ช่วยเลขานุการ
3. ผู้ช่วยรองผู้ประสานงาน
4. ผู้ช่วยจัดสถานที่

รวมถึง ร่วมกันวางแผนการดำเนินงานในการสำรวจพื้นที่เบื้องต้นเพื่อวางแผนการศึกษาแหล่งเรียนรู้ กำหนดวันเวลา, ออกแบบการสำรวจพื้นที่

การดำเนินการ

ในที่สุด เวทีเตรียมทีมงานเพื่อสร้างความเข้าใจในการดำเนินงาน วันที่ 3 ตุลาคม 2552 ณ โรงเรียนสามัคคีอิสลามวิทยา ก็มาถึง เป็นเวทีแรกของพี่เลี้ยงนักวิจัย ความตื่นเต้น ความกังวล ความกลัว กำลังเกาะกุมที่หัวใจของทีมพี่เลี้ยงนักวิจัยบ้างเล็กน้อย แต่ก็ยังมีความกล้าที่มากกว่า ทุกคนต่างก็ทำงานตามแผนที่วางไว้

ในช่วงแรกของการจัดเวที ก็ได้เชิญผู้อำนวยการของโรงเรียนสามัคคีอิสลามวิทยา นางสาวฮามีนะห์ ปังหลีเสน มาให้กำลังใจ และกล่าวเปิดเวที หลังจากนั้นทำความเข้าใจนักวิจัยโดยการแนะนำตัว และพูดคุยทักทาย แนะนำชื่อเล่น ชื่อจริง มีการชี้แจงโครงการให้นักวิจัยและผู้เข้าร่วมการประชุม ที่มาของโครงการ วัตถุประสงค์ของโครงการ ขั้นตอนการดำเนินงานของโครงการ

รูปอธิบายความเป็นมา วัตถุประสงค์ ขั้นตอนการดำเนินงาน ของโครงการ

ต่อจากนั้นมีการจัดทำกิจกรรมเพื่อฝึกทักษะความคิด และปรับมุมมองด้านงานวิจัยเยาวชน โดยแบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุมออกเป็น 3 กลุ่ม โดยให้โจทย์ไป 4 ข้อคือ เราคือใคร ? คำว่าวิจัยคืออะไร? เรามีความคาดหวังอะไรกับงานวิจัย? เราวิจัยเพื่ออะไร? ให้มีการระดมความคิดเห็นในกลุ่ม และส่งตัวแทนนำเสนอ เพื่อเป็นการฝึกวิธีการทำงานกลุ่ม การระดมสมอง และการนำเสนอในเบื้องต้น

กลุ่มนักวิจัยฝ่ายหญิง

กลุ่มนักวิจัยฝ่ายชาย

การนำเสนอของแต่ละกลุ่ม

หลังจากนั้นก็ร่วมกันกำหนดวันเวลาในการดำเนินงานในโครงการวิจัยร่วมกัน

สรุปได้ว่าเวทีครั้งนี้ ทำให้นักวิจัยเยาวชนในโรงเรียนมีความเข้าใจงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมากขึ้น เห็นความสำคัญของตนเองต่องานวิจัยในครั้งนี้ และมีตารางกำหนดการดำเนินกิจกรรมของโครงการ มีผู้อำนวยการโรงเรียนที่ให้ความสนใจลูกศิษย์และรับทราบกระบวนการดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้ รวมถึงมีผู้ปกครองซึ่งเป็นທີ່ปรึกษาโครงการได้ร่วมรับรู้ และร่วมกิจกรรม และทำให้นักวิจัยพี่เลี้ยงและทีมวิจัยมีกำลังใจที่จะเริ่มงานอย่างเต็มตัวต่อไป

สรุปผลจากกิจกรรม

หลังจากเสร็จสิ้นทุกกระบวนการในเวทีแรก พี่เลี้ยงนักวิจัยก็ได้สรุปเวทีและถอดบทเรียนในช่วงของการถอดบทเรียนช่วงนี้ทุกคนอาจมีความเห็นต่อน้อยจากเวที แต่ทุกคนก็เต็มไปด้วยความรู้สึที่ดีใจ มีรอยยิ้มเหมือนกับว่าเราสำเร็จแล้ว

การถอดบทเรียนพบว่า ในการจัดเวทีครั้งนี้มีการพูดที่ตะกุกตะกักบ้างเล็กน้อย เพราะยังมีความเขินอายอยู่บ้างในตัวของผู้พี่เลี้ยงนักวิจัย และกระบวนการในเวทีก็ยังตึงต๊ตอยู่ อาจจะเพราะขาดความชำนาญ

แต่อย่างไรก็ตามความกังวล ความกลัวก็เริ่มจางหายไป เกิดความมั่นใจว่าเราทำได้ กำลังใจในการทำงานก็เพิ่มสูงขึ้น และเริ่มสนุกกับการทำงาน

3.3.3 เวทีสำรวจพื้นที่เบื้องต้นเพื่อวางแผนการศึกษาแหล่งเรียนรู้

การเตรียมการ

หลังจากได้มีเวทีเตรียมทีมวิจัยทำความเข้าใจแนวทางการดำเนินงาน กันัดหมายการเก็บข้อมูล วันที่ 2-5 พฤศจิกายน 2552 ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการคัดเลือกพื้นที่ ที่

เหมาะสมในการศึกษาเรื่องกล้วยกลุ่มเป้าหมาย

นักวิจัยทั้งหมดก็ได้มารวมกันที่ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยเกษตรธาตุ 4 เพื่อที่จะลงเก็บข้อมูลในพื้นที่ใน ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา และตำบลทุ่งนุ้ย อำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการคัดเลือกพื้นที่ที่เหมาะสมในการศึกษาเรื่องกล้วย

นักวิจัยได้เตรียมการก่อนการลงพื้นที่จริง โดยการเตรียมคำพูด และตั้งคำถาม การกล่าวทักทาย กับชาวบ้านที่เราลงเก็บข้อมูล เช่นหากบ้านนั้นเป็นอิสลามก็ต้องให้ สลาม ด้วยคำว่า “อัสลามมูออลัยกุม” หากเป็นไทยพุทธก็ต้อง “สวัสดี” บอกถึงที่มาที่ไป ว่าพวกเรามาทำอะไร ทำทำไม เป็นต้น โดยเตรียมคนที่จะพูดไว้ในแต่ละพื้นที่ โดยไม่ซ้ำกันเพื่อฝึกให้ทีมนักวิจัยมีความกล้าแสดงออก การกล่าวคำขอบคุณหลังจากที่ได้สอบถามข้อมูลเสร็จเรียบร้อยแล้ว

คำถามในการสอบถามเก็บข้อมูลกับผู้คนในชุมชน

- มีใครบ้างในชุมชนที่มีความชำนาญในเรื่องกล้วย
- ในชุมชนมีใครบ้างที่ศึกษาเรื่องกล้วย
- ในหมู่บ้านมีกล้วยกี่ชนิด
- คนในหมู่บ้านใครที่ทำอาชีพเกี่ยวกับเรื่องกล้วย

เมื่อเตรียมการเสร็จเรียบร้อยแล้วได้ข้อสรุปว่าในวันที่ 2-3 พฤศจิกายน 2552 ลงพื้นที่ใน ตำบลเขาพระ และวันที่ 4-5 พฤศจิกายน 2552 ลงพื้นที่ในตำบลทุ่งนุ้ย โดยลงเก็บข้อมูลในแต่ละพื้นที่เป็นกลุ่มใหญ่ เพื่อฝึกให้นักวิจัยทุกคนได้เรียนรู้วิธีการ เกิดความชำนาญ

สัมภาษณ์ผู้รู้เรื่องกล้วยในชุมชน

การดำเนินงาน

ในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา เริ่มแรกๆ ก็ลงเป็นกลุ่มใหญ่ตามแผนที่วางไว้ โดยเน้นการพูดคุยแบบธรรมชาติ ภาษาชาวบ้านรูปแบบไม่เป็นทางการ

สรุปผลการดำเนินงาน

เมื่อเก็บข้อมูลเสร็จนักวิจัยได้กลับมารวมตัวกัน ถอดบทเรียนของกิจกรรมวันนี้ พูดคุยในเรื่องต่างๆ หลังจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลใน ต.เขาพระ ก็ได้พบเจอกับปัญหามากมายในการลงพื้นที่เก็บข้อมูล คือ การพูดคุยซักถามของนักวิจัยยังเขินอายอยู่ไม่กล้าที่จะพูดทำให้ชาวบ้านไม่เข้าใจถึงคำถามที่ถามออกไป, ชาวบ้านบางท่านไม่ค่อยให้ความสนใจ ไม่ให้ความร่วมมือ และไม่ให้ความสำคัญกับนักวิจัยทำให้นักวิจัยเริ่มท้อหรือกลัวเป็นบางส่วน ไปแล้วไม่เจอกับเจ้าของบ้านคือไปในเวลาที่เจ้าบ้านไม่อยู่ การลงพื้นที่ของนักวิจัยไม่เป็นระบบคือแยกกันลงพื้นที่ไปตามบ้านต่างๆ บางครั้งมีเพื่อนกลุ่มหนึ่งได้ลงไปสอบถามข้อมูลที่บ้านของนาย ก. แต่แล้วมีเพื่อนกลุ่มที่สองก็ลงไปเก็บข้อมูลในบ้านของนาย ก. ซ้ำ จนทำให้เจ้าของบ้านเกิดความรำคาญ

จากปัญหาดังกล่าวนักวิจัยก็ได้นั่งคิดถึงเรื่องของการแก้ปัญหาต่อเพื่อที่จะได้ลงไปเก็บข้อมูลในครั้งต่อไปได้อย่างราบรื่น

จากปัญหาข้อที่ 1 พวกเราได้ให้ทุกคนตั้งคำถามขึ้นใหม่ที่ตรงประเด็นซึ่งเมื่อถามไปทำให้ชาวบ้านเกิดความเข้าใจและตอบคำถามได้ตรงประเด็นทั้งนี้อันที่จริงคำถามที่ออกมาใหม่ก็คล้ายกันกับคำถามเดิมแต่เพื่อให้นักวิจัยได้เข้าใจถึงคำถามที่ตั้งขึ้นใหม่ และได้ทำการซ่อมพุดโดยการจำลองเหตุการณ์จริง

จากปัญหาข้อที่ 2 พวกเราก็ได้นำประสบการณ์นี้มาเล่าให้ทางที่ปรึกษา (นาย อภินันต์ หมดหลี่) ฟัง แล้วท่านก็ได้เล่าถึงประสบการณ์ของท่านที่ท่านได้ประสบมาเมื่อเล่าจบท่านก็บอกว่าปัญหาที่พวกเราได้ไปประสบมายังเล็กน้อยมากเมื่อเทียบกับประสบการณ์ของท่านและยังมีปัญหาที่หนักกว่านี้ที่กำลังรอให้ลูกได้ไปประสบและฝ่าฟันกับมัน และท่านก็ได้บอกอีกว่าปัญหาที่พวกเราได้ประสบก็ยังได้เห็นถึงสังคมอีกแง่มุมหนึ่งซึ่งมันจะเป็นประสบการณ์ที่น่าจดจำและแปลกใหม่ให้แก่เรา จากคำพูดของท่านทำให้พวกเราทั้งหมดได้นั่งทบทวน แล้วมีความเห็นขึ้นมาเหมือนกันว่าปัญหาแค่เรื่องกล้วยๆ เรายังท้อ แล้วเรื่องกล้วยละเราจะผ่านมันไปได้อย่างไร หลังจากนั้นพวกเราก็มีกำลังใจที่จะสู้ต่อไปในการทำงาน

จากปัญหาข้อที่ 3 พวกเราได้มานั่งแยกอาชีพที่มีอยู่ในพื้นที่ที่พวกเราได้ศึกษาเรื่องกล้วยว่ามีกี่อาชีพแล้วอาชีพไหนทำในเวลาใด และได้ข้อสรุปว่า คนส่วนใหญ่มีอาชีพทำสวน (กรีดยาง) เป็นอาชีพหลัก เวลาในการทำงานคือ 04: 00 – 10: 00 น. โดยประมาณ ดังนั้นเวลาที่เราสมควรไปคือช่วงบ่าย

จากปัญหาข้อที่ 4 ควรมีการวางแผนในการลงเก็บข้อมูลให้ครอบคลุม เช่น แบ่งเขตการลงพื้นที่ออกเป็นสี่ส่วน แล้วแยกย้ายกันไปในพื้นที่ที่ได้แบ่งเอาไว้ แล้วทุกคนก็เห็นด้วย

เก็บข้อมูลกล้วยจากผู้รู้ในพื้นที่

เมื่อเก็บข้อมูลในพื้นที่ตำบลเขาพระเสร็จนักวิจัยก็นำบทเรียนทั้งหมดที่ได้ประสมมาจากพื้นที่ แล้วทำความเข้าใจกับมัน เพื่อเอามาใช้ในการลงเก็บข้อมูลในพื้นที่ตำบลทุ่งนุ้ย แต่แล้วนักวิจัยได้ค้นพบคำตอบที่นอกเหนือจากเรื่องกล้วย คือ ได้เห็นรูปแบบ วิถีชีวิตการเป็นอยู่ การพูดจา การต้อนรับ ของชาวบ้านต่างพื้นที่ที่แตกต่าง โดยเฉพาะชุมชนที่เป็นไทยพุทธ ประสบการณ์ครั้ง ยิ่งใหญ่ก็เกิดขึ้นโดยการต้อนรับแบบไม่ธรรมดา ก่อนเจ้าของบ้านจะต้อนรับจะมีสุนัขมาต้อนรับ อย่างดี บางบ้านที่ไม่ดุก็แล้วไป แต่บ้านที่ทั้งดุทั้งตัวโตนี่สิครับ โอ้โฮ ไม่เคยคิดไม่เคยฝันว่า นักวิจัยที่เหนื่อยล้าอ่อนเพลียเพราะเก็บข้อมูลมาทั้งวัน กลับมีพลังที่เกิดขึ้นโดยไม่รู้ตัว *วังชนะสุนัขแบบไม่เห็นฝุ่น...*

ข้อมูลเพิ่มเติมครับ...นักวิจัยบางส่วนที่ยังค้างคาเรื่องของสุนัขก็กลับไปหาคำตอบวิธีการยามสุนัขไล่ คำตอบก็คือเมื่อสุนัขไล่ให้ทำใจดีไว้แล้วนั้น จะทำให้สุนัขหยุดไล่และหนีไป ด้วยความเป็นวิทยุรู้คืออยากรู้อยากลอง ก็เลยทดสอบ ผลที่ออกมาใช้ได้ ต้องขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลนะครับ(แต่ถ้าหากตัวไหนที่ดูๆแล้วตัวสูงๆถึงหน้าอกก็ควรพิจารณาสักนิดนะครับว่าจะนั่งหรือจะไป)

หลังจากเก็บข้อมูลเสร็จในพื้นที่ตำบลทุ่งนุ้ย นักวิจัยก็กลับมานั่งถอดบทเรียนกันต่อพบว่าจากการลงพื้นที่ใน ต.ทุ่งนุ้ย ไม่ค่อยพบกับปัญหามากนักเพราะนักวิจัยเริ่มเข้าใจในการทำงานกันอย่างเป็นกระบวนการ และพบว่าจำนวนครัวเรือนที่ต้องลงไปสัมภาษณ์จริงประมาณ 30 ครัวเรือน

3.3.4 การเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย 2 พื้นที่

เตรียมความพร้อม โดยการจัดเวทีออกแบบการเก็บข้อมูลและการวางแผนลงพื้นที่ทั้ง 2 อำเภอ ใน จ.สงขลา และ จ.สตูล เมื่อวันที่ 7 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2552 วัตถุประสงค์ เพื่อจัดออกแบบการเก็บข้อมูลและวางแผนการลงพื้นที่ใน ตำบลเขาพระ จังหวัด

สงขลา และตำบลทุ่งนุ้ย จังหวัดสตูล การลงพื้นที่ในครั้งนี้ เป็นการเก็บข้อมูลภูมิปัญญาเรื่องกล้วยด้านต่าง ๆ ตามครัวเรือนและผู้รู้ ที่ได้ศึกษาไปในการลงพื้นที่รอบก่อน

ก่อนการวางแผนเก็บข้อมูล คุณโชติรส ศิริระสันต์ ผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสงขลา ได้พูดถึงการสรุปงานในเวทีที่ผ่านมาเพราะในการเก็บข้อมูลจากพื้นที่รอบก่อน นักวิจัยได้สรุปข้อมูลที่ได้มาทั้งหมดโดยไม่มีการวิเคราะห์และจัดการข้อมูล จึงให้คำแนะนำว่า ในการสรุปควรนำข้อมูลที่ลงไปศึกษาจากชุมชนมาวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อจะจัดการข้อมูลก่อน และผู้ประสานงานได้สอนการวิเคราะห์ และจัดการข้อมูลโดยยกตัวอย่างข้อมูลจากชุมชนมาหนึ่งชุมชน คือ

ตัวอย่างข้อมูล นาย ดลยาสาต โก้หย้า ได้ให้ข้อมูลว่า

ที่บ้านของเขาปลูกกล้วยไข่ กล้วยน้ำว้า เอาไว้สำหรับกินเองส่วนที่เหลือก็นำไปขาย ทำรายได้เสริมให้กับครอบครัว ท่านได้บอกวิธีการปลูกกล้วยแบบง่าย ๆ ว่า ขุดหลุม แล้วฝังหน่อ แล้วใส่ปุ๋ยเพื่อบำรุงลำต้น การปลูกแบบนี้ก็จะได้กล้วยที่ให้ผลดีเช่นกัน

อ่านข้อความนำมาวิเคราะห์แล้วทดลองแยกดูว่ามีหัวข้ออะไรบ้าง
หัวข้อที่ได้ เช่น

ชนิดของพันธุ์กล้วย	→	กล้วยไข่, กล้วยน้ำว้า
อาชีพเสริม	→	การปลูกกล้วย
วิธีการปลูก	→	ขุดหลุมในที่ที่ต้องการจะปลูกกล้วย แล้วนำหน่อกล้วยที่จะปลูกมาฝังไว้ แล้วใส่ปุ๋ยบำรุง

แนวคิดเกี่ยวกับการปลูกกล้วย → เรามีแนวคิดที่จะปลูกกล้วยไว้เพื่อสำหรับกินเอง และส่วนที่เหลือจากกินก็นำไปขาย

เมื่อนักวิจัยเข้าใจขั้นตอนการสรุป ได้หารือกันต่อถึง แนวทางการออกแบบสอบถาม ซึ่งได้รับคำแนะนำจากผู้ประสานงาน สกว.จังหวัดสงขลา ให้มีการนำคำถามวิจัยและวัตถุประสงค์มาวิเคราะห์เพื่อออกแบบสอบถาม จึงได้ยกวัตถุประสงค์และคำถามจากโครงการขึ้นมาให้ทีมนักวิจัยได้เห็นและช่วยกันตั้งคำถาม เช่น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาทักษะเยาวชนในการคิดวิเคราะห์ การบันทึก และการทำงานร่วมกับชุมชนผ่านกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น
2. เพื่อศึกษาองค์ความรู้เรื่องกล้วยอันจะนำไปสู่การอนุรักษ์พันธุ์กล้วย และแนวทางการพัฒนาอาชีพของชุมชน
3. เพื่อส่งเสริมบทบาทเยาวชนในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พันธุ์กล้วยร่วมกับผู้ใหญ่ในชุมชน

คำถาม

กระบวนการวิจัยของกลุ่มเยาวชนเรื่องภูมิปัญญาของกล้วย จะนำไปสู่การอนุรักษ์พันธุ์กล้วยโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างไร?

เมื่อนักวิจัยได้ทบทวนวัตถุประสงค์ และคำถามจากโครงการก็ได้ข้อมูลที่สำคัญที่เราต้องการจะศึกษาดังนี้

กระบวนการวิจัย

เรื่องของกระบวนการวิจัยนักวิจัยก็สามารถค้นพบได้โดยการทำงานร่วมกันในทุกๆ ขั้นตอน ก็จะเห็นรูปแบบและกระบวนการ ภูมิปัญญาของกล้วยที่จะนำไปสู่การอนุรักษ์พันธุ์กล้วย จะต้องเก็บข้อมูลและศึกษาจากชุมชนโดยตั้งเป็นหัวข้อดังนี้

- ชนิดของพันธุ์กล้วย
- พันธุ์กล้วยที่สูญพันธุ์
- พันธุ์กล้วยที่กำลังจะสูญพันธุ์
- พันธุ์กล้วยที่ชุมชนนิยมปลูก
- การแปรรูปจากกล้วย
- การนำมาทำเป็นอาหาร
- การนำมาทำเป็นยารักษาโรค
- การนำมาทำเป็นของใช้ เช่น เครื่องจักสาน

ภาพเวทีออกแบบการเก็บข้อมูลและวางแผนการลงพื้นที่

เมื่อเรารู้ว่ากล้วยชนิดไหนสามารถนำมาใช้ประโยชน์โดยการแปรรูปได้ แล้วนำข้อมูลเผยแพร่สู่ชุมชนชุมชนก็จะเห็นความสำคัญก็ก่อให้เกิดการปลูกกล้วยเพิ่มเพื่อทดแทนและใช้ประโยชน์

- การปลูกกล้วย
- ผู้ที่จะปลูกกล้วย
- วิธีการปลูกกล้วย
- สถานที่ปลูกกล้วย
- ปริมาณต้นกล้วยที่ปลูก
- สาเหตุที่จะปลูกกล้วย
- ชนิดของพันธุ์กล้วยที่จะปลูก
- ลักษณะของการปลูก (ปลูกในลักษณะไหน เช่น ปลูกเป็นไร่ หรือปลูกสำหรับกินเอง)

ส่วนร่วมจากชุมชน สังเกตได้จากการลงไปเก็บข้อมูลจากชุมชน

เมื่อแยกหัวข้อดังกล่าวออกมาก็นำมาวางแผนแบบสอบถาม

คำถามในแบบสอบถาม

1. ชนิดของกล้วย

- บ้านนี้ปลูกกล้วยอะไรบ้าง ? ปัจจุบันปลูกกล้วยอะไรบ้าง ? อดีตปลูกกล้วยอะไรบ้าง ? ทำไมกล้วยหลากหลายชนิดจึงหายไป ? นอกจากที่คุณปลูกอื่นจากนั้นจะมีอะไรอีกบ้าง

2. การปลูก

- ท่านมีวิธีการปลูกกล้วยอย่างไร ? ปลูกที่ไหนอย่างไร ? ปริมาณที่ท่านปลูก ? ทำไมถึงปลูกกล้วยชนิดนี้ ทำไมไม่ปลูกกล้วยชนิดอื่นบ้าง ?

3. การแปรรูป

- ท่านเอากล้วยไปทำอะไรบ้าง ? ถ้าเอาไปขายขายอย่างไร ? เมื่อไรที่จะเก็บผลผลิตของกล้วยได้ ?

4. ได้ประโยชน์อะไรบ้างจากการปลูกกล้วย?

5. แนวคิด

- ทำไมท่านถึงปลูกกล้วย ? ท่านมีแนวคิดอย่างไรในการปลูกกล้วย ?

- ปลูกเพื่ออะไร ? ท่านมีแนวคิดยังไงถ้าหากว่ามีการอนุรักษ์พันธุ์กล้วย ?

(คำถามเหล่านี้ใช้ถามคนในชุมชนที่ประกอบอาชีพเรื่องกล้วยโดยตรง)

กิจกรรมการลงพื้นที่เก็บข้อมูล

ภาพกิจกรรมศึกษาข้อมูลในสวนเกษตรธาตุ 4

สำหรับกิจกรรมนี้มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาเก็บข้อมูลตามแผนงานที่วางไว้ นักวิจัยได้ใช้เวลาทั้งหมดแปดวัน ในช่วง เดือนมกราคม - เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553 โดยแบ่งกลุ่มนักวิจัยออกเป็น 2 กลุ่ม เพื่อรับผิดชอบการเก็บข้อมูลพื้นที่ ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา 1 กลุ่ม และพื้นที่ตำบลทุ่งนุ้ย อำเภอดงนาหลวง จังหวัดสตูลอีกหนึ่งกลุ่ม แต่ก่อนการลงพื้นที่เก็บข้อมูลนักวิจัยก็ได้ลงไปศึกษารูปแบบ และวิธีการทำสวนเกษตรผสมผสานในสวนของ

ปะหรณ หมดหลี่ (สวนเกษตรธาตุ 4) ซึ่งเป็นสวนที่ให้แนวคิดในการริเริ่มโครงการวิจัยกล้วยฯ นักวิจัยบางส่วนที่ไม่เคยเข้ามาศึกษาในสวนแห่งนี้ถึงกับต้องแปลกใจกับการทำสวนเกษตรในรูปแบบนี้ที่ไม่เคยเห็นใครที่ไหนทำมาก่อนคือการปลูกต้นไม้รวมหลุมเดียวกันสามต้นโดยยึดหลักของธาตุ ดิน น้ำ ลม ไฟ ที่มีอยู่ในต้นไม้ แล้ววิธีการปลูกพืชหลุมเดียวสามต้นในลักษณะนี้ ปะหรณ บอกว่าให้ขุดหลุมแล้วนำหน่อกล้วยมาปลูกไว้ตรงกลางหลังจากนั้นก็ให้นำเมล็ดพันธุ์ที่จะปลูก สามชนิดมาปลูกไว้รอบๆ หน่อของกล้วย ปะหรณยังบอกอีกว่าที่ปลูกกล้วยไว้ตรงกลางก็เพราะว่ากล้วยจะให้ น้ำ บ้าง แดด บ้าง ฝน ให้กับกล้วยไม้ที่อยู่รอบๆ และกว่าต้นไม้ที่เราปลูกจะโตเราก็สามารถกินผลผลิตของกล้วยก่อนได้ เห็นแล้วยังจะคิดว่ากล้วยมีความสำคัญแค่ไหน นี่ก็เป็นอีกหนึ่งแนวคิดหนึ่งความสนใจที่ได้ก่อให้เกิดโครงการนี้ขึ้นมา

ภาพเตรียมความพร้อมก่อนลงพื้นที่

หลังจากที่นักวิจัยได้เห็นการทำเกษตรในรูปแบบของเกษตรธาตุ 4 โดยที่มิกกล้วยเป็นองค์ประกอบหลักแล้ว นักวิจัยก็ได้กลับมาที่ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจมิปัญญาไทยเกษตรธาตุ 4 ในแต่ละกลุ่มที่ได้แบ่งไว้ ก็มีการเตรียมความพร้อมในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลโดยการทบทวนแบบสอบถาม หรือ คำถามที่ได้ร่วมกันคิดในเวทีที่ผ่านมา แล้วแบ่งหน้าที่ ใครเป็นคน

บันทึกข้อมูล ใครเป็นคนซักถาม ใครเป็นคนกำหนดเวลา เมื่อพร้อมแล้วทุกคนรู้หน้าที่ที่ได้แยกย้ายกันทำงาน

ในการลงพื้นที่ของนักวิจัยนอกจากจะได้ความรู้เรื่องกล้วยแล้ว ยังมีความสนุกสนานเป็นสิ่งที่แปลกใหม่เพราะวัยรุ่นส่วนมากในปัจจุบัน จะขี่มอเตอร์ไซค์ไปเที่ยวไหนต่อไหนแต่สำหรับนักวิจัยเราขี่มอเตอร์บั้ง ขี่ซาเล้งหรือสามล้อฟางบ้าง ลงไปเที่ยวในหมู่บ้านได้พบผู้เฒ่าผู้แก่ หรือ ผู้รู้ในชุมชน ซึ่งวัยรุ่นบางส่วนที่ทีมนักวิจัยได้ขับรถผ่านกันเป็นกลุ่มๆ ใส่เสื้อเป็นทีม ก็มองด้วยความสงสัย บ้างก็ยิ้มให้ บ้างก็หัวเราะ ความรู้สึกของนักวิจัยในตอนนั้นก็เหมือนอายุบ้างเล็กน้อย เมื่อถึงบ้านผู้รู้ที่ต้องการเก็บข้อมูลแต่ละครัวเรือน การคุยจะแตกต่างกัน ถ้าเจอกับบ้านที่ไม่ค่อยพูด ข้อมูลก็จะได้น้อยมาก ถามอะไรก็ตอบสั้นๆ

ภาพการเดินทางลงเก็บข้อมูลในพื้นที่

ถ้าเจอกับบ้านที่พูดมากก็จะเล่าอะไร ต่อมีอะไร ยังไม่ได้ถามก็ตอบ เมื่อถามไปนิดเดียวก็ตอบออกมาจนออกนอกเรื่อง บ้างก็เล่าประวัติของตัวเองในสมัยเด็ก บ้างก็เล่านิทานให้ฟัง ถ้าเจอกับผู้สูงอายุมากๆ ก็จะเล่าถึงประวัติสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ชาวบ้านต้องซุกหลุมอยู่ นักวิจัยก็ได้เรื่องราวต่างมากมาย บางบ้านก็ใจดีมีขนมต่างๆ ยกมาให้กิน บางบ้านที่สวนกล้วยอยู่ใกล้ก็จะพาไปดูสวน ไปจดข้อมูลกันในสวน นักวิจัยได้สนิทสนม รู้จักกับผู้คนในชุมชนมากมาย

หลังจากเก็บข้อมูลเสร็จในแต่ละวัน นักวิจัยก็ได้กลับมาสรุปและถอดบทเรียนกันที่ศูนย์การเรียนรู้ฯ ในหลากหลายรูปแบบ บางวันก็ให้นักวิจัยแต่ละคนออกมาแนะนำเสนอสิ่งที่ตัวเองได้ไปเรียนรู้มา บางวันก็ให้แต่ละกลุ่มสรุปลงในกระดาษชาร์ตแล้วออกมาแนะนำเสนอ การปฏิบัติในรูปแบบนี้จะทำให้นักวิจัยฝึกฝนการนำเสนอ ความกล้า และฝึกกระบวนการการเก็บข้อมูลจากผู้รู้

ภาพเก็บข้อมูลจากสวนของผู้รู้

3.3.5 เวทีสรุปและวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปบทเรียนทั้ง 6 เดือน

เวทีสรุปและวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปบทเรียนทั้ง 6 เดือนจัดขึ้นในวันที่ 23 เดือนเมษายน 2553 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสรุปผลการศึกษาข้อมูล และหาแนวทางสู่การใช้ประโยชน์ เวทีนี้เป็นวันที่ที่นักวิจัยตื่นเต้นเป็นอย่างมาก เพราะกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ในชุมชน เจ้าหน้าที่ สกว. ที่ปรึกษาโครงการ และนักวิจัยเข้าร่วมในเวทีมากมาย

สำหรับประเด็นการคุยในเวทีช่วงแรก นักวิจัยกล่าวต้อนรับ ผู้เข้าร่วมทำความรู้จัก กลุ่มเป้าหมายโดยแนะนำชื่อของทีมนักวิจัยและผู้เข้าร่วมประชุม เมื่อรู้จักและคุ้นหน้าคุ้นตากันแล้ว ทีมนักวิจัยก็ได้ชี้แจงที่มาที่ไป วัตถุประสงค์ และคำถามวิจัยของโครงการ นำเสนอการทำงานของนักวิจัยที่ผ่านมาตั้งแต่ เดือนตุลาคม พ.ศ. 2552 – เดือนมีนาคม พ.ศ. 2553 ชี้แจงวัตถุประสงค์ของเวทีวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอข้อมูลเรื่องกล้วยที่ได้เก็บรวบรวมมาทั้งหมด หลังจากนั้นก็ร่วมกันตรวจสอบ และวิเคราะห์ข้อมูลโดยผู้เข้าร่วมการประชุมในเวที

เมื่อร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว นักวิจัยแต่ละคนก็ได้เล่าประสบการณ์ และการเปลี่ยนแปลงของตนเองหลังจากการทำงานที่ผ่านมา จากเวทีครั้งนี้ ได้รับคำแนะนำจากผู้เข้าร่วมเพิ่มเติมกล้วยบางชนิด เช่น กล้วยประดับที่ทานไม่ได้ หรือพื้นที่แต่ละพื้นที่มีความแตกต่างและมีผลต่อการเจริญเติบโตของกล้วย และมีพันธุ์กล้วยชนิดใดบ้างที่สามารถขึ้นในพื้นที่น้ำขังได้ ข้อมูลด้านความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณีที่เคยใช้กล้วยเป็นอย่างไรบ้าง ศึกษาและทดลอง วงจรการเจริญเติบโตของกล้วยแต่ละชนิด ตั้งแต่กล้วยเล็กจนโต และกล้วยเริ่มตั้งท้องจนออกลูก เป็นต้น

3.3.6 เวทีนำเสนอข้อมูลสู่ชุมชน

การเตรียมการ

นักวิจัยได้จัดเวทีเตรียมงาน วันที่ 18 เดือนกันยายน 2553 เพื่อหารูปแบบ และแนวทางการจัดเวทีนำเสนอข้อมูลสู่ชุมชน

ภาพเวทีวางแผนก่อนนำเสนอข้อมูลสู่ชุมชน

ประเด็นที่คุยได้แก่ช่องทางการจัดเวทีนำเสนอข้อมูลสู่ชุมชน ฝ่าย พี่ๆสกว. และที่ปรึกษาโครงการ ได้นำเสนอให้ทีมวิจัยลงไปสอบถามข้อมูลจาก องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เขาพระ และอบต.ทุ่งนุ้ย ที่เป็นพื้นที่ๆทำกิจกรรม โรงเรียนสามัคคีอิสลามวิทยา หน่วยงานต่างๆ คณะทำงานธรรมนูญลุ่มน้ำ เครือข่ายสภาลุ่มน้ำครองรัตนภูมิ อำเภอเคลื่อนที่ และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อบูรณาการกิจกรรมควบคู่กับหน่วยงานต่าง ๆ และได้ข้อสรุปคือ จัดเป็นเวทีย่อย เริ่มแรกจากศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยเกษตรชาติ 4 เพราะมีกิจกรรมและจัดเวทีอยู่บ่อยๆ และการจัดเวทีเล็กๆ สามารถนำข้อมูลเรื่องกล้วยเข้าไปสอดแทรกเนื้อหาได้

หลังจากนั้นนักวิจัยก็ได้แบ่งบทบาทหน้าที่กันรับผิดชอบ ก็มีผู้นำเสนอข้อมูลเรื่องกล้วย ผู้ทำอาหารว่าง(จะเป็นขนมที่ทำจากกล้วย) ผู้ที่หาหน่อกล้วย ผู้จัดทำนิทรรศการ ผู้ประสานงาน

หลังจากนักวิจัยได้เตรียมทุกอย่างเรียบร้อยแล้ว นักวิจัยได้จัดเวทีเวทีนำเสนอข้อมูลเป็นเวทีย่อยที่ 1 ณ.ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยเกษตรชาติ 4 เมื่อวันที่ 24 กันยายน 2553 นักวิจัยได้ มีผู้เข้าร่วมเวที 22 คน รวมนักวิจัย และที่ปรึกษาอีก 17 คนรวม 39 คน

เวทีนำเสนอข้อมูลสู่ชุมชน(เวทีย่อยที่ 1)

ในเวทีนักวิจัยได้นำเสนอประวัติความเป็นมาของโครงการวิจัยกล้วย การปฏิบัติงานของนักวิจัย ข้อมูลเรื่องกล้วยด้านยารักษาโรค ด้านการจักสาน ด้านอาหาร เมื่อนักวิจัยได้นำเสนอเสร็จก็เป็นเวทีแลกเปลี่ยน ในช่วงนี้มีผู้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมในหลายๆเรื่องมากมาย กล้วยนำมาทำเป็นยารักษาโรคต่างๆนักวิจัยก็จดบันทึกไว้เป็นข้อมูลเกี่ยวกับกล้วย

ได้คุยกันถึงสถานการณ์ปัจจุบันของกล้วยสาเหตุและปัญหาที่ทำให้กล้วยสูญพันธุ์คือ

1. ค่านิยมของสังคมและวัยรุ่นสมัยใหม่ไม่หันมาสนใจอาหารการกินแบบพื้นบ้านทำให้ขนมที่มาจากกล้วย ขายไม่ได้
2. กล้วยที่ปลูกเป็นโรคต่างๆมากมายไม่มีทางแก้ทำให้ผู้ที่ปลูกกล้วยหลายรายท้อแท้
3. มีศัตรูพืช เช่น ตัวง เป็นต้น เข้ามากินหน่อหรือหัวกล้วยจนตาย
4. กล้วยบางชนิดชุมชนไม่เห็นความสำคัญ เพราะบางชนิดมีเมล็ดมากใช้ประโยชน์ในการกินไม่ได้ แต่ไม่มองถึงประโยชน์ด้านอื่นและอีกหลายๆสาเหตุ

ครั้งที่ 2 จัดเมื่อวันที่ 29 เดือนตุลาคม พ.ศ. 2553 นักวิจัย ณ.โรงเรียนสามัคคีอิสลามวิทยาลัยมีเพื่อนนักเรียนที่เข้าร่วมเวที 131 คน สำหรับเวทีนี้มีเพื่อนนักเรียนทั้งที่เป็นรุ่นน้อง และรุ่นเดียวกัน จึงเข้าใจว่าวัยรุ่นจะมีสมาธิสั้นรูปแบบและกระบวนการก็จะต้องสอดแทรก กิจกรรมสั้นๆเพื่อความสนุกสนาน และกิจกรรมต่างๆมากมาย

ในช่วงแรกของเวทีนักวิจัยก็ได้อธิบายความเป็นมาที่มาที่ไปของโครงการ ทำความเข้าใจให้กับน้อง และเพื่อนเข้าใจวัตถุประสงค์

เวทีนำเสนอข้อมูลสู่ชุมชน(เวทีย่อยที่ 2)

ของเวที แล้วเชิญคุณอาหมีนะฮ์ ปังหลี่เส็น(ผู้อำนวยการโรงเรียนสามัคคีอิสลามวิทยา)ขึ้นมาเพื่อทำพิธีเปิด หลังจากนั้นเพื่อให้ผู้เข้าร่วมเวทีเข้าใจการทำงาน ทีมนักวิจัยก็ได้เปิดวีดิทัศน์การทำงานของนักวิจัย เมื่อจบทีมวิจัยก็ออกมานำเสนอข้อมูลความรู้ที่พบในแต่ละด้าน เช่น กล้วยกับอาหาร กล้วยกับยารักษาโรค กล้วยกับสิ่งแวดล้อม กล้วยกับวัฒนธรรม เรื่องละสองคน เพื่อฝึกฝนตัวของนักวิจัยให้มีความกล้าแสดงออกไปด้วย โดยสลับกับกิจกรรมสนทนากลุ่ม ในแต่ละกิจกรรมนักวิจัยมีของรางวัลแจกสำหรับผู้กล้าที่ร่วมเล่นกิจกรรม หลังจากนั้นก็จะเปิดเวทีปิด รวมพูดคุยแลกเปลี่ยน หาผู้ที่สนใจในการต่อยอดโครงการ ในเวทีมีเสียงตอบรับจากน้องๆผู้ที่สนใจอยู่บ้างเล็กน้อย เมื่อคุยเสร็จก็ทำพิธีปิด โดยนายอภิรักษ์ หมัทลี ในช่วงของการสรุปเวทีสิ่งที่สะท้อนออกมาและความคิดของนักวิจัยที่เหมือนกันคือกำลังใจที่เหลือน้อยมาก เพราะมีผู้สนใจที่จะดำเนินงานต่อมีน้อยมาก แต่ไม่กี่ปีก่อนผ่านไปเสียงตอบรับจากน้องๆที่สนใจเริ่มเพิ่มขึ้น กำลังใจในการทำงานต่อไป ก็เพิ่มขึ้นเพราะมีผู้สนใจในการทำงานร่วมกันมากขึ้น

3.4 วิธีการเก็บข้อมูล

3.4.1 เวทีรวมทีมวิจัยและเตรียม

ความพร้อมของทีมงาน ซึ่งจะมีขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่เมื่อสัญญาโครงการผ่านการอนุมัติ และก่อนที่จะมีการจัดกิจกรรมในแต่ละครั้งจะต้องมีการเตรียมทีม โดยการมานั่งระดมความคิดเห็นร่วมกันของพี่เลี้ยงนักวิจัย เพื่อออกแบบกิจกรรม ตามวัตถุประสงค์ และกลุ่มเป้าหมายที่ต้องประสานงาน รวมทั้งการแบ่งบทบาทหน้าที่การดำเนินงาน

3.4.2 การสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ ช่วงแรกเป็นการสัมภาษณ์คนในพื้นที่ ทั้ง 2 ตำบล เพื่อหากกลุ่มเป้าหมายสำหรับเก็บข้อมูลในพื้นที่ ส่วนช่วงที่สอง เป็นการลงสัมภาษณ์ตามกลุ่มเป้าหมายที่วางไว้ โดยมีประเด็นคำถามตามแบบสอบถาม

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล ได้มีการจัดเวทีขึ้น จำนวน 2 ครั้ง

ครั้งแรกเป็นการสรุปงานหลังจากการเก็บข้อมูลเพื่อหากกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ มาร่วมวิเคราะห์ว่ากลุ่มเป้าหมายที่ควรไปเก็บในระยะต่อไปคือใคร สำคัญอย่างไร

ครั้งที่สอง เป็นการนำเสนอข้อมูลให้กับที่ปรึกษาได้รับทราบว่าจะขณะนี้ทีมวิจัยได้ข้อมูลอะไรมาบ้าง เพื่อจะได้ร่วมกันวิเคราะห์ในมุมมองของที่ปรึกษา และสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งได้รับคำแนะนำให้มีการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม

3.6 การคืนข้อมูลให้กับชุมชน ได้มีการจัดเวทีขึ้น จำนวน 2 ครั้ง

ครั้งแรก เป็นการคืนข้อมูลให้กับสมาชิกเกษตรกรที่ทำงานร่วมกับเครือข่ายภูมิปัญญาเกษตรธาตุ 4 ในพื้นที่เขาพระ และต่างจังหวัดที่มาประชุมร่วมกัน ณ ที่ทำการศูนย์เกษตรธาตุ 4 ซึ่งได้มีการเพิ่มเติมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย ทั้งสถานการณ์ที่ทำให้กล้วยสุญพันธุ์ในปัจจุบัน รวมถึงแนวทางในการดำเนินงานต่อไปของทีมวิจัย

ครั้งที่สอง เป็นการคืนข้อมูลให้กับนักเรียนโรงเรียนอิสลามสามัคคี ซึ่งให้นักเรียนได้เรียนรู้กับงานวิจัยของรุ่นพี่ และสมัครเข้าร่วมโครงการต่อไป เพื่อสืบสานการเรียนรู้ผ่านการศึกษาวิจัยนอกห้องเรียน

บทที่ 4 ผลการดำเนินงาน

1. ข้อมูลองค์ความรู้ภูมิปัญญาเรื่องกล้วย

1.1 ลักษณะการปลูกกล้วยและแหล่งที่พบ ตั้งแต่สภาพพื้นที่ สภาพอากาศ

ลักษณะการปลูกกล้วยที่พบ จากการศึกษาในครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

- 1) การปลูกกล้วยล้วน จะพบจำนวน 4 ราย ซึ่งเป็นที่ดินว่างเปล่าในพื้นที่ป่าต้นน้ำ หลังจากการโค่นต้นยางแก่จัดไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ มีการปลูกกล้วยไว้ในพื้นที่ว่างเปล่า ซึ่งการปลูกกล้วยดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อขาย สร้างรายได้ระหว่างรอต้นยางเติบโต
- 2) การปลูกกล้วยพร้อมกับการปลูกยาง พบจำนวน 5 ราย
- 3) การปลูกกล้วยในพื้นที่บ้านเรือน แบบผสมผสาน มีประมาณ 99 % เนื่องจากไปบ้านไหนก็พบว่าทุกบ้านมีการปลูกกล้วย แต่ปลูกไม่มากอย่างน้อย 1 กอ เอาไว้กินเอง

1.2 ชนิดของพันธุ์กล้วยที่พบในพื้นที่ตำบลเขาพระ และตำบลทุ่งห้วย

1) พันธุ์กล้วยที่มีอยู่ทั่วไปในปัจจุบัน

1. กล้วยไข่

กล้วยไข่เป็นพืชที่สามารถปลูกได้แทบทุกภาคของประเทศ แหล่งปลูกที่เหมาะสม คือ สภาพพื้นที่พื้นที่ดอน หรือพื้นที่ราบ ไม่มีน้ำท่วมขังความสูงจากระดับน้ำทะเลไม่เกิน 1,200 เมตร มีแหล่งน้ำธรรมชาติ หรืออยู่ในเขตชลประทานการคมนาคมสะดวกลักษณะดินที่ชอบดินร่วน, ดินร่วนเหนียว หรือดินร่วนปนทรายมีความอุดมสมบูรณ์สูง ระบายน้ำดีระดับน้ำใต้ดินลึกมากกว่า 75 เซนติเมตรค่าความเป็นกรดต่างของดินระหว่าง 5.0-7.0 สภาพภูมิอากาศ อุณหภูมิที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตอยู่ระหว่าง 25-35 ปริมาณน้ำฝนไม่น้อยกว่า 1,200 มิลลิเมตรต่อปี ไม่มีลมแรงพัดผ่านเป็นประจำ มีแสงแดดจัด แหล่งน้ำมีน้ำใช้เพียงพอตลอดฤดูปลูก เป็นแหล่งน้ำสะอาด ค่าความเป็นกรดต่างของน้ำระหว่าง 5.0-9.0

(กรมวิชาการเกษตร)

2. กล้วยน้ำว้า

กล้วยน้ำว้าเป็นกล้วยที่นิยมปลูก และบริโภคมีคุณค่าทางอาหารเหมาะสมสำหรับการรับประทานทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ปลูกค่อนข้างง่ายกล้วยน้ำว้าเป็นพืชล้มลุกขนาดใหญ่ สูงประมาณ 2-5 เมตร ชอบอากาศร้อนชื้นและอบอุ่น อุณหภูมิที่เหมาะสมไม่ควรต่ำกว่า 15 องศาเซลเซียส หรือสูงกว่า 35 องศาเซลเซียส อุณหภูมิที่ต่ำทำให้กล้วยแทงปลี(การออกดอก) ช้า ควรมีความชื้นสัมพัทธ์อย่างน้อย 60% ปริมาณฝนตกเฉลี่ย 200-220 มม./เดือน ส่วนดินที่เหมาะสมควรเป็นดินที่มีความสมบูรณ์ การระบายน้ำดี และ

หมุนเวียนอากาศดี มีความเป็นกรดเป็นด่างระหว่าง 4.5-7 แต่ที่ดีควรอยู่ในระดับ 6 ซึ่งจะพบทั่วไป ในพื้นที่แถบเอเชีย แต่ถ้าพื้นที่นั้นมีอากาศร้อนยาวนาน แต่มีการชลประทานที่ดี คือ มีน้ำสม่ำเสมอจะสามารถปลูกกล้วยได้ดี และให้ผลผลิตสม่ำเสมอ กล้วยน้ำว้าจะใช้ระยะเวลาการปลูกถึงเก็บเกี่ยวผลใช้ระยะเวลาประมาณ 1 ปี จำนวน 10 หวี/เครือ ตั้งแต่ปลูกจนถึงแทงปลีใช้เวลา 250-260 วัน แทงปลีถึงระยะเก็บเกี่ยว 110-120 วัน

(โรงเรียนปรินส์รอยแยลส์วิทยาลัย กรมส่งเสริมการเกษตร)

3. กล้วยนางยา

ลักษณะพิเศษ กล้วยนางยา เป็นพรรณไม้ล้มลุก และเมื่อโตเต็มที่ จะมีลำต้นสูงประมาณ 4 -5 เมตร โคนต้นมีเส้นผ่านกลาง ประมาณ 1.5 - 2.0 เซนติเมตร สีของกาบมีสีน้ำตาลปนเขียวเมื่ออายุของกล้วยประมาณ 6 เดือนมันจะสร้างวงของปลีซึ่งอยู่ในลำต้นประมาณ 20 ซม. เมื่ออายุของกล้วยครบ 8 เดือนใบสุดท้ายจะสั้นลงกว่าเดิม วงจะออกยาวประมาณ 12-15 นิ้ว แล้วจะค่อยโน้มลงเมื่อออกปลีขนาดประมาณ 10-12 นิ้ว มีสีม่วงออกแดงส่วนปลายของปลีมีขนาดเล็กน้อย ใบหนาใหญ่ยาวประมาณ 2-2.5 เมตร ด้านหน้าของใบมีสีเขียวเข้มด้านหลังสีเขียวอ่อนกว่าใบมีสีเขียว

ส่วนปลายมน มีผลยาว 10 เซนติเมตร มีลักษณะเป็นเหลี่ยมกลม เมื่อผลสุกจะเป็นสีเหลือง มีรสชาติหวานเย็น

4. กล้วยเถื่อน/กล้วยป่า

ลักษณะพิเศษ ใบบางเล็กยาวประมาณ 1 - 1.5 เมตร ใบมีจุดสีเขียวจุดดำ สีของกาบมีสีน้ำตาลออกแดง กระดุกใบก็มีจุดสีดำทุกใบ ลำต้นเล็ก มีสีดำ ประมาณ 1.5 - 2 เมตร เมื่ออายุได้ 4 เดือน มันจะสร้างวงของปลีซึ่งอยู่ในลำต้นประมาณ 5 - 10 ซม. ใบส่วนยอดที่เป็นใบสุดท้ายก็จะสั้นลงกว่าเดิม วงจะงอกยาวประมาณ 7 - 12 นิ้ว แล้วจะโน้มลงเมื่อใกล้จะออกปลีเล็ก ปลายแหลม มีสีแดงออกขาว ประมาณ 5 - 8 นิ้ว กาบมันจะซ้อนกันเป็นชั้นๆ

เมื่อกล้วยโตเต็มที่แล้วมันก็จะสลัดกาบของส่วนบนทั้งที่ละกาบ และจะมองเห็นเกสรในลักษณะคล้ายตัวกุ้งและจะสลัดไปเรื่อยๆ จนหมด

ส่วนที่เหลือเรียกว่า ปลี เมื่อได้ประมาณ 10 วัน จะเป็นผลอ่อนและจะโตเต็มที่ในเวลาประมาณ 6 เดือน ผลแก่ก็จะเริ่มสุกมีสีเหลือง เมล็ดมาก ลูกกลมสั้นมีรสหวาน เมื่อปลอกกล้วยออกจะเห็นยางของผลกล้วย ส่วนรากหากินหน้าดินประมาณ 1 - 1.5 ซม. มีรากฝอยเยอะ หน่อก็มีขนาดเล็กใบแหลม หน่อสีดำปนแดง กล้วยเถื่อนหนึ่งเครือจะมีประมาณ 4 - 6 หวี ไม่นิยมปลูกส่วนมากจะอยู่ตามเขาในป่าที่ไฟไหม้ใหม่ ๆ

5. กล้วยหอมทอง

ลักษณะพิเศษ ใบหนาสั้น ยาวประมาณ 1 – 1.5 เมตร ปลายมน ด้านหน้ามีสีเขียวเข้ม และด้านหลังมีสีเขียวออกขาว กระดุกก้านใหญ่ ลำต้น อ้วนเตี้ย สูงประมาณ 1.5 – 2 เมตร สีของกาบเป็นสีน้ำตาลปนเขียว เมื่ออายุของกล้วยได้ประมาณ 5 เดือน มันจะสร้างวงของปลีอยู่ในลำต้น ประมาณ 10 – 15 ซม. พออายุครบ 6 เดือน ยอดสุดท้ายจะสั้นลงกว่าเดิม วงจะงอกขึ้นยาวประมาณ 8 - 12 นิ้ว แล้วจะโน้มลงเมื่อใกล้จะออกปลี ปลีใหญ่ สั้น อ้วนประมาณ 6 – 8 นิ้ว มีสีม่วงออกแดง ปลายมน กาบมันจะซ้อนกันเป็นชั้น ๆ

เมื่อกล้วยเจริญเติบโตเต็มที่ มันจะสลัดกาบของส่วนบนทั้งที่ละกาบและจะมองเห็นเกสรในลักษณะคล้ายตัวกุ้ง และจะสลัดทิ้งไปเรื่อยๆ จนหมด ส่วนที่เหลือเรียกว่าปลี เมื่อได้ประมาณ 10 - 15 วัน จะเห็นผลอ่อน กลม อ้วน สั้น เมื่ออายุได้ 8 เดือน ผลกล้วยจะแก่เต็มที่ก็จะเริ่มสุก ผลสุกมีสีแดงปนเหลือง ลูกใหญ่ ส่วนรากใหญ่ แน่น หากินตามหน้าดิน อยู่ลึกประมาณ 1.5 - 2 ซม. หน่อจะมีสีดำใหญ่ ชอบในดินร่วน อุดมไปด้วยน้ำดี กล้วยหอมทองหนึ่งเครือจะมีประมาณ 8 – 10 หวี และจะให้ผลผลิตเพียงครั้งเดียว

6. กล้วยเล็บมือนาง

ลักษณะและส่วนประกอบ ใบหนากว้างประมาณ 1 ฟุต ยาวประมาณ 1.5 – 2 เมตร ด้านหน้าของใบสีเขียว ด้านหลังสีเขียวออกขาว กระดุกก้านใหญ่สีเขียว ปลายมน กระดุกก้านใบยาวประมาณ 2 นิ้ว ลำต้นโคนใหญ่ ส่วนปลายเรียว สีของกาบมีสีเขียวปนน้ำตาล ลำต้น ยาวประมาณ 2 – 2.5 เมตร เมื่ออายุของกล้วยได้ประมาณ 6-7 เดือน มันจะสร้างวงของปลีซึ่งอยู่ในลำต้น ประมาณ 10 ซม. พออายุครบ 8 - 9 เดือน ยอดสุดท้ายจะสั้นลงกว่าเดิม วงจะงอกออกมา ยาวประมาณ 8 - 10 นิ้ว ชูขึ้น แล้วจะโน้มลงเมื่อจะออกปลี ปลีเล็กยาวประมาณ 8 - 9 นิ้ว มีสีม่วงออกแดง ส่วนปลายของปลีมน กาบมันจะซ้อนกันเป็นชั้น ๆ

เมื่อกล้วยเจริญเติบโตเต็มที่ มันจะสลัดกาบของส่วนบนสุดทั้งที่ละกาบและจะมองเห็นเกสรในลักษณะคล้ายตัวกุ้ง และจะสลัดทิ้งไปเรื่อยๆ จนหมดส่วนที่เหลือเรียกว่าปลี เมื่อได้ประมาณ 10 -15 วัน จะเป็นผลอ่อนสีเขียวเล็กยาวเรียวเหมือนกับนิ้วมือของคน ประมาณ 3 – 3.5 นิ้ว เครือของกล้วยเล็บมือนางเป็นชั้นซ้อนติดๆ กัน เมื่ออายุได้ 8 - 10 เดือน ผลแก่จะมีสีเขียว ผลสุกสีเหลืองอ่อนแวว ส่วนรากอยู่ไม่ลึกหากินตามหน้าดิน รากแน่น ลึกลงไปประมาณ 1 - 2 ซม. รากลงยาวรอบโคนเท่ากับใบ ลักษณะดินที่ชอบ ดินร่วนปนทราย หน่อมีสีดำออกน้ำตาล จะงอกห่างจากลำต้นประมาณ 10 – 15 ซม. กล้วยต้นหนึ่งจะให้ผลผลิตเพียงครั้งเดียว และเมื่อตัดเครือกล้วยออกแล้ว มันจะหมดสภาพแต่โคนนิยมโค่นทิ้ง และนำมาทำปุ๋ย กล้วยเล็บมือนางหนึ่งเครือจะมีประมาณ 15 - 20 หวี

7. กล้วยหอม

ลักษณะพิเศษ กล้วยหอม เป็นพืชล้มลุก ใบอ่อนมีสีเหลือง เมื่อแก่จะมีสีเขียว แผ่นใบยาวประมาณ 1.5 m. กว้าง 40-60 cm. เส้นใบขนาน ก้านใบมีความยาวมากกว่า 30 cm. ดอก มีลักษณะเป็นช่อที่เรียกว่า หั้วปลี มีความยาวประมาณ 60-120 cm. ช่อหรือหั้วปลีจะมีกาบหุ้มสีแดงปนม่วงเป็นรูปกลมรี ยาว 15-30 cm. ต่อมาช่อดอกจะเจริญกลายเป็นผล ซึ่งประกอบกันเป็นเครือกล้วย เครือละ 7-8 หวี ในแต่ละหวีจะมีกล้วยอยู่ 10 ลูกขึ้นไป รูปร่างของผลมีลักษณะเรียวยาวหัวท้ายแหลม ขณะยังอ่อนจะมีขนาดเล็กสีเขียว แต่เมื่อแก่จะมีขนาดใหญ่สีเหลืองทอง

8. กล้วยหิน

ลักษณะพิเศษ มีลักษณะคล้ายกล้วยน้ำว้า ต้นใหญ่ โคนต้นวัดโดยรอบประมาณ 70 เซนติเมตร สูง 3.5-5 เมตร กาบด้านนอกสีขาวนวลกาบใบซ้อนข้างสั้น ร่องใบเปิด ใบกว้าง 40-50 ซม. ยาว 1.5 เมตร ปลีรูปรางก่อนข้างป้อมสั้น รูปรางคล้ายดอกบัวตูมด้านนอกของปลีเป็นสีแดงเข้ม เมื่อกาบเปิดจะไม่ม้วนงอ กล้วยหินแต่ละต้นมีผล 1 เครือโดยจะออกเครือเมื่ออายุประมาณ 8 เดือน และเก็บเกี่ยวเมื่ออายุ 12 เดือนหรือหลังจากออกเครือประมาณ 4 เดือน เครือหนึ่งมี 7-10 หวี หวีหนึ่งมี 15-21 ผลผลเป็นรูปห้าเหลี่ยมเปลือกหนาอ่อนข้างสมบูรณ์ ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 3-5 ซม. ยาว 8-12 เซนติเมตร ผลดิบเปลือกสีเขียวเนื้อแข็งเมื่อสุกเปลือกสีเหลืองแน่นแข็งไม่ยุบปลายจุกป้าน เมื่อผลแก่จัดตัดมาเก็บไว้ได้นาน 7-8 วันการเรียงตัวของผลเป็นระเบียบมีช่องว่างเล็กน้อยอยู่ระหว่างหวีแต่ละหวี

(ปิระพร หมดหลี่

ครูภูมิปัญญาไทยเกษตรธาตุ 4)

พันธุ์กล้วยทั้ง 8 ชนิดที่กล่าวมาคือ กล้วยไข่ กล้วยน้ำว้า กล้วยนางยา กล้วยเถื่อน กล้วยเล็บมือนาง กล้วยหอม กล้วยหิน ยังมีอยู่มากในพื้นที่ขอบเขตการศึกษา เพราะพันธุ์กล้วยเหล่านี้เป็นพันธุ์ที่ตลาดต้องการมาก มีรสชาติที่หอมอร่อย และมีคุณประโยชน์มากมาย จึงทำให้เกษตรกรที่ปลูกกล้วยส่วนใหญ่ ปลูกกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ

พันธุ์กล้วยที่กำลังจะสูญพันธุ์

1. กล้วยแช่ม้า

ลักษณะและส่วนประกอบ ใบยาวรี ปลายตัด ด้านหน้าสีเขียวเข้ม ด้านหลังสีเขียวอ่อนยาวประมาณ 2.5 - 3 เมตร กระจุกก้านใบสีเขียวอ่อนขอบใบจะตั้งขึ้น ลำต้นสูงประมาณ 2 - 3 เมตร กาบสีน้ำตาลปนเขียว เมื่อได้อายุประมาณ 6 เดือน มันจะสร้างวงของปลีซึ่งอยู่ในลำต้นประมาณ 20 ซม. จากนั้นใบส่วนยอดที่เป็นใบสุดท้ายก็จะสั้นลงกว่าเดิม วงจะงอกออกมายาวประมาณ 10 - 15 นิ้ว และจะโน้มลงเมื่อใกล้จะออกปลี ปลีอ้วนใหญ่มีสีม่วงคล้ำ ยาวประมาณ 8 - 10 นิ้ว กาบมันจะซ้อนกันเป็นชั้น ๆ

เมื่อกล้วยโตเต็มที่ มันจะสลัดกาบของส่วนบนทิ้งที่ละกาบ และจะมองเห็นเกสรในลักษณะคล้ายตัวกุ้ง และจะสลัดทิ้งไปเรื่อย ๆ จนหมด และส่วนที่เหลือเรียกว่าปลี เมื่อได้ประมาณ 10 - 15 วัน จะเป็นผลอ่อน และโตเต็มที่ในเวลา 10 เดือน จะเริ่มสุก ผลสุกมีสีเทาเล็กน้อยอมเหลือง ผลยาวเรียวยาว ประมาณ 3 - 4 นิ้ว ส่วนรากใหญ่เท่าขนาดดินสอ หากินตามหน้าดิน ประมาณ 1 - 2 ซม. หน่อมีขนาดใหญ่สีดำ กล้วยแช่ม้าเครือหนึ่งจะมีประมาณ 8 - 10 หวี ชอบดินร่วนปนทราย

2. กล้วยทองนางเงย

ลักษณะและส่วนประกอบ ลำต้นสูงประมาณ 2 - 2.5 เมตร กาบสีน้ำตาลปนแดง มีใบยาวเรียวยาว กระจุกก้านใบสีเขียวใบยาวประมาณ 1 - 1.5 เมตร ด้านหน้าใบสีเขียว ด้านหลังสีเขียวอ่อน เมื่ออายุได้ประมาณ 5 เดือน มันจะสร้างวงของปลีซึ่งอยู่ในลำต้นประมาณ 5 - 10 ซม. และใบส่วนยอดที่เป็นใบสุดท้ายจะสั้นลงกว่าเดิม แล้ววงจะงอกออกมา ยาวประมาณ 8 - 10 นิ้ว แล้วจะโน้มลงเมื่อใกล้จะออกปลี ปลีเล็ก สั้น สีของปลีม่วงปนแดง ปลายแหลมยาวประมาณ 6 - 8 นิ้ว กาบมันจะซ้อนกันเป็นชั้น ๆ

เมื่อกล้วยโตเต็มที่แล้วมันจะสลัดกาบของส่วนบนทิ้งที่ละกาบ และจะมองเห็นเกสรในลักษณะคล้ายตัวกุ้งและจะสลัดทิ้งไปเรื่อย ๆ จนหมด ส่วนที่เหลือเรียกว่าปลี เมื่อได้ประมาณ 10 วัน จะเป็นผลอ่อนและจะโตเป็นผลแก่ในเวลา 6 เดือน ผลแก่ก็จะเริ่มสุกมีสีเหลือง ลูกดกแน่น ส่วนรากหากินหน้าดิน ประมาณ 1 - 1.5 ซม. รากผอมยาว หน่อมีขนาดเล็กยาว สีดำปนน้ำตาล กล้วยทองนางเงยเครือหนึ่งมีประมาณ 5 - 10 หวี กล้วยต้นหนึ่งออกลูกเพียงครั้งเดียว

3. กล้วยทองเดช

ลักษณะและส่วนประกอบ ใบหนา ใบใหญ่ยาวประมาณ 2 – 3 เมตร ด้านหน้ามีสีเขียว ด้านหลังมีสีเขียวอ่อน กระดุกใบใหญ่สีเขียวเข้ม ลำต้นยาวประมาณ 2 – 2.5 เมตร กาบมีสีน้ำตาลปนเขียว เมื่ออายุของกล้วยได้ประมาณ 5 เดือน มันจะสร้างวงของปลีอยู่ในลำต้นประมาณ 7 - 10 ซม. พออายุครบ 6 เดือน ใบส่วนยอดที่เป็นใบสุดท้ายจะสั้นลงกว่าเดิม วงจะออกยาวประมาณ 10 - 15 นิ้ว แล้วจะโน้มลงเมื่อใกล้จะออกปลี ปลีใหญ่สีแดงปนม่วงยาวประมาณ 15 - 20 ซม. กาบมันจะซ้อนกันเป็นชั้น ๆ

เมื่อปลีกล้วยเจริญเติบโตเต็มที่ มันจะสลัดกาบของส่วนบนทิ้งที่ละกาบและจะมองเห็นเกสรในลักษณะคล้ายตัวกุ้ง และจะสลัดทิ้งไปเรื่อยๆ จนหมด ส่วนที่เหลือเรียกว่าปลี เมื่อได้ประมาณ 15 วัน จะเป็นผลอ่อนสีเขียว จะโตเมื่ออายุได้ 8 เดือน ผลแก่ก็จะเริ่มสุก ผลสุกมีสีเหลือง ลูกกลม ลูกดกแน่น มีขนาดกลาง กินได้มีรสหวาน ส่วนรากหากินตามหน้าดิน รากใหญ่ประมาณ 1 – 1.5 ซม. อยู่ลึกนิดหน่อย หน่อใหญ่มีสีดำ กล้วยทองเดชเครือหนึ่งจะมีประมาณ 7 – 10 หวี และจะให้ผลผลิตเพียงครั้งเดียว ส่วนต้นที่ถูกตัดเครือแล้วจะนำไปทำปุ๋ย

4. กล้วยน้ำ

ลักษณะและส่วนประกอบ ลำต้นใหญ่ โคนใหญ่ กาบมีสีน้ำตาลปนเขียว กระดุกก้านใบใหญ่ ลำต้นยาวประมาณ 2.5 - 3 เมตร ใบหนาใหญ่ ยาวมีสีเขียวปนขาว ยาวประมาณ 2 – 3 เมตร เมื่อกล้วยอายุได้ประมาณ 4 เดือน มันจะสร้างวงของปลี ซึ่งอยู่ในลำต้นประมาณ 10 – 20 ซม. และพออายุครบ 5 เดือน ใบสุดท้ายที่เรียกว่ายอดจะสั้นลงกว่าเดิม วงจะออกยาวประมาณ 8 – 10 นิ้ว แล้วจะโน้มลงเมื่อใกล้จะออกปลี ปลีใหญ่มีสีแดงปนดำ ปลียาวประมาณ 15 - 20 ซม. กาบมันจะซ้อนกันเป็นชั้นๆ

เมื่อกล้วยโตเต็มที่ มันจะสลัดกาบของส่วนบนทิ้งที่ละกาบ และจะมองเห็นเกสรที่ได้กาบในลักษณะคล้ายตัวกุ้ง และจะสลัดทิ้งไปเรื่อยๆ จนหมด ส่วนที่เหลือเรียกว่าปลี เมื่อได้ประมาณ 10 – 20 วัน จะเป็นผลอ่อนสีเขียว จะโตเมื่ออายุได้ประมาณ 7 เดือน ผลแก่ก็จะเริ่มสุก ผลสุกมีขนาดกลาง แน่นมาก ผลสุกก็จะมีสีเหลืองกลมกินได้ มีรสหวาน ส่วนรากหากินตามหน้าดิน รากใหญ่มีจำนวนมาก หน่อใหญ่ ตาปนแดง กล้วยน้ำเครือหนึ่งจะมีประมาณ 8 – 12 หวี กล้วยจะออกลูกเพียงครั้งเดียว

5. กล้วยไล

ลักษณะและส่วนประกอบ ใบบางยาวปานกลาง ใบสีเขียวออกขาว ยาวประมาณ 1.5 – 2 เมตร กระดุกก้านใหญ่สีแดง ยาวเรียวยาว ลำต้นใหญ่สูงยาวประมาณ 2 - 2.5 เมตร กาบหนาสีน้ำตาลปนเขียว เมื่อกล้วยอายุได้ประมาณ 8 เดือน มันจะสร้างวงซึ่งอยู่ในลำต้นยาวประมาณ 10 – 20 ซม. และเมื่อใบส่วนยอดสุดท้ายสั้นลงกว่าเดิม วงจะออกออกมายาวประมาณ

10 – 15 นิ้ว แล้วจะโน้มลงเมื่อใกล้จะออกปลี ปลีมีสีแดงปลายเรียว ปลียาวประมาณ 6 – 8 นิ้ว กาบมันจะซ้อนกันเป็นชั้นๆ

เมื่อกล้วยโตเต็มที่แล้ว มันจะสลัดกาบของส่วนบนนอกทีละกาบ และจะมองเห็นเกสรในลักษณะคล้ายตัวกุ้ง และจะสลัดทิ้งไปเรื่อยๆ จนหมด ส่วนที่เหลือเรียกว่าปลี กล้วยไคกว่าจะเห็นผลอ่อนต้องใช้เวลาประมาณ 3 – 5 เดือน และเมื่อออกผลแล้วลูกสุกเล็กยาวเปลือกหนา มีรสหวาน ส่วนรากหากินตามหน้าดิน รากมีสีแดงออกน้ำตาล กล้วยไคหนึ่งเครือจะมีประมาณ 4 – 6 หวี เพราะกล้วยไคจะมีผลสุกเต็มที่ ประมาณ 1 ปี เหตุนี้จึงทำให้คนไม่ค่อยเอาใจใส่ดูแลและเมื่อสุกจะไม่ตัดเครือ และคนไม่นิยมปลูก

6. กล้วยร้อยหวี

ลักษณะและส่วนประกอบ ใบเรียวยาว ประมาณ 1.5 - 2 เมตร มีสีเขียว ก้านใบสีเขียว กระดุกใบเรียวยาว ลำต้นสูงเสมอดันเสมอปลาย ลำต้นยาวประมาณ 2 - 3 เมตร กาบมีสีน้ำตาล เมื่ออายุได้ประมาณ 9 เดือน มันจะสร้างวงของปลีซึ่งอยู่ในลำต้น ยาวประมาณ 20 - 25 ซม. และเมื่อใบยอดส่วนสุดท้ายสั้นลงกว่าเดิม วงจะงอกออกมายาวประมาณ 10 – 15 นิ้ว และจะโน้มลงเมื่อใกล้จะออกปลี ปลีมีสีม่วงออกแดง ต้นข้าวของปลีมีรอยหยักเล็กน้อย ปลายแหลมคล้ายรูปหัวใจ อ้วนใหญ่ยาวประมาณ 8 – 10 นิ้ว กาบเป็นชั้น ๆ ซ้อนกัน

เมื่อกล้วยโตเต็มที่แล้ว มันจะสลัดกาบของส่วนบนนอกทีละกาบ และจะมองเห็นเกสรในลักษณะคล้ายตัวกุ้ง และจะสลัดทิ้งไปเรื่อยๆ จนหมด ส่วนที่เหลือเรียกว่าปลี เมื่อได้ประมาณ 10 – 15 วัน จะมีผลอ่อนและจะโตเต็มที่ในเวลาประมาณ 11 - 12 เดือน ผลแก่จะมีสีเขียว ส่วนผลสุกจะมีสีเหลืองเล็กยาวแน่น เรียงหวีเป็นชั้น ๆ ติด ๆ กัน รากหากินตามหน้าดิน อยู่ลึกลงไปประมาณ 1.5 – 2. ซม. กล้วยร้อยหวีเครือหนึ่งจะมี 10 – 15 หวี และจะให้ผลผลิตครั้งเดียว

7. กล้วยโก๊ะ

ลักษณะและส่วนประกอบ ใบหนา ใบใหญ่ยาวประมาณ 2 – 3 เมตร ด้านหน้ามีสีเขียวเข้ม กระดุกก้านใบใหญ่สีเขียวใบแข็ง ปลายมน ลำต้นโคนใหญ่ ปลายเรียว สีของกาบมีสีน้ำตาล ออกเขียว กาบแข็งลำต้นยาวประมาณ 2 – 2.5 เมตร เมื่ออายุของกล้วยได้ประมาณ 6 เดือน มันจะสร้างวงของปลีซึ่งอยู่ในลำต้น งอกขึ้นมาประมาณ 10 - 20 ซม. พออายุครบ 8 เดือน ยอดสุดท้ายจะสั้นลงกว่าเดิม วงจะงอกยาว ประมาณ 15 – 20 นิ้ว ชูขึ้น แล้วจะโน้มลงเมื่อจะออกปลี ปลีใหญ่ยาวประมาณ 15

– 20 นิ้ว มีสีม่วงออกแดง ส่วนปลายของปลีมนเล็กน้อย กาบมันจะซ้อนกันเป็นชั้น ๆ

เมื่อปลีกล้วยเจริญเติบโตเต็มที่ มันจะสลัดกาบของส่วนบนสุดทิ้งที่ละกาบและจะมองเห็นเกสรในลักษณะคล้ายตัวกุ้ง และจะสลัดทิ้งไปเรื่อย ๆ จนหมด ส่วนที่เหลือเรียกว่าปลี เมื่อได้ประมาณ 20 - 25 วัน จะเป็นผลอ่อนสีเขียวเป็นเหลี่ยมสั้น ๆ จะโตเต็มที่เมื่อได้ประมาณ 10 เดือน เมื่อสุกผลจะมีสีเหลือง ลูกอ้วนสามารถเก็บไว้ได้นาน ส่วนรากหากินตามหน้าดิน รากโตอยู่ลึกลงไปประมาณ 2 - 3 ซม. ลักษณะดินที่ชอบก็คือดินเหนียว หน่อจะงอกไม่ห่างจากโคนต้น กล้วยหนึ่งต้นจะให้ผลผลิตเพียงครั้งเดียว และจะโค่นต้นทั้งนำมาทำปุ๋ยได้ กล้วยโกะหนึ่งเครือจะมี ประมาณ 7 - 10 หวี

8. กล้วยทองร่วง

ลักษณะและส่วนประกอบ ใบยาวรี ยาวประมาณ 1 - 2 เมตร ด้านหน้าสีเขียว ด้านหลังสีเขียวอ่อน กระดุก้านใบสีเขียว ลำต้นใหญ่สูงประมาณ 2 - 3 เมตร สีของกาบมีสีน้ำตาลปนเขียว เมื่ออายุได้ประมาณ 4 เดือน มันจะสร้างวงของปลีซึ่งอยู่ในลำต้น ยาวประมาณ 10 - 20 ซม. พออายุครบ 5 เดือน ยอดสุดท้ายจะสั้นลงกว่าเดิม วงจะงอกออกมายาวประมาณ 10 - 15 นิ้ว แล้วจะโน้มลง เมื่อใกล้จะออกปลียาวใหญ่ ประมาณ 13 - 18 ซม. มีสีม่วงออกแดง กาบซ้อนเป็นชั้น ๆ

เมื่อกล้วยโตเต็มที่แล้ว มันจะสลัดกาบของส่วนบนสุดทิ้งออกทีละกาบ และจะมองเห็นเกสรในลักษณะคล้ายตัวกุ้ง และจะสลัดทิ้งไปเรื่อย ๆ จนหมด ส่วนที่เหลือเรียกว่าปลี เมื่อได้ประมาณ 9 - 15 วัน จะมีผลอ่อนสีเขียวและจะโตเมื่ออายุได้ประมาณ 6 - 7 เดือน ผลสุกจะมีสีเขียวออกขาว ลูกแน่นกลม ๆ มีรสเปรี้ยวและจะร่วงเองตามธรรมชาติ ส่วนรากอยู่ไม่ลึก หากินตามหน้าดิน 1 - 2 ซม. รากเล็กมีมาก หน่อขึ้นอยู่รอบต้น กล้วยหนึ่งต้นจะออกลูกได้เพียงครั้งเดียว และจะโค่นต้นไปทำปุ๋ย กล้วยทองร่วงหนึ่งเครือจะมี 7 - 10 หวี

9. กล้วยนมสาว

ลักษณะและส่วนประกอบ ใบหนาสั้น ประมาณ 1 - 1.5 เมตร มีสีเขียวกระดุก้านใหญ่ ลำต้นเตี้ยประมาณ 1 - 2 เมตร กาบมีสีน้ำตาลปนเขียว เมื่ออายุของกล้วยได้ประมาณ 4 เดือน มันจะสร้างวงซึ่งอยู่ในลำต้น ประมาณ 7 - 10 ซม. และเมื่อใบส่วนยอดที่เป็นใบสุดท้ายสั้นลงกว่าเดิม วงจะงอกขึ้นมายาวประมาณ 8 - 12 นิ้ว แล้วจะโน้มลงเมื่อจะออกปลี ปลีสั้นอ้วน ปลายมน ยาว ประมาณ 6 - 8 นิ้ว มีสีม่วงออกแดง กาบมันจะซ้อนกันเป็นชั้น ๆ ซ้อนกัน

เมื่อกล้วยเจริญเติบโตเต็มที่แล้ว มันจะสลัดกาบของส่วนบนทิ้งที่ละกาบและจะมองเห็นเกสรในลักษณะคล้ายตัวกุ้ง และจะสลัดทิ้งไปเรื่อย ๆ จนหมด ส่วนที่เหลือเรียกว่าปลี เมื่อได้ประมาณ 8 - 15

วัน ก็จะเป็นผลอ่อนสั้น อ้วน และผลสุกมีสีเหลือง อ้วน สั้นเหมือนนมของเด็กสาว ผิวของผลสุกจะตึง เนียน เปลือกบาง ส่วนรากอยู่ลึกประมาณ 1 – 2 ซม. หากินตามหน้าดิน หน่อมีสีดำปนแดง ชอบดินร่วนปนทราย กล้วยนมสาวเครือหนึ่งจะมีประมาณ 6 – 10 หวี กล้วยจะออกผลผลิตได้เพียงครั้งเดียว

10. กล้วยหอมลูกขาว

ลักษณะและส่วนประกอบ ใบใหญ่บางยาวประมาณ 1.5 - 2 เมตร ด้านหน้าของใบมีสีเขียว ด้านหลังออกสีขาวหม่น กระดูกก้านใบใหญ่ ลำต้นโคนใหญ่ สีของกาบมีสีขาวมาก เมื่ออายุของกล้วยได้ประมาณ 6 เดือน มันจะสร้างวงของปลีซึ่งอยู่ในลำต้น ประมาณ 10 - 20 ซม. พออายุครบ 7 เดือน ยอดสุดท้ายจะสั้นลงกว่าเดิม วงจะออกยาว ประมาณ 10 - 20 นิ้ว แล้วจะโน้มลงเมื่อจะออกปลี ปลีใหญ่ยาวประมาณ 8 – 10 นิ้ว มีสีม่วงออกแดง ปลายมน กาบมันจะซ้อนกันเป็นชั้น ๆ

เมื่อปลีกล้วยเจริญเติบโตเต็มที่ มันจะสลัดกาบของส่วนบนสุดทั้งที่ละกาบและจะมองเห็นเกสรในลักษณะคล้ายตัวกุ้ง และจะสลัดทิ้งไปเรื่อย ๆ จนหมดส่วนที่เหลือเรียกว่าปลี เมื่อได้ประมาณ 8 – 15 วัน จะเป็นผลอ่อนสีขาวกลมและจะโตเมื่ออายุได้ 9 เดือน ผลจะสุกใหญ่มีสีขาว ประมาณ 10–15 ซม. ส่วนรากหากินตามหน้าดิน รากใหญ่มีมาก ดินที่นิยมปลูกดินร่วนปนทรายเพราะให้ผลผลิตสูง หน่อใหญ่มีสีดำ กล้วยต้นหนึ่งจะให้ผลผลิตเพียงครั้งเดียว และจะถูกโค่นทิ้งนำไปทำปุ๋ย กล้วยหอมลูกขาวหนึ่งเครือจะมี ประมาณ 8-10 หวี

11. กล้วยขม

ลักษณะและส่วนประกอบ ลำต้นสูงประมาณ 2 - 2.5 เมตร ปลายเรียวใบหนายาวประมาณ 1 – 1.5 เมตร กระดูกก้านใหญ่สีเขียวเข้ม ด้านหน้าของใบมีสีเขียวเข้ม ด้านหลังสีเขียวอ่อน กาบของลำต้นมีสีน้ำตาลปนเขียว เมื่ออายุได้ประมาณ 5 เดือน มันจะสร้างวงของปลีซึ่งอยู่ในลำต้น ประมาณ 8 – 10 ซม. พออายุครบ 6 เดือน ใบส่วนยอดจะสั้นลงกว่าเดิม แล้ววงจะงอกออกมา ยาวประมาณ 8 – 10 นิ้ว แล้วจะโน้มลงเมื่อใกล้จะออกปลี ปลีใหญ่ มีสีแดงปนขาว กาบมันจะซ้อนกันเป็นชั้น ๆ

เมื่อกล้วยโตเต็มที่แล้วมันจะสลัดกาบของส่วนบนทั้งที่ละกาบ และจะมองเห็นเกสรในลักษณะคล้ายตัวกุ้งและจะสลัดทิ้งไปเรื่อย ๆ จนหมด ส่วนที่เหลือเรียกว่าปลี เมื่อได้ประมาณ 15 วัน จะเป็นผลอ่อนสีเขียวและจะโตเมื่ออายุได้ประมาณ 7 เดือน ผลแก่ก็จะเริ่มสุก ผลสุกมีสีเหลือง กลม ยาวประมาณ 3 นิ้ว กินไม่ได้มีรสขม ส่วนรากมีไม่มากและอยู่ไม่ลึก หากินตามหน้าดินประมาณ 1 – 2

ชม. หน่อมีมาก หน่อมีสีดำ กล้วยชม เครือหนึ่งมีประมาณ 6 - 8 หวี กล้วยต้นหนึ่งจะให้ผลผลิตเพียงครั้งเดียวและจะถูกโค่นทิ้ง นำไปทำปุ๋ย

12. กล้วยกุ้ง

ลักษณะและส่วนประกอบ ใบหนาใหญ่ ยาวประมาณ 2 - 3 เมตร ปลายมน ด้านหน้ามีสีเขียว ด้านหลังมีสีเขียวอ่อน กระดุกก้านใหญ่สีแดง ลำต้นใหญ่เสมอด้านเสมอปลาย ความสูงประมาณ 3.1 เมตร สีของกาบมีสีน้ำตาลปนแดง เมื่ออายุของกล้วยได้ประมาณ 7 เดือน มันจะสร้างวงของปลีซึ่งอยู่ในลำต้น ประมาณ 15 - 20 ซม. พออายุครบ 8 เดือน ยอดสุดท้ายจะสั้นลงกว่าเดิม วงจะงอกออกมา ยาวประมาณ 16 - 20 นิ้ว แล้วจะโน้มลงเมื่อจะออกปลี ปลีใหญ่ยาวประมาณ 8 - 10 นิ้ว มีสีม่วงออกแดง ปลายมน กาบมันจะซ้อนกันเป็นชั้น ๆ

เมื่อกล้วยเจริญเติบโตเต็มที่ มันจะสลัดกาบของส่วนบนสุดทิ้งที่ละกาบและจะมองเห็นเกสรในลักษณะคล้ายตัวกุ้ง สลัดทิ้งไปเรื่อยๆ จนหมดส่วนที่เหลือเรียกว่าปลี เมื่อได้ประมาณ 10 - 25 วัน จะเป็นผลอ่อน กลม ยาว จะโตเมื่ออายุได้ 10 เดือน ผลแก่จะมีเริ่มสุกมีสีแดงใหญ่ กลมยาว ส่วนรากใหญ่เท่าขนาดของดินสอ ลักษณะดินที่ชอบคือดินควน ดินปลวก ดินเหนียว หน่อจะมีสีดำใหญ่ กล้วยต้นหนึ่งจะออกลูกได้เพียงครั้งเดียว ส่วนต้นที่ตัดเครือกล้วยแล้วจะโค่นนำมาทำปุ๋ย กล้วยกุ้งหนึ่งเครือจะมีประมาณ 8-12 หวี

13. กล้วยพังลา

ลักษณะและส่วนประกอบ ใบหนาใหญ่ ยาวประมาณ 2 - 3.5 เมตร ด้านหน้าของใบสีเขียว ด้านหลังสีเขียวอ่อน กระดุกก้านใหญ่สีขาว ลำต้นใหญ่ ความสูงประมาณ 3 เมตร สีของกาบมีสีเขียวปนน้ำตาล เมื่ออายุของกล้วยได้ประมาณ 8 เดือน มันจะสร้างวงของปลีซึ่งอยู่ในลำต้น ประมาณ 15 - 20 ซม. พออายุครบ 10 เดือน ยอดสุดท้ายจะสั้นลงกว่าเดิม วงจะงอกออกมา ยาวประมาณ 15 - 20 นิ้ว แล้วจะโน้มลงเมื่อจะออกปลี ปลีใหญ่ยาวประมาณ 8 - 10 นิ้ว มีสีม่วงออกแดง ปลายมน เล็กน้อย กาบมันจะซ้อนกันเป็นชั้น ๆ

เมื่อกล้วยเจริญเติบโตเต็มที่ มันจะสลัดกาบของส่วนบนสุดทิ้งที่ละกาบและจะมองเห็นเกสรในลักษณะคล้ายตัวกุ้ง และจะสลัดทิ้งไปเรื่อยๆ จนหมดส่วนที่เหลือเรียกว่าปลี เมื่อได้ประมาณ 10 - 20 วัน จะเป็นผลอ่อนสีเขียวเป็นเหลี่ยมเล็กๆ จะโตเมื่ออายุได้ 11 - 12 เดือน ผลแก่จะมีสีเขียว ผลสุกใหญ่มีเมล็ด ผลเป็นเหลี่ยม ส่วนรากอยู่ไม่ลึกหากินตามหน้าดิน

ประมาณ 2 – 3 ซม. รากใหญ่เท่าขนาดกบดินสอ กล้วยพังลาปลูกได้ตามดินทั่วไป หน่อใหญ่มีสีดำ กล้วยต้นหนึ่งจะให้ผลผลิตเพียงครั้งเดียว และจะถูกโคนทั้งนำมาทำปุ๋ย กล้วยพังลาหนึ่งเครือจะมีประมาณ 8-12 หวี

14. กล้วยหมาก

ลักษณะและส่วนประกอบ ใบเล็ก สั้น ยาวประมาณ 1 เมตร ด้านหน้ามีสีเขียว ด้านหลังมีสีเขียวอ่อน กระดุกก้านใบเล็ก ปลายแหลม ลำต้นเล็ก ยาวประมาณ 1.5 - 2 เมตร กาบมีสีดำปนขาว เมื่ออายุของกล้วยได้ประมาณ 4 เดือน มันจะสร้างวงของปลีซึ่งอยู่ในลำต้น ประมาณ 10 ซม. พออายุครบ 5 เดือน ใบสุดท้ายที่อยู่ปลายยอดจะสั้นลงกว่าเดิม วงจะงอกออกมา ยาวประมาณ 8 - 10 นิ้ว ชูขึ้น แล้วจะโน้มลงเมื่อจะออกปลี ปลีเล็กยาวยาวประมาณ 6 - 8 นิ้ว มีสีม่วงปนแดง ส่วนปลายจะแหลม กาบมันจะซ้อนกันเป็นชั้น ๆ

เมื่อปลีกล้วยเจริญเติบโตเต็มที่ มันจะสลัดกาบของส่วนบนสุดทิ้งที่ละกาบและจะมองเห็นเกสรในลักษณะคล้ายตัวกุ้ง และจะสลัดทิ้งไปเรื่อย ๆ จนหมดส่วนที่เหลือเรียกว่าปลี เมื่อได้ประมาณ 10 - 20 วัน จะเป็นผลอ่อนสีเขียวกลมเล็ก ๆ จะโตเมื่ออายุได้ประมาณ 6 - 7 เดือน ผลแก่จะมีสีเขียว ผลสุกมีสีเหลือง เล็กแน่น ยาวประมาณ 2.5 – 3 นิ้ว ส่วนรากอยู่ไม่ลึกหากินตามหน้าดิน รากแน่นจะมีรากฝอยมาก อยู่ลึกลงไปประมาณ 1 - 2 ซม. จะมีหน่อขึ้นรอบโคนต้น ปลูกได้ในดินทั่วไป กล้วยต้นหนึ่งจะให้ผลผลิตเพียงครั้งเดียว และเมื่อตัดเครือออกและจะโคนต้นทิ้ง ส่วนต้นที่ถูกโคนทั้งนำมาทำปุ๋ย กล้วยหมากหนึ่งเครือจะมีประมาณ 5 - 7 หวี

(ปิยะพรน หมดหลี
ครูภูมิปัญญาไทยเกษตรธาตุ 4)

15. กล้วยหอมเขียว

ลักษณะพิเศษ เป็นกล้วยที่มีลักษณะทั่ว ๆ ไป คล้ายกล้วยหอมทอง แต่กล้วยหอมเขียวกาบใบชั้นในมีสีแดงสด ปลายผลมน ผลสุกมีสีเหลืองอมเขียว เปลือกหนา เป็นที่นิยมของผู้บริโภคในตลาดต่างประเทศ นอกจากนี้ กล้วยหอมเขียวยังต้านทานโรคตายพรายได้ดี แต่อ่อนแอต่อโรคใบจุด

16. กล้วยทองร่วง

หวานอมเปรี้ยวเล็กน้อย

ชื่อพ้องกับกล้วยไข่ทองร่วง, ค่อมเบา
แหล่งที่พบภาคใต้ ลักษณะทั่วไป ต้น ลำต้นสูงประมาณ 2.5 เมตร
เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 12 เซนติเมตร กาบลำต้นด้านนอกมีสี
เขียวมีปื้นดำมากด้านในมีสีเขียวอมเหลือง ใบ ก้านใบสีเขียวอม
เหลืองร่องใบเปิด ดอก ปลีรูปไข่ค่อนข้างแหลม สีแดงอมม่วง ปลาย
กาบสีแดงผล เครือหนึ่งมี 6 - 7 หวี หวีหนึ่งมี 14 - 16 ผล เปลือกบาง
ผลไม่มีเหลี่ยม ปลายผลมน ลักษณะ คล้ายกล้วยไข่ แต่ผลใหญ่กว่า
เปลือกสีเขียวอมเหลืองเมื่อสุกมีสีเหลืองสดใสเนื้อมีสีเหลืองเข้มรส

17. กล้วยนมหมี่

ลำต้นแข็งแรง สูง 3.5- 4.5 เมตร เส้นผ่านศูนย์กลางลำต้น
มากกว่า 30 ซม. กาบลำต้นด้านนอกสีเขียวเข้ม มีประจำบบ้างเล็กน้อย
มีนวลมาก ด้านในสีเขียวอ่อน ก้านใบมีร่องค่อนข้างแคบ เส้นกลางใบ
สีเขียว มีนวลทางด้านล่าง ก้านช่อดอกไม่มีขน เครือหนึ่งมีประมาณ
12-14 หวี หวีละ 10-15 ผล ผลมีขนาดใหญ่ กว้าง 5-6 ซม. ยาว 12-
15 ซม. ลักษณะคล้ายกล้วยน้ำว้า เห็นเหลี่ยมชัดเจน การเรียงตัวของ
ผลเป็นระเบียบ ก้านผลยาว เมื่อดิบผิวสีเขียวสด เมื่อสุกมีสีเหลืองทอง
ตัดกับสีของผลที่ยังไม่สุกเห็นได้ชัดเจน เนื้อผลคล้ายกล้วยน้ำว้า แต่
นุ่มกว่า รสชาติไม่ดี นิยมทำเป็นกล้วยฉาบ เมื่อยังดิบ เช่นเดียวกับ
กล้วยหักมุก อายุการตกผลมากกว่า 18 เดือน ทนน้ำท่วมและหนาว

18. กล้วยน้ำไท

กล้วยน้ำไรมีลำต้นเทียมสูงไม่เกิน 2.5 เมตร
เส้นผ่าศูนย์กลางน้อยกว่า 15 เซนติเมตร กาบลำต้นด้าน
นอกมีประจำหนา ที่โคนมีสีชมพูอมแดง ด้านในสีชมพูอม
แดง ก้านใบตั้งขึ้น มีร่องกว้าง มีปีกสีชมพู เส้นใบสีชมพู
อมแดง ก้านช่อดอกมีขน ใบประดับรูปไข่ค่อนข้างยาวม้วน
งอขึ้น ปลายแหลม ด้านบนสีม่วงอมแดง ด้านล่างสีเขียว
เครือหนึ่งมีประมาณ 5 หวี หวีหนึ่งมี 12-18 ผล ผลคล้าย
กล้วยหอมจันทร์ ขนาดใกล้เคียงกัน กว้าง 2 - 2.05
เซนติเมตร ยาว 10-11 เซนติเมตร ผลไม่งอโค้งเท่ากล้วย

หอมจันทร์ มีหัวจุกใหญ่แต่เล็กกว่าหอมจันทร์ ที่ปลายจุกมักมีก้านเกสรตัวเมียติดอยู่ เปลือกหนากว่าหอมจันทร์ มีกลิ่นหอมเย็น เมื่อสุกสีเหลืองเข้มกว่ากล้วยหอมจันทร์และมีจุดดำเล็ก ๆ คล้ายจุดของกล้วยไข่ กลิ่นหอม เนื้อสีเหลืองส้ม รสหวาน

19. กล้วยทองชี้แมง

ลำต้นเทียมมีความสูงประมาณ 2.5-3.0 เมตร เส้นผ่าศูนย์กลางน้อยกว่า 15 เซนติเมตร ลำต้นเทียมด้านนอกสีเขียวเข้มมีจุดประสีน้ำตาลเข้มจำนวนมาก และมีนวลมาก ด้านในสีออกชมพู ก้านใบมีสีเขียวมีปีกสีชมพู ก้านช่อดอกมีขน ปลีมีใบประดับรูปไข่ยาว ปลายแหลม และม้วนขึ้น ใบประดับมีสีแดงเทาไม่มีไข กลีบรวมใหญ่สีขาว ปลายสีเหลือง กลีบรวมเดี่ยวใสไม่มีสี ดอกตัวผู้และตัวเมียมี ใบประดับมีรูปร่างเรียวยาว ปลายแหลม ด้านในสีซีด ดอกตัวเมียมีความสูงมากกว่าดอกตัวผู้ เครือกล้วยชี้ไปทางด้านข้างรวมทั้งปลี เครือหนึ่งมี 7 หวี หวีหนึ่งมี 10-16 ผล ผลเมื่อสุกมีสีเหลืองอมส้ม มีเมล็ด

20. กล้วยหอมจันทร์

กล้วยหอมจันทร์มีลำต้นเทียมสูง 2.5-3.5 เมตร เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 15 เซนติเมตร กาบลำต้นด้านนอกสีชมพูอมแดง มีประดำเล็กน้อย ด้านในสีชมพูอมแดง ก้านใบสีชมพูอมแดง ตั้งขึ้น มีร่องกว้าง มีปีก เส้นใบสีชมพูอมแดง ก้านช่อดอกมีขน ใบประดับรูปไข่ค่อนข้างยาวม้วนงอขึ้น ปลายแหลม ด้านบนสีแดงอมม่วง ด้านล่างสีแดงซีด เครือหนึ่งมีประมาณ 7 หวี หวีหนึ่งมีประมาณ 14 ผล ผลเล็ก กว้าง 2-2.5 เซนติเมตร ยาว 9-11

เซนติเมตร รูปคล้ายกล้วยเล็บมือนาง แต่ปลายผลไม่เรียวยาวแหลม มีจุดสั้นเมื่อเทียบกับขนาดของผล ก้านผลสั้น เปลือกหนากว่ากล้วยเล็บมือนาง เมื่อสุกมีสีเหลืองคล้ายกัน กลิ่นหอมเย็น เนื้อสีเหลือง รสหวาน กล้วยหอมจันทร์ปลูกทางภาคเหนือ ส่วนใหญ่ปลูกในสวนหลังบ้าน และปลูกเป็นการค้าทางภาคใต้

21. กล้วยสา

ลำต้นเทียมมีความสูงประมาณ 2.5-3.5 เมตร เส้นผ่าศูนย์กลางน้อยกว่า 15 เซนติเมตร ลำต้นเทียมด้านนอกสีเขียวเข้มมีจุดดำประน้ำตาลเข้มมากและมีนวลปานกลาง ด้านในสีออกชมพู ก้านใบมีนวลมากมีสีม่วงแดงเข้ม ทั้งด้านล่างและขอบใบ ก้านช่อดอกมีขน ใบประดับมีรูปไข่ รูปร่างยาวปลายแหลม เครือห้อยลง เครือหนึ่งมีมากกว่า 8 หวี หวีหนึ่งมี 18-22 ผลผลมีขนาดเล็ก กว้างประมาณ 3 เซนติเมตร ยาวประมาณ 9 เซนติเมตร ผลหนึ่งหนัก 80-90 กรัม

22. กล้วยน้ำฝาด

แหล่งที่พบจังหวัดพัทลุง ลักษณะทั่วไปต้น ลำต้นสูงประมาณ 3.5 เมตร เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 15 เซนติเมตร กาบด้านนอกสีเขียว มีประจำเล็กน้อยด้านในสีเขียวใบ ก้านใบสีเขียวอ่อนร่องใบเปิด ดอกปลีมีสีแดงอมม่วงรูปไข่ปลายแหลมเมื่อกาบปลีเปิดม้วนงอขึ้น ผล ก้านเครือสีเขียวมีขน เครือหนึ่งมี 7 - 8 หวี หวีหนึ่งมี 14 - 16 ผล ผลมีเหลี่ยมชัดเจน เปลือกหนา สีเขียวอมเหลือง ปลายผลมีจุด เมื่อสุกมีสีเหลือง เนื้อสีขาวอมเหลือง มีรสหวานเล็กน้อย การใช้ประโยชน์ ผลรับประทานสด

(คลังปัญญาไทย)

23. กล้วยไข่ทองร่วง

มีความสูงไม่เกิน 2.5-3.5 เมตร เส้นผ่านศูนย์กลางลำต้นน้อยกว่า 15 เซนติเมตร กาบลำต้นด้านนอกมีประจำปานกลาง พื้นด้านในมีสีแดง เรื่อ ๆ ปน ก้านใบเปิด มีสีแดงปนค่อนข้างชัดเจน พู ก้านช่อดอกมีขน อ่อน ใบประดับรูปรางค่อนข้างยาว ปลายแหลม ใบประดับม้วนขึ้น ด้านนอกสีม่วงแดง มีนวลปานกลาง ด้านในสีดเล็กน้อย กลีบรวมเดี่ยวใสและมีรอยย่น ส่วนกลีบรวมใหญ่สีครีม ปลายสีเหลือง ผลมีขนาดเล็กใกล้เคียงกับกล้วยไข่ เมื่อสุกมีผิวสีเหลือง ก้านช่อดอกมีขน เครือช่อดอกทางด้านข้าง เครือหนึ่งมีมากกว่า 7 หวี หวีหนึ่งมี 10-16 ผล น้ำหนักผลหนัก

ประมาณ 87 กรัม มีรสหวาน เมื่อสุกเต็มที่แล้วมีกรวง

(คลังปัญญาไทย)

24. กล้วยหก

ชื่ออื่นๆ, กล้วยแดง กล้วยอ่างขาง กล้วยหกเป็นกล้วยป่า อีกชนิดหนึ่งใน section Eumusa ลำต้นเทียมสูงประมาณ 2.5 เมตร เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 15 เซนติเมตร กาบลำต้นด้านนอกสีเขียวอมเหลืองมีประจำ เล็กน้อย ด้านในสีเหลืองอ่อน ก้านใบสีเขียวอมเหลืองและมีประเล็กน้อยมีปีก เส้น

กลางใบสีเขียวก้านช่อดอกมีขน ใบประดับรูปไข่ ปลายมน ด้านบนสีเหลืองอมม่วงเข้ม ไม่มีนวล ด้านล่างสีครีม แต่ละใบเรียงซ้อนกันลึกและมีสันตื้นเมื่อใบประกอบหลุด เครือหนึ่งมี 5-7 หวี หวีหนึ่งมี 9-13 ผล ผลป้อม ปลายทู่ โคนเรียว ก้านผลยาวเกือบเท่าความยาวของผล เนื้อสีเหลืองและมีเมล็ด กล้วยหกมีผลสีเขียวผลเล็ก ส่วนกล้วยแดงมีผลใหญ่นิดหน่อยและ

เปลือกสีแดงพบมากในทางภาคเหนือ เช่น ที่จังหวัดเพชรบูรณ์ พิจิตร พิษณุโลก และที่ดอยอ่างขาง จังหวัดเชียงใหม่ ปลีรับประทานได้ (คลั่งปัญญาไทย)

25. กล้วยนาค

ลำต้นสูงประมาณ 2.5-3.5 เมตร กาบลำต้นด้านนอกมีสีเขียวปนชมพู-แดง มีประดำบ้าง ด้านในสีชมพูอมแดง ก้านใบมีร่องกว้างสีชมพูปนแดง มีปีก ก้านช่อดอกมีขน เครือหนึ่งมี 2-3 หวี หวีละ 6-9 ผล ผลใหญ่ สีเขียวอมม่วง เมื่อสุกเปลี่ยนเป็นสีแดงอมม่วงสดใส ตามรูป ก้านผลสั้น เนื้อสีเหลือง กลิ่นหอมเย็น รสหวาน กล้วยชนิดนี้กลายพันธุ์ง่าย โดยผลจะเปลี่ยนเป็นสีเหลือง เช่นกล้วยทั่วไป มีชื่อพ้องว่า กล้วยกุ่ม แดง

(สวนลุงดี)

26. กล้วยงาช้าง

เป็นกล้วยที่มีอยู่บริเวณฝั่งธนบุรีมานานแล้ว แต่ไม่ค่อยมีคนสนใจ เนื่องจากให้ผลน้อยและมีเนื้อแน่นเหนียว ไม่อร่อยเมื่อทานผลสด นิยมนำไปย่าง หรือเชื่อมรับประทานนับว่าเป็นกล้วยเชื่อมที่อร่อยที่สุดอีกชนิดหนึ่ง ลำต้นสูงใหญ่กว่ากล้วยทั่วไป กล้วยชนิดนี้เมื่อออกเครือปลีจะหลุดหายไป กล้วยงาช้างจะออกปลีได้แค่ 1-3 หวีใน 1 เครือ หรืออาจจะไม่มีหวีเลยก็ได้ จึงถือได้ว่าเป็นกล้วยเสี่ยงหาย ถ้าผู้ใดปลูกแล้วออกปลีแต่ไม่มีผลถือได้ว่าไม่มีโชคลาก แต่ถ้าผู้ใดปลูกได้ 2-3 หวีนับว่ามีโชคลาก ซึ่งในปกติมักจะมีแค่ 1 หวีต่อเครือเท่านั้น

(สวนลุงดี)

27. กล้วยน้ำว่าด้า

ลักษณะลำต้นสูงใหญ่ เมื่อปลีกล้วยออกมาจะเห็นสีของปลีกล้วยผิดปกติกว่ากล้วยน้ำว่าธรรมดาทั่วไป บริเวณโคนก้านใบจะมีปื้นสีดำ และที่ผลอ่อนจะมองดูคล้ายมีเงาสีดำเคลือบอยู่ สีจะเปลี่ยนเป็นสีเปลือกมังคุดไถลัด้าเมื่อผลแก่เต็มที่ตามภาพ

(สวนลุงดี)

28. กล้วยพม่าแหกคุก

ลักษณะทั่วไปของใบและกาบใบสีเขียวจัดกว่ากล้วยน้ำว้า สูงราว 4-5 เมตร จำนวนหวีประมาณ 16 หวี แต่ละหวีมีขนาดใหญ่ราวหนึ่งเท่าครึ่งของกล้วยน้ำว้าขนาดใหญ่ ผลค่อนข้างเป็นเหลี่ยม มีขนาดยาวกว่ากล้วยน้ำว้า ราวหนึ่งเท่าครึ่งเช่นกัน ผลเมื่อสุกเนื้อค่อนข้างละเอียด (สวนลุงดี)

29. กล้วยเสือพราวน

เป็นกล้วยป่า มีลำต้นเทียมสูง 0.5-2 เมตร เส้นผ่านศูนย์กลาง 8 ซม. กาบใบมีปื้นสีม่วง ใบกว้าง 25-35 ซม. ยาว 90-150 ซม. สีเขียวและมีนวล ตามรูป

ก้านใบยาว 30-70 ซม. ช่อดอกตั้ง ยาว 60 ซม. หรือมากกว่า ก้านดอกมีขนสั้นปกคลุมหนาแน่น ดอกตัวเมียสีขาวหม่น ปลายสีเขียว เรียงชิดกัน 3-8 แถว แถวละ 2-4 ดอก ใบประดับกว้าง 4.5 * 15 ซม. สี

ม่วง ปลายสีเขียว อาจหลุดร่วงไปก่อน ดอกตัวผู้สีเหลือง ยาว 4 ซม. ผลตรงสีน้ำตาลดำ คล้ายลายที่ใบ ไม่นิยมนำมารับประทานเนื่องจากมีขนาดเล็กมาก

(สวนลุงดี)

30. กล้วยแคระ

เป็นกล้วยที่ได้จากการเพาะเนื้อเยื่อ โดยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน เลี้ยงดูเพื่อความสวยงาม ตามรูป เลี้ยงยากเนื่องจากจะเกิดโรคใบจุดและจะทำให้เน่าได้ง่าย

(สวนลุงดี)

31. กล้วยตานี

ชื่ออื่นๆ กล้วยงู (พิจิตร): กล้วยชะนีใน . กล้วยตานีใน . กล้วยป่า . กล้วยเมล็ด (สุรินทร์): กล้วยพองลา (ใต้) กล้วยตานี ลำต้นเทียมสูง 3.5-4 เมตร เว้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 20 เซนติเมตร สีเขียว ไม่มีปิ่นดำ กาบลำต้นด้านในสีเขียว ก้านใบสีเขียว เส้นกลางใบสีเขียวไม่มีร่อง ก้านช่อดอกสีเขียวไม่มีขน ใบประดับรูปค่อนข้างป้อม มีความกว้างมาก ปลายมน ด้านบนสีแดงอมม่วง มีนวล ด้านล่างสีแดงเข้มสดใส เมื่อใบประดับทางขึ้นตั้งฉากกับช่อดอก และไม่ม้วนงอ ใบประดับแต่ละใบซ้อนกันลึก เครือหนึ่งมีประมาณ 8 หวี หวีหนึ่งมี 10-14 ผล ผลป้อมขนาดใหญ่ มีเหลี่ยมเห็นชัดเจน ลักษณะคล้ายกล้วยหักมุกแต่ปลายทุ่ ก้านผลยาว ผลเมื่อสุกผิวเปลี่ยนเป็นสีเหลือง เนื้อมีรสหวาน มีเมล็ดจำนวนมาก เมล็ดใหญ่สีดำ ผงหนา แข็ง

กล้วยตานีที่พบในประเทศไทยมี 3 ชนิด แตกต่างที่ลำต้นเทียมและผล กล่าวคือกล้วยตานีพบทางภาคเหนือ นั้น ลำต้นเทียมเกลี้ยงไม่มีปิ่นดำเลย ผลจะสั้น ป้อม ส่วนตานีอีสานจะมีลำต้นเทียมที่มีประดำเล็กน้อย ผลคล้ายกล้วยน้ำว้า แต่ตานีทางภาคใต้ ลำต้นเทียมค่อนข้างจะมีปิ่นดำหนา ผลคล้ายตานีเหนือแต่นาวกว่า และมีสีเขียวเป็นเงา นอกจากนี้ยังได้มีการนำตานีดำมาจากฟิลิปปินส์ แต่ตานีดำนี้เป็นพันธุ์พื้นเมืองของอินโดนีเซีย ลำต้นเทียมสีม่วงดำและเส้นกลางใบสีม่วงดำสีเข้มมากจนดูเหมือนสีดำ ผลสีเขียวเข้มเป็นมันมีลักษณะคล้ายตานีใต้ มีเมล็ดมาก (คลังปัญญาไทย)

32. กล้วยทองกาบดำ

ลำต้นเทียมมีความสูง 2.5-3.5 เมตร เส้นผ่าศูนย์กลางไม่เกิน 15 เซนติเมตร มีประดำปานกลาง กาบลำต้นด้านในมีสีชมพู ก้านใบมีปีกและมีสีชมพู เส้นกลางใบสีเขียว ก้านช่อดอกมีขนเล็กน้อย เครือออกทางด้านข้างขนานกับพื้นดินรวมทั้งปลีด้วย ก้านเครือมีขน ปลีมีรูปไข่ยาว ปลายแหลม มีไขปานกลาง สีม่วงเข้ม ปลีม้วนขึ้น เครือหนึ่งมี 7-8 หวี หวีหนึ่งมีผลไม่เกิน 16 ผล ผลสุกสีเหลืองอมส้ม ผลมีขนาดเล็ก

จากการศึกษาพันธุ์กล้วยข้างต้นพบว่ากล้วยเหล่านี้มีเหลืออยู่น้อยมากในชุมชนก็เพราะด้วยกับสาเหตุว่าผู้คนในชุมชนมีวิถีการดำรงชีวิตที่เปลี่ยนแปลงจากเมื่อก่อนมาก การพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติก็ลดน้อยลง เป็นการใช้ชีวิตที่ต้องอาศัยเงินเป็นหลักจึงทำให้กล้วยที่เคยมีความสัมพันธ์กับผู้คนในชุมชนมากทั้งเรื่องของ ยารักษาโรค ข้าวของเครื่องใช้ อาหารคาวหวาน ก็ลดน้อยลง ทำให้ เยาวชน ไม่เห็นความสำคัญ เหตุผลอื่นก็คือกล้วยบางชนิดให้ผลผลิตช้า เช่น กล้วยไล บางชนิดก็รับประทานไม่อร่อย แต่ให้คุณประโยชน์ทางด้านยารักษาโรค จึงทำให้เกษตรกรไม่นิยมปลูกและทำให้กล้วยเหล่านี้สูญพันธุ์ไปที่ละนิด

2. วิถีชีวิต ความสัมพันธ์ของกล้วยกับชุมชน

2.1 ด้านสังคม

จะพบว่าเมื่อญาติไม่สบาย หรือการไปเยี่ยมเยียนหาสู่กัน จะนำกล้วยไปเยี่ยมญาติอย่างน้อย 1 หวี เพราะกล้วยเป็นผลไม้ที่เยี่ยมเยียนกันกันได้ทุกคน ในงานพิธีต่าง ๆ ก็จะมีกล้วยเป็นผลไม้ที่นำมาทานกัน

ในอดีตและปัจจุบันพบว่าในงานประเพณี หรืองานบุญของชาวบ้าน จะมีการนำหอยกกล้วยมาใช้ทำอาหาร ซึ่งคนในหมู่บ้านสามารถไปขอกกล้วยกับเพื่อนบ้าน หรือไม่เพื่อนบ้านก็นำหอยกกล้วยมาช่วยงาน ซึ่งปัจจุบันยังเห็นภาพการนำหอยกกล้วยมากกล้วยในงาน งานพิธีกรรม

2.2 ด้านเศรษฐกิจ

การลดต้นทุนการผลิต เช่นการนำหอยกกล้วยมาหั่นให้ละเอียดทำเป็นอาหารเปิด(ในปัจจุบันผู้ที่เลี้ยงเป็ดขายก็จะนำหอยกกล้วยมาทำเป็นอาหารเปิดเพราะจะสามารถลดต้นทุนได้)

กล้วยที่โตเร็วและให้ผลผลิตเร็วที่สุดคือกล้วยไข่ใช้เวลาแค่ 6-8 เดือนก็สามารถเก็บผลผลิตและสร้างรายได้ให้กับผู้ปลูกได้ ซึ่งที่เห็นได้ชัดเจนคือ นายมินสัน มรรฤคาเขต เกษตรกรในหมู่ที่ 5 ต.ทุ่งนุ้ย ได้ยึดอาชีพปลูกกล้วยขาย ประเภทที่ปลูกได้แก่ กล้วยน้ำว้า กล้วยไข่และกล้วยหอมเป็นรายได้หลัก 20 ไร่ ในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา

เมื่อก่อนประกอบอาชีพทำสวนผลไม้ (สวนเงาะ) แต่เจอปัญหาคือ เงาะราคาตกต่ำมาก และเมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวหาคนงานที่จะมาช่วยเก็บเงาะไม่ค่อยมี และเงาะเป็นผลไม้ที่ออกผลปีละ 1 ครั้ง มีต้นทุนสูงค่าปุ๋ย 2 หมื่นบาทต่อปี ถ้าช่วงที่ดินฟ้าไม่อำนวยก็ออกผลผลิตน้อย จึงหันมาปลูกกล้วยเพราะกล้วยออกผลตลอดทั้งปี 1-2 สัปดาห์ ก็เก็บผลผลิตไปขายในตลาดได้แล้ว เก็บเกี่ยวครั้งหนึ่งได้ผลผลิต 1 คันรถกระบะ บางครั้งก็เก็บ 2 สัปดาห์ได้ผลผลิตอย่างน้อย 2 คันรถกระบะ โดยมีแม่ค้าคนกลางมารับซื้อถึงสวน กล้วยไข่ขายเป็นกิโลกรัมซึ่งเป็นเครือ กิโลกรัมละ 14 บาท กล้วยหอม ราคาเท่ากับกล้วยไข่ กล้วยหอมทอง (บุหงา) กิโลกรัมละ 10 บาท ส่วนกล้วยน้ำว้าขายเป็นหวี หวีละ 12 บาท บางครั้งตกลงราคากับแม่ค้า อาจจะแบ่งขายเป็น 3 เกรด ซึ่งเมื่อเทียบกับเงาะ กล้วยเป็นผลไม้ที่ปลูกแล้วไม่มีความเสี่ยงต่อการขาดทุน

หาวยังทยอยปลูกยางพาราอีก 10 ไร่ หากเปรียบเทียบกับปลูกกล้วย ยางพาราจะมีรายได้ดีกว่า เพราะเมื่อต้นยางแก่สามารถขายไม้ได้ แต่ต้นกล้วยเป็นพืชล้มลุก ตอนนี้มีกล้วยอยู่ 2,000 กอ ใส่ปุ๋ย 1 กระสอบ ต้นละ 1 กำมือ ถ้าจะให้สมบูรณ์ต้องใส่ปุ๋ย 6-10 กระสอบ แต่ที่ตำบลทุ่งนุ้ยที่มีการปลูกกล้วยดินมีสภาพดี ทำให้ดูแลง่ายไม่ต้องบำรุงมาก จึงมีต้นทุนน้อยกว่าการทำสวนยางพาราและสวนมะละกอ เพราะในช่วงหน้าแล้งต้องรดน้ำให้ทั่วถึง แต่กล้วยไม่ต้องรดน้ำก็ได้ ในอนาคตตั้งใจว่าจะปลูกสวนยางพาราเป็นหลัก

พันธุ์กล้วยในช่วงแรกๆที่เริ่มปลูก จะมีแม่ค้าที่ปลูกกล้วยไข่นำพันธุ์กล้วยที่จังหวัดชุมพร มาให้ซึ่งคิดค่าเดินทาง 5,500 บาท

ความต้องการของตลาด กล้วยที่ตลาดต้องการคือ กล้วยหิน กล้วยน้ำว้า กล้วยไข่ กล้วยหอม

ปัจจุบันจากการเก็บข้อมูลในพื้นที่ตำบลเขาพระ และตำบลทุ่งนุ้ย เห็นได้ว่าผู้ที่มีอาชีพขายขนมกล้วยทอดหรือขนมที่ทำจากกล้วย เช่น นางदानะ นางฉวี ให้ข้อมูลว่าขนมที่ขายหมดเกลี้ยงทุกวัน ชาวบ้านยังต้องการกินขนมกล้วยอยู่มาก ขนาดในโรงเรียนสามัคคีอิสลามวิทยามีแม่ค้าทอดขนมกล้วยขายขนมยังไม่พอกับความต้องการของนักเรียนในโรงเรียน

2.3 วัฒนธรรม ประเพณี

กล้วยเป็นพืชที่บ่งชี้ให้เห็นถึงความอยู่เย็นเป็นสุขผู้คนส่วนมากจึงนิยมใช้กล้วยมาเป็นพืชมงคลในประเพณีต่างๆ เช่น

ประเพณีขึ้นบ้านใหม่และสร้างบ้านใหม่ เขาจะใช้ต้นกล้วย ต้นอ้อย ต้นมะพร้าวที่ยังเล็ก ๆ อยู่ และต้นข้าว มาผูกรวมกันแล้วนำไปผูกที่เสาแรก(เสาเอก)ของบ้านแล้วทำพิธีตามความเชื่อของแต่ละคน

ประเพณีลอยกระทง สามารถนำต้นกล้วยมาทำเป็นกระทงได้ เพราะต้นกล้วยจะย่อยสลายไปตามธรรมชาติได้ง่าย

การทำสุนัต อุดีตะจะใช้กล้วยรองปลายอวัยวะเพศชาย ที่เข้าพิธีทำสุนัต เนื่องจากต้องทำพิธีกับหมอฟันบ้าน

การอาบน้ำศพ โดยเฉพาะอิสลามจะนำต้นกล้วยมารองอาบน้ำศพในอดีต แต่ปัจจุบันมีการประยุกต์ใช้วัสดุอื่นแทนกล้วย

2.4 สิ่งแวดล้อม

ที่คนทั่วไปสงสัยว่าทำไมกล้วยเถื่อนถึงมีมากและงอกได้ง่ายในปริมาณที่มาก ก็เพราะว่าเมล็ดของกล้วยเถื่อนนั้นมีปริมาณที่มากกว่ากล้วยชนิดอื่นๆ อีกอย่างหนึ่งก็คือพันธุ์กล้วยเถื่อนเป็นพันธุ์กล้วยที่ยังไม่มีคนไปตัดแปลงทางพันธุกรรมจึงทนต่อสภาพพื้นที่และมีภูมิคุ้มกันสูง

ต้นกล้วยที่เก็บผลผลิตแล้วใช้มีดสับให้เล็ก นำไปใส่ไว้ในถังไม้ก็จะทำให้ต้นไม่มีความอุดมสมบูรณ์ สภาพของดินก็จะดีขึ้นไม่แห้งแข็ง

เมื่อนำกล้วยมาปลูกไว้ในพื้นที่ต่างๆ ก็จะทำให้พื้นที่บริเวณนั้นสมบูรณ์ สภาพของดินก็จะเกิดความชุ่มชื้น และบำรุงหน้าดิน เมื่อนำกล้วยมาปลูกร่วมกับสวนยางพาราที่ยังต้นเล็กอยู่ ก็จะทำให้ยางพารามีความอุดมสมบูรณ์ เพราะด้วยสาเหตุ ต้นกล้วยจะให้น้ำ บังแดด บังฝนให้กับต้นกล้าอีกด้วย

กล้วยเถื่อนก็มีความสำคัญต่อระบบนิเวศมากเพราะหากเราพบเห็นกล้วยเถื่อนอยู่มากในบริเวณใด ก็จะแสดงถึงความชุ่มชื้นของดินเพราะดินในบริเวณรอบๆ ต้นกล้วยจะมีความชื้นและเย็น และต้นกล้วยเถื่อนก็จะสร้างปุ๋ยให้กับดินอีกด้วย เช่น เมื่อกกล้วยออกผลก็จะเป็นอาหารให้กับสัตว์อีกหลายชนิดทำให้สัตว์ที่มากินผลของกล้วยถ่ายออกมา และเมื่อกกล้วยเถื่อนออกผลจนหมดก็จะตายลง ทั้งหมดนี้ก็จะช่วยสร้างสารจุลินทรีย์ให้กับดินอีกด้วย

-นายหมีด บิลอาหลี เกษตรกรที่ปลูกสวนกล้วยร่วมกับยางพาราในบ้านคลองลำแซง ต.เขาพระได้บอกว่า พื้นที่ๆ ปลูกต้นกล้วย ดินในบริเวณนั้นจะมีความชื้นสูง และยังสามารถทำให้ต้น

ยางพาราบน้ำได้จากต้นกล้วย และระหว่างต้นยางพาราจะโตเต็มที่นายหมีตยังมีรายได้จากผลผลิตของกล้วยอีกด้วย

- เมื่อถมดินปลูกสร้างบ้านในพื้นที่เขาพระ และทุ่งนุ้ย ส่วนใหญ่จะปลูกกล้วยเพื่อที่จะปรับสภาพของดินให้สามารถปลูกพืชชนิดอื่นได้ ปัจจุบันชาวบ้านก็ยังปฏิบัติอยู่

¹กล้วยทำให้ดินดี เมื่อทำการโค่นต้นกล้วย จะกลายเป็นปุ๋ยให้พืชอื่น ๆ เป็นเวลา 1 ปี รากของกล้วยจะช่วยทำให้ดินร่วนซุย เป็นที่อยู่ของไส้เดือนและแมลง

2.5 ด้านอาหารและสุขภาพ

ปัจจุบันนายมินสัน มรรฤคาเขต หรือหวาสัน ยังนำปลีกล้วยน้ำมาทำแกงเลียงเป็นประจำ และมีชาวบ้านมาสั่งซื้อ รวมถึงคนข้างบ้าน

จากคำบอกเล่าของหวาสัน ถึงความสำคัญของกล้วยในสงครามโลก ช่วงนั้นแม่ของหวาสันเข้าไปหลบอยู่ในถ้ำ 15 วัน ไม่มีอะไรจะกิน ก็นำกล้วยมาอย่างกินแทนข้าว ตอนที่เข้าไปในสวนก็ยางกล้วยแก่กิน สมัยนี้ก็ยังมีการกินกล้วยย่าง ช่วงที่เกิดน้ำท่วมกล้วยก็สามารถช่วยประทังชีวิตและกินเป็นอาหารแทนข้าวได้เป็นอย่างดี

กล้วยบางชนิดเป็นกล้วยที่ให้พลังงานมาก เช่น กล้วยหอม นักกีฬาส่วนมากชอบรับประทานเมื่อกินกล้วยน้ำว่าทุกอย่าง คื่นก่อนนอนก็จะช่วย ปั่นกัน และ ลดอาการท้องผูกได้

กล้วยกับยารักษาโรคเบื้องต้น

กล้วยน้ำเป็นสมุนไพรซึ่งนำมารักษาโรคนี้ได้

กล้วยหินจะมีผลดีกับผู้ป่วยที่เป็น โรคตับ โรคเบาหวาน และยังสามารถ ลดความอ้วนได้อีกด้วย

ยาอายุวัฒนะ ใช้กล้วยน้ำว่า , น้ำผึ้งรวง โดยนำกล้วยน้ำว่ามาตากด้วยแสงแดดให้แห้ง นำมาดองกับน้ำผึ้งรวง (ตามตำราที่แท้จริงต้องดองตั้งไว้ในยุงข้าวประมาณ 30 วัน)

หมายเหตุ ยาสูตรนี้ต้องใส่ผลของกล้วยตามอายุของผู้ที่จะรับประทาน

ยารักษาโรคริดสีดวง ใช้กล้วยน้ำว่า , เกลือ ใช้ผลของกล้วยน้ำว่าที่สุกเอาไปดองไว้กับเกลือประมาณ 3 วัน นำมารับประทานได้แล้ว

ยาสำหรับผู้หญิงที่แท้งลูก ใช้หน่อกล้วยน้ำ , น้ำเปล่า ใช้หน่อกล้วยน้ำ มาสับให้ละเอียด ใส่ลงในน้ำที่ได้เตรียมไว้ ให้ผู้ป่วยอาบ

ยาป้องกันแลกรักษาสิว เพียงกินกล้วยน้ำว่าให้เป็นประจำก็จะทำให้ใบหน้าผ่องใส ไร้สิว

ยาแก้โรคท้องร่วง ใช้กล้วยน้ำว่า , น้ำปูน โดยนำกล้วยน้ำว่ามาผสมกับน้ำปูน ให้ผู้ป่วยรับประทาน

ยาแก้โรคไข้หวัดขาว โดยใช้ใบของกล้วยทอง , น้ำเปล่า นำใบกล้วยทองที่เตรียมไว้มาตำให้ละเอียด ผสมกับน้ำแล้วคนให้เข้ากัน ให้เด็กกิน

ยาแก้ร้อนใน ใช้กล้วยน้ำ กล้วยเป่า โดยนำนอกกล้วยน้ำมาสับให้ละเอียด นำนอกกล้วยที่สับอย่างละเอียดมาต้มกับน้ำเป่า แล้วนำน้ำที่ต้มจนเดือดมาดื่ม

ยารักษาโรคไส้เลื่อน นำต้นกล้วยที่ยังไม่ตาย , สารส้ม โดยใช้มีดตัดลำต้นของกล้วยโดยตำแหน่งที่ตัดอยู่ที่ความสูงประมาณหนึ่งเมตร นำสารส้มที่เตรียมไว้ไปตั้งไว้บนต้นกล้วยที่ตัดไว้ ตั้งทิ้งไว้หนึ่งคืน นำน้ำที่ไหลออกมารับประทานในทุกๆตอนเช้า

ยาสีฟันสมุนไพรกล้วยเถื่อน นำลูกของกล้วยเถื่อนที่มีสรรพคุณทางสมุนไพรสูง เพราะสามารถที่จะรักษาแผลในปากได้ โดยนำเมล็ดของกล้วยเถื่อน มาแปรรูปเป็นยาสีฟัน วัตถุดิบที่ใช้เมล็ดของกล้วยเถื่อนในหนึ่งหวี , เกลือหนึ่งช้อนโต๊ะ , การบูรหนึ่งช้อนชา , ปูนขาวที่ใช้ในการกินหมากหนึ่งช้อนชา โดยการนำเมล็ดของกล้วยเถื่อนที่ได้เตรียมไว้ไปตากแสงแดดจนแห้งสนิท นำเมล็ดของกล้วยเถื่อนที่ตากแดดจนแห้งสนิทไปบดให้ละเอียด นำเมล็ดที่บดแล้วผสมกับวัตถุดิบที่เตรียมไว้ทั้งหมด คนให้เข้ากัน (ยาสีฟันนี้จะมีลักษณะเป็นผง) คุณสมบัติพิเศษ ช่วย ลด บรรเทา รักษา แผลในปากได้

ยาแก้ไอสูช้อไอหรือโรคขัด นำนอกกล้วยน้ำ , น้ำ โดยต้มน้ำให้เดือดแล้วผสมกับน้ำที่ยังไม่ต้มให้มันอุ่น นำนอกกล้วยมาแช่ในน้ำอุ่นที่เตรียมไว้ ตั้งทิ้งไว้ประมาณสามถึงห้านาทิจึงแล้วอาบให้กับผู้ป่วย

ยาลดหน้าท้องหลังการคลอดบุตร โดยนำใบกล้วยน้ำว่า , ถ่านไฟ โดยนำใบกล้วยน้ำว่าที่เตรียมไว้ไปผิงไฟให้ร้อน(เหมือนการผิงใบกล้วยเพื่อนำไปห่อขนม) นำใบกล้วยที่ผิงไฟเรียบร้อยแล้วมาประคบที่หน้าท้องเป็นเวลาสามเดือนหลังจากคลอดลูก

ยาบรรเทาอาการไข้หวัด นำหัวกล้วยน้ำนำมารับประทาน

ยารักษาฝี นำผลของกล้วยน้ำที่สุกเต็มที่จนเปลือกมีสีดำ นำมาบดให้ละเอียดประมาณ 2-3 ลูก ให้ผู้ป่วยรับประทาน

ยาแก้ยาสั่ง นำนอกกล้วยน้ำกับดินเหนียวมาตำให้ละเอียดให้ผู้ที่โดนยาสั่งรับประทานก็จะฟื้นภายใน 30 นาที (ผู้ที่โดนยาสั่งถ้าสังเกตให้ดูที่เล็บจะเป็นสีดำ) ผู้ให้ข้อมูล นายด่วน ณรงค์เดช หมู่ 3 ต.เขาพระ อ.รัตนภูมิ จ. สงขลา

ยาแก้ไข้ผื่นน้ำ นำหัวกล้วยน้ำมาต้มแล้วให้ผู้ป่วยดื่ม

กล้วยเพิ่มน้ำนม สำหรับผู้หญิงที่คลอดลูกให้รับประทานปลีของกล้วยน้ำ (ในปัจจุบันยารักษาโรคจากกล้วยมีผู้ที่นำมาใช้แก้โรคต่างๆน้อยมาก ผู้นำมาใช้ส่วนมากจะเป็นคนเฒ่าคนแก่ที่ยังรู้วิธีการทำอยู่ เพราะในปัจจุบันจะมียารักษาโรคจากโรงพยาบาลเข้ามา และบางหน่วยจะมีการโจมตี ยาพื้นบ้านจนทำให้ชาวบ้านที่ไม่มีความรู้เรื่องนี้ก็จะกลัวมากทำให้ไม่กล้ากินยาพื้นบ้านที่ทำจากกล้วยอีกเลย)

สำหรับเรื่องของยารักษาโรคในปัจจุบันถ้าคิดเป็นร้อยละของจำนวนชาวบ้านที่มีอยู่ในพื้นที่ตำบลเขาพระและตำบลทุ่งนุ้ย ก็จะเท่ากับ 5 % ของชาวบ้านที่ยังใช้ยารักษาโรคจากกล้วยอยู่ คือ นางฮาหยาด เขาเคยเป็นหมอด่าแย่มาก่อน มีความรู้เรื่องกล้วยบ้างเล็กน้อย และผู้สูงอายุในหมู่บ้านทั่วไปยังใช้อยู่ในบางเวลา เมื่อเด็ก ลูก หรือตัวเองมีอาการป่วยไข้ เป็นไข้ ออกหัด เริ่มแรกก็จะรักษากับกล้วยแต่หากเห็น

ว่าไม่ดีขึ้นก็จะพาไปโรงพยาบาล และเมื่อหาหมอแล้วกลับบ้านมา ยังจะหาหัวกล้วยน้ำมาต้มอาบอีกด้วย และเวลาร้อนในก็จะมีการหาหน่อกล้วยน้ำมาสับให้ละเอียดแล้วต้มดื่ม

อาหาร

ประโยชน์ของกล้วยด้านอาหาร จะเห็นได้ว่ากล้วยสามารถใช้เป็นอาหารได้ทันที ตั้งแต่ผลสุก หรือการนำส่วนต่างของกล้วยมาทำเป็นอาหารเช่น หยวกกล้วยทำมาแกงได้ โดยเฉพาะหยวกกล้วยป่า จะมีความอร่อยมาก หรือผลของกล้วยหมากใช้รับประทานแทนผักได้

กล้วยทองแดงสามารถแก้กระหายได้ เก็บไว้ได้หลายวัน กล้วยชนิดนี้ในตอนเปลือกนอกมันเหลืองยังกินไม่ได้(ยังไม่สุก) กินได้ต่อเมื่อเปลือกสีดำ

ส่วนกล้วยที่นำมาแปรรูปทำเป็นขนมต่าง ๆ ในพื้นที่เขาพระที่พบเห็นได้แก่

1.การทำขนมกล้วยทอด วัตถุดิบมีกล้วย แป้งข้าวเจ้า เนื้อมะพร้าวที่ขูดแล้ว น้ำปูน น้ำตาล เกลือ น้ำปูน ถ้าต้องการเพิ่มรสชาติให้ใส่กากก็ได้ น้ำ และน้ำมัน ขั้นตอนการทำ นำกล้วยที่เตรียมไว้ นำมาปอกเปลือกออก แล้วหั่นเป็นชิ้นบางๆตามแนวความยาวของกล้วย นำกล้วยที่หั่นเสร็จแล้วไปแช่ น้ำปูน นำแป้งข้าวเจ้า,เนื้อมะพร้าวขูด,น้ำ ที่เตรียมไว้มาคลุกให้เข้ากัน เติมน้ำตาลเกล็ดตามใจชอบ นำกล้วยที่แช่น้ำปูนมาคลุกเคล้ากันจนแป้งที่ผสมแล้ว ตั้งกระทะ ใส่ น้ำมันพืชรอให้น้ำมันร้อน แล้วนำกล้วย ที่คลุกกับแป้งเรียบร้อยแล้วใส่ลงในกระทะ รอให้สุก สังเกตได้โดยการดูว่าเนื้อแป้งที่คลุกอยู่กับกล้วยเป็น สีแดงแล้วตักมาตั้งไว้ รอน้ำมันสะเด็ด ใส่ภาชนะที่ต้องการ พร้อมทั้งจะรับประทาน

2.การทำขนมกล้วยฉาบ วัตถุดิบที่ใช้ กล้วย น้ำปูน น้ำตาล น้ำมัน มีขั้นตอนการทำคือ นำกล้วยที่เตรียมไว้มาหั่นให้เป็นชิ้นบางๆตามความต้องการ นำกล้วยที่หั่นเรียบร้อยแล้วมาแช่ในน้ำปูนทิ้งไว้ประมาณ 12 ชั่วโมงหรือ 1 คืน เพื่อให้กล้วยกรอบในระหว่างที่รอกกล้วยจากการแช่น้ำปูนอยู่ ให้นำน้ำตาลไปบดในเครื่องบดให้ละเอียด นำกล้วยออกจากน้ำปูนเพื่อนำไปทอดให้กรอบ ยกกล้วยที่ทอดกรอบแล้วมาคลุกกับน้ำตาลที่บดเรียบร้อยแล้ว ก็นำมารับประทานได้เลย หรือบรรจุใส่ถุงนำไปขายได้

3.แกงหยวกกล้วย โดยเฉพาะกล้วยเถื่อนนำมาทำอาหารคาวได้หลากหลายอย่าง เช่น แกงคั่วเนื้อ เป็นผักจิ้มกับน้ำพริก เป็นต้น

4.การทำน้ำปั่นกล้วยหอม วัตถุดิบ คือ น้ำเชื่อมหรือน้ำเฮลบลูบอย กล้วยหอม น้ำแข็ง โดยนำกล้วยหอมมาปอกเปลือก ปั่นรวมกันกับน้ำเชื่อมที่เตรียมไว้จนละเอียด ใส่แก้วแล้วเติมน้ำแข็ง

5.การทำขนมจากเพื่อสุขภาพ วัตถุดิบ คือ แป้งข้าวเหนียว ไข่ไก่ มะพร้าว น้ำตาล เกลือ แป้งหมี่ กล้วยปั่นละเอียด ขั้นตอนการทำ บดแป้งหมี่ให้ละเอียด ประมาณ ครึ่ง กิโลกรัม นำมาคั้นกับกล้วย ให้ให้เข้ากัน พร้อมใส่ไข่ นามะพร้าวที่เตรียมไว้มาคั้นให้เข้ากัน แล้วนำมาห่อกับใบมะพร้าวที่เตรียมไว้ เอาไป ปิ้งจนสุก

ประโยชน์ทั่วไป

- ผลดีของผู้ที่เลี้ยงนกให้กล้วยหิน เป็นอาหาร ก็จะทำให้มูลของนกที่ถ่ายออกมาไม่ติดกับกรงนก (ปัจจุบันผู้ที่เลี้ยงนกส่วนใหญ่ในชุมชนจะให้กล้วยหินเป็นอาหาร)

-ใบของกล้วยเถื่อนนิยมนำมาห่อขนม เช่น ขนมข้าวต้มมัด ข้าวเหนียวหลาม เป็นต้น เพราะว่าใบของกล้วยเถื่อนมีความอ่อน ไม่แข็ง ไม่แตกง่าย และมีความเหนียว เหมาะสำหรับการห่อขนม(ยังมีแม่ค้าบางรายในชุมชนที่ใช้ใบกล้วยห่อขนมอยู่)

-เมื่อหมอน้ำของรถยนต์ เกิดรอยร้าวและรั่วซึม ให้นำกล้วยน้ำว้าแก่(ที่ยังไม่สุก)มาตำให้ละเอียด แล้วนำไปป้ายรอยร้าวของหมอน้ำจะลดการรั่วซึมได้ชั่วคราวหรือชั่วคราวหนึ่ง กว่าที่จะถึงร้านซ่อม (สูตรนี้ไม่ใช้กันอย่างแพร่หลาย แต่จะเป็นการทดลองมากกว่า)

- ต้นกล้วยดูดสารเคมี เมื่อเราสร้างอ่างอาบน้ำ หรือบ่อเลี้ยงปลาด้วยปูนซีเมนต์ เสร็จเราสามารถล้างสารเคมีที่อยู่ในปูนซีเมนต์ได้ โดยการนำน้ำใส่ในอ่างจนเต็ม แล้วนำต้นกล้วยชนิดใดก็ได้มาตัดเป็นท่อนๆ แล้วนำไปใส่ลงในอ่าง แช่ไว้ประมาณ 3 วัน แล้วนำออกทั้งต้นกล้วยและน้ำที่แช่ ล้างอ่างให้สะอาด แล้วใส่น้ำใหม่ น้ำที่ใสใหม่พร้อมที่จะอาบ หรือเลี้ยงปลาได้ โดยจะไม่มีอันตรายใด ๆ เพราะยางของกล้วยมีค่า pH ความเป็นด่างสูงจึงสามารถนำไปลดค่า pH ความเป็นกรดของซีเมนต์ได้

-ใบกล้วยบางชนิด เช่น ใบของกล้วยพังลา กล้วยมั่งคลา กล้วยน้ำว้า เป็นต้น นำไปห่อขนม

-การทำเชือก วัตถุดิบมาจากกาบของต้นกล้วยน้ำว้า หรือกล้วยพังลา โดยนำกาบของต้นกล้วยน้ำว้า หรือกล้วยพังลา มาฉีกเป็นเส้นเล็กๆ ประมาณเชือกฟาง นำไปตากแดดให้แห้ง แล้วนำมามัดรวมให้เข้ากัน แล้วสามารถนำไปใช้ในการผูกสิ่งของต่างๆที่เราต้องการได้

(ในช่วงยุคหลังไม่มีการทำเชือกจากกาบกล้วยเนื่องจากมีเชือกจากยางสังเคราะห์เข้ามาแทน)

-กล้วยน้ำว้าเป็นพันธุ์กล้วยที่หายาก ถ้าหากไม่มีการอนุรักษ์ก็จะหมดไปในที่สุด เพราะว่าวัฒนธรรมที่เปลี่ยนจากการใช้ชีวิต ที่เคยพึ่งตนเอง เป็นพึ่งเงินทอง พึ่งทรัพย์สิน คนส่วนมากไม่รู้จักคุณค่า และในการปลูก กว่าจะโตต้องใช้เวลาหลายปี จึงมีความเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์

-เด็กๆ ในสมัยก่อน ส่วนมากก็จะใช้ประโยชน์จากกล้วยเถื่อน โดยการนำมาประดิษฐ์เป็นของเล่นแบบพื้นบ้าน เพื่อความสนุกสนาน และความเพลิดเพลิน เช่น ม้าก้านกล้วย ปืน ดาบ แพร โดยรูปแบบการทำ ขึ้นอยู่กับผู้เล่นที่จะออกแบบว่าต้องการอย่างไร เหตุผลที่เด็กๆ นำกล้วยเถื่อนมาประดิษฐ์เป็นของเล่นเพราะ กล้วยเถื่อนเป็นกล้วยที่มีจำนวนมาก สามารถที่จะหามาเล่นได้ง่าย

-ในสมัยก่อนจะนำยางกล้วยน้ำว้ามาผสมกับขี้ชันเป็นที่ยึดกัน ทำให้นกติดดี หัวไม่ห้อยลง โดยเฉพาะนกกลาที่ลงมากินข้าวในนา และต้นชันเป็นต้นไม้ที่พบได้ทั่วไปในทุ่ง การดักนกด้วยวิธีนี้เป็นภูมิปัญญาอย่างหนึ่งที่เด็กในปัจจุบันจะไม่รู้จักและเล่นกันแล้ว ซึ่งในปัจจุบันมีการนำก๊ัดเข้ามาดักนกแทน และยังใช้เป็นกับดักหนู หรือเป็นสารเคมีติดในบ่วงที่ทำเป็นบ่อไม้ไผ่ โดยนำกล้วยมาเสียบกับพลูต่าง เมื่อหนูมากินบ่วงก็จะเลื่อนลงดักหนูไว้ ในส่วนของใบกล้วย หน่อกล้วย นำมาสับให้ละเอียด คลุกเคล้าให้ทั่ว ทำเป็นอาหารเป็ดได้ ซึ่งตรงนี้สามารถช่วยลดต้นทุน

โทษของกล้วย

-ผู้ที่เป้นแผลในปากไม่ควรรับประทานกล้วยไข่เพราะจะทำให้เจ็บและเป็นแผลมากขึ้น

-ผู้ที่เป้นโรควรรณโรคไม่ควรรับประทานปลีของกล้วยเพราะจะทำให้ไอออกเลือดได้

3.สถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงของกล้วยจากอดีตถึงปัจจุบัน

ในปี พ.ศ. 2500 พื้นที่ตำบลเขาพระ และตำบลทุ่งนุ้ยเป็นพื้นที่ป่า 98% ยังมีเสือ ช้าง หมู และสัตว์ป่าอีกมากมาย และเริ่มมีผู้คนเข้ามาตั้งถิ่นฐานโดยบุกรุกพื้นที่ป่า ถางป่าทำการเกษตรโดยปลูกยางพารารวมกับพันธุ์กล้วยนานาชนิด ปลูกพืชล้มลุก ปลูกผักพื้นบ้าน ปลูกข้าวไร่ เต็มในพื้นที่ จะเห็นได้ว่ารูปแบบการทำเกษตรในช่วงนั้นเป็นการทำสวนแบบผสมผสาน เน้นพันธุ์พืชที่สามารถเป็นอาหารได้ เรื่องเงินเรื่องทองจึงไม่ใช่ปัจจัยหลักของชาวบ้านในยุคสมัยนั้น วิถีของชาวบ้านก็มีการดำเนินมาเรื่อยๆ เมื่อถึงปี พ.ศ. 2520 วิธีการทำเกษตรของชาวบ้านก็เปลี่ยนไปด้วยการมีสิ่งล่อใจ คือ นโยบายของภาครัฐที่ไม่สอดคล้องกับการทำเกษตรของชาวบ้านตั้งแต่ดั้งเดิม คือมีกองทุนสงเคราะห์ยางพารา หรือ (ส.ก.ย.) มีการให้งบประมาณสนับสนุนกับชาวบ้านที่ปลูกยางพาราแบบเชิงเดี่ยว คือเกษตรกรที่ต้องการจะปลูกยางพาราก็จะมีงบประมาณสนับสนุน 6,800 บาท ต่อไร่ แต่มีเงื่อนไขว่าในสวนยางพาราต้องไม่มีพืชชนิดอื่นอยู่ หากมีพืชชนิดอื่นก็จะหักงบประมาณตามจำนวนต้นไม้ที่มี ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้คิดถึงผลกระทบในอนาคต จึงยอมรับเงื่อนไขดังกล่าว เพราะต้องการเงิน วิถีก็เริ่มเปลี่ยนเป็นเกษตรเชิงเดี่ยว จากที่เคยมีอาหารการกิน อย่างมากมาย สมบูรณ์ โดยไม่ต้องใช้เงินซื้อ เพราะมีกล้วย มีพืชพันธุ์ต่างๆ มากมายไว้เป็นอาหาร กลับต้องอาศัยเงินเป็นหลักอาหารทุกอย่าง หรือแม้แต่ผักพื้นบ้านที่เคยปลูกก็ต้องหาซื้อมารับประทาน พันธุ์กล้วยก็เริ่มหายหายไปจากวิถีชีวิตของชาวบ้าน องค์ความรู้เรื่องกล้วยที่มีอยู่มากมายเยาวชนก็ไม่ให้ความสนใจ ปัจจุบันอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของกล้วย คือ ชุมชนชอบความสะดวกรวดเร็ว เจ็บไข้ได้ป่วยเล็กน้อย จากเดิมที่เคยมีกล้วยที่สามารถนำมารักษาโรคเบื้องต้น กลับต้องเดินทางไปโรงพยาบาล หรือคลินิก ผลกระทบโดยทางอ้อมที่หลายต่อหลายคนไม่ได้เล็งเห็นคือ จะมีค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้นในชีวิตประจำวันเพราะหากเราคิดตั้งแต่ การเดินทาง ค่าน้ำมัน ค่ารถ ค่าอาหาร ค่ายารักษาโรค(ถ้าไปคลินิก) ทั้งหมดนี้ล้วนแล้วต้องมีค่าใช้จ่ายทั้งหมด และในอนาคตพันธุ์กล้วยที่หลากหลายชนิดอาจสูญหายไป และที่หนักไปกว่านั้นเราก็มีตัวอย่างหลายๆตัวอย่างที่คนในประเทศไทยมองข้าม หรือไม่ให้ความสำคัญกับสมุนไพรหลายๆชนิดที่ชาวต่างชาตินำไปจดลิขสิทธิ์ และเพิ่งมาเห็นความสำคัญภายหลังแล้วเรียกร้องกันอย่างโหน่งอย่างนี้แต่ก็สายไปแล้วครับ พันธุ์กล้วยก็เช่นเดียวกันที่มีแนวโน้มสูงที่จะถูกชาวต่างชาตินำไปจดลิขสิทธิ์เป็นของตัวเองเพราะกล้วยมีคุณค่าทางด้านยารักษาโรคมากมาย

4.แนวทางการเสริมบทบาทเยาวชนและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์กล้วย

พื้นที่การศึกษา

-จากการศึกษาพบว่าพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด ชุมชนมีการปลูกกล้วยน้อยมากและพันธุ์กล้วยที่อยู่ก็จะมีอยู่ไม่กี่ชนิดจึงเห็นว่าควรจะช่วยกันพูดคุยกับคนในชุมชนโดยวิธีการชักชวนเยาวชนที่เป็นเพื่อนกับนักวิจัยแล้วให้เพื่อนๆไปคุยกับพ่อแม่เรื่องของความสำคัญของกล้วยและให้ช่วยกันอนุรักษ์พันธุ์กล้วยไว้ให้คงเดิม

-การสร้างแปลงอนุรักษ์พันธุ์กล้วยในพื้นที่ ทั้งแปลงรวมและแปลงที่ปลูกในบ้านเรือนของเครือข่าย เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ และการอนุรักษ์และขยายพันธุ์ ซึ่งจะเห็นได้ว่าพันธุ์กล้วยที่พบในชุมชน

ที่มีมากมือน้อย ประมาณ 8 ชนิด และพันธุ์กล้วยที่กำลังจะสูญหายไปประมาณ 31 ชนิดจากเมื่อก่อนในชุมชนจะมีพันธุ์กล้วยอยู่มากมายเกือบครบทุกชนิดและการเป็นอยู่ของคนในชุมชนจะอยู่กันอย่างมีความสุข และค่าใช้จ่ายในแต่ละวันจะมีน้อยมากถึงกับไม่มี เพราะโดยบางส่วนของ การดำรงชีวิตจะมีความสัมพันธ์อยู่กับพันธุ์กล้วย ในด้านอาหาร ยารักษาโรค ข้าวของเครื่องใช้ต่างๆ รวมไปถึงการเล่นของเด็กๆ ก็ยังใช้ส่วนต่างๆ ของกล้วยมาเป็นของเล่น

จึงเห็นว่าควรจะมีแหล่งรวบรวมพันธุ์กล้วยไว้ในชุมชนเพื่อป้องกันอย่าให้กล้วยที่หายากสูญพันธุ์ และจะเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลความรู้เรื่องกล้วยไว้ให้เป็นທີ່ศึกษาของชุมชนให้ผู้ที่สนใจทั่วไปเข้ามาศึกษา เพราะคิดว่าหากมีแหล่งรวบรวมพันธุ์กล้วยแล้ว ก็จะเป็นแหล่งขยายพันธุ์กล้วยและทำให้ชุมชนเห็นความสำคัญและจะทำให้วิถีดั้งเดิมกลับคืนมา

5. ทักษะการทำงานวิจัยสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเยาวชน

การเกิดทักษะของนักวิจัย เริ่มเกิดขึ้น ตั้งแต่ กิจกรรมที่ 1 คือการเตรียมความพร้อมให้กับนักวิจัยในโรงเรียน เพราะก่อนมีการจัดเวทีหรือกิจกรรมใด ๆ ทางพี่เลี้ยงโครงการวิจัย จะมาร่วมกันออกแบบกิจกรรม และแบ่งบทบาทรับผิดชอบ เช่น นายภูมิปัญญาหมัดหลี รับหน้าที่ ผู้ประสานงานโครงการ นายฮาหลิม ยีละงู รับหน้าที่ เลขานุการ นายอิสมาแอล จิตต์เพียร รับหน้าที่ ดำเนินรายการในเวที นายอดิศักดิ์ ยีละงู รับหน้าที่ รองผู้ประสานงาน นายปรัชญาหมัดหลี รับหน้าที่ เกรณียกร และทีมงานได้มีการกำหนดลักษณะของการเป็นทีมพี่เลี้ยงที่ดี ได้แก่ กล้าพูดกล้าแสดงออกซื่อสัตย์ ยุติธรรม ตรงต่อเวลา มีความกระตือรือร้น มีความตั้งใจในการทำงาน อารมณ์ดี มีรอยยิ้มแห่งสื่อสัมพันธ์

การสร้างมุมมองและทักษะงานวิจัยให้กับนักวิจัยในโรงเรียน ทีมพี่เลี้ยงนักวิจัยได้ใช้กระบวนการเรียนรู้ สู่การสร้างมุมมองใหม่ต่องานวิจัย และทักษะการทำงานร่วมกันเป็นทีมให้กับนักวิจัย ตั้งแต่ครั้งแรกที่จะมีการทำงานร่วมกัน กล่าวคือ มีการตั้งคำถาม และ การใช้วิธีการระดมสมองในกลุ่มเพื่อตอบคำถาม และฝึกการดำเนิน ซึ่งทำให้นักวิจัยไม่ติดใจคำว่าวิจัยที่มองว่าเป็นเรื่องยาก โดยมีผลจากกิจกรรมเป็นดังนี้

1. เราคือใคร?

กลุ่มที่ 1 (กลุ่มนักวิจัยฝ่ายชาย) ได้นำเสนอหัวข้อนี้ว่าเราคือมนุษย์คนหนึ่ง ที่รักโลกคือผู้ที่อยากรู้ ผู้ที่ต้องการความรู้

กลุ่มที่ 2 (กลุ่มนักวิจัยฝ่ายหญิง) นำเสนอหัวข้อนี้ว่าเราคือเยาวชนที่ต้องการศึกษาหาความรู้

กลุ่มที่ 3 (กลุ่มผู้อาวุโส) นำเสนอหัวข้อนี้ว่าเราคือผู้พัฒนาตนเอง ผู้สนใจศึกษาหาความรู้ ผู้อยากรู้อยากเห็นอยากฟังในทุกๆ เรื่อง

2. คำว่าวิจัยคืออะไร ?

กลุ่มที่ 1 (กลุ่มนักวิจัยฝ่ายชาย) ได้นำเสนอหัวข้อนี้ว่าการเรียนรู้และศึกษาถึงรายละเอียดของสิ่งๆหนึ่ง คือการค้นคว้าในสิ่งที่เรายังไม่รู้

กลุ่มที่ 2 (กลุ่มนักวิจัยฝ่ายหญิง) นำเสนอหัวข้อนี้ว่าการศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างละเอียดอ่อน

กลุ่มที่ 3 (กลุ่มผู้อาวุโส) นำเสนอหัวข้อนี้ว่าการรวบรวมข้อมูล ค้นหา สังเกต บันทึก หาคำตอบที่อยากรู้และแก้ไขปัญหา

กลุ่มนักวิจัยฝ่ายหญิง

กลุ่มนักวิจัยฝ่ายชาย

กลุ่มผู้อาวุโส

3. เรามีความคาดหวังอะไรต่องานวิจัย ?

กลุ่มที่ 1 (กลุ่มนักวิจัยฝ่ายชาย) ได้นำเสนอหัวข้อนี้ว่าเพื่อนำความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ต่อชุมชนและสังคม

กลุ่มที่ 2 (กลุ่มนักวิจัยฝ่ายหญิง) นำเสนอหัวข้อนี้ว่าสามารถรู้ถึงรายละเอียดของสิ่งที่วิจัยได้อย่างชัดเจนและสามารถนำไปประกอบอาชีพได้

กลุ่มที่ 3 (กลุ่มผู้อาวุโส) นำเสนอหัวข้อนี้ว่าจะได้มีทักษะในการเรียนรู้ ได้รับความรู้จากการวิจัย สร้างเครือข่าย สร้างความสัมพันธ์

4. เราวิจัยเพื่ออะไร ?

กลุ่มที่ 1 (กลุ่มนักวิจัยฝ่ายชาย) ได้นำเสนอหัวข้อนี้ว่าเพื่อพัฒนาอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่กับบ้านเมืองของเรา

กลุ่มที่ 2 (กลุ่มนักวิจัยฝ่ายหญิง) นำเสนอหัวข้อนี้ว่าเพื่อพัฒนาตนเอง ชุมชนและสังคม

กลุ่มที่ 3 (กลุ่มผู้อาวุโส) นำเสนอหัวข้อนี้ว่าวิจัยเพื่อตระหนักและเรียนรู้ เพื่อพัฒนาตนเอง ชุมชน และสังคม เพื่อสืบทอด ถ่ายทอด และสืบสานวัฒนธรรม

\ สำหรับกิจกรรมนี้ทำให้นักวิจัยและผู้เข้าร่วมประชุม ได้รู้จักตัวตนที่แท้จริงของตนเองในหลายๆมุมมอง, มองเห็นภาพ และเข้าใจกับคำว่าวิจัยที่นอกเหนือจากความรู้เดิมที่คิดว่างานวิจัยต้องอยู่ในห้องแล็บ 4 เหลี่ยมเพียงอย่างเดียว, และสิ่งเล็กๆที่แอบแฝงอยู่ คือ นักวิจัยได้ฝึกกระบวนการคิด การทำงานและออกความเห็นร่วมกันเป็นกลุ่ม ฝึกความกล้าที่ต้องออกไปนำเสนอให้กลุ่มอื่นรับรู้และรู้ว่่านักวิจัยที่เข้ามาทำงานทั้งหมด มีจุดมุ่งหมาย และวัตถุประสงค์ที่คล้ายคลึงกันมาก

การนำเสนอของแต่ละกลุ่ม

สร้างวิธีการทำงานร่วม

ทีมวิจัยได้สร้าง ความชัดเจนในเรื่อง แผนงานกิจกรรมตลอดโครงการ โดยการนำของ ทีมพี่เลี้ยงนักวิจัย และนักวิจัยในโรงเรียน ได้ร่วมกันกำหนดกิจกรรม การกำหนดเวลาทำ กิจกรรมของนักวิจัยเป็นสิ่งจำเป็นเนื่องจาก นักวิจัยเป็นนักเรียนในโรงเรียนเดียวกัน แต่อยู่คนละห้อง ดังนั้นต้องหาเวลาที่สามารถมาดำเนินงานร่วมกันได้จริง จึงได้ข้อสรุปออกมาดังนี้

ขั้นตอนการดำเนินงาน	ระยะเวลาในการดำเนินงาน
1.เตรียมทีมทำงานเพื่อสร้างความเข้าใจในการดำเนินงาน	วันที่ 3 ต.ค. 52
2.ศึกษาพื้นที่สำหรับการเก็บข้อมูลในพื้นที่ ต.ทุ่งนุ้ย และ ต.เขาพระ	วันที่ 2-5 พ.ย. 52
3.ออกการเก็บข้อมูลจากพื้นที่	วันที่ 6 ธ.ค. 52
4.เก็บข้อมูลจากชุมชน	วันที่ 23-24 และ 30-31 ม.ค./6-7 และ 13-14 ก.พ.
5.สรุปข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลจากการลงพื้นที่	วันที่ 20 มี.ค. 52
6.นำเสนอข้อมูลสู่ชุมชนและเผยแพร่ต่อชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	วันที่ 5-7 เม.ย. 52
7.จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์	วันที่ 26-28 เม.ย. 52

หมายเหตุ: ระยะเวลาอาจมีการเปลี่ยนแปลงตามความเหมาะสม

ฝึกให้นักวิจัยได้มีภาระหน้าที่ ความรับผิดชอบ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการทำงานได้แก่

1. นายวีรศักดิ์ นกนวน	หน้าที่ ม้าเร็ว
2. นายฤทธิ มรรคาเขต	หน้าที่ ม้าเร็ว
3. นายประดิษฐ์ โส๊ะเต่ง	หน้าที่ ผู้ช่วยผู้ดำเนินรายการ
4. นางสาวบุสริน ขำเจริญ	หน้าที่ ผู้ช่วยผู้ดำเนินรายการ
5. นายอภิสิทธิ์ ละอองจิตร	หน้าที่ บริการ
6. นางสาวไอล่า บินอีด้า	หน้าที่ บริการ
7. นางสาวสุจิตรา หลงอะหลี	หน้าที่ บริการ
8. นายณัฐพล ปุนยัง	หน้าที่ ผู้ช่วยจัดสถานที่
9. นายอัศรพล บังสา	หน้าที่ ผู้ช่วยจัดสถานที่
10. นางสาวอัลฟี๊ะ แกสมาน	หน้าที่ รองผู้ประสานงาน
11. นางสาวนุชรี ริ้วโต	หน้าที่ ถ่ายภาพ/สื่อ
12. นางสาวสุสนา เต็นดารา	หน้าที่ รองเลขานุการ

ฝึกบทบาท และบุคลิกของความเป็นผู้นำ ซึ่งมีการกำหนดร่วมกันคือ

1. ตรงต่อเวลา
2. กล้าพูดกล้าแสดงออก
3. เข้าได้ทุกสถานการณ์
4. นิสัยร่าเริงแจ่มใส
5. มีความสามัคคี
6. มีความพยายามในการทำงาน
7. รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
8. เล่นตามความเหมาะสม

การลงมือปฏิบัติจริง ด้วยการลงเก็บข้อมูล และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ร่วมกัน และใช้ความหลากหลายของวิธีการนำเสนอ เช่น นำเสนอปากเปล่า นำเสนอด้วย mindmapping เป็นต้น

6.การเปลี่ยนแปลงของนักวิจัยเมื่อได้ทำงานวิจัย

ประเด็น	ก่อนทำงานวิจัย	หลังทำงานวิจัย
ด้านการพูด	-ในเวลาที่นักวิจัยจะไม่ค่อยกล้าพูด พูดน้อยถึงแม้บางครั้งอาจเตรียมข้อมูลไว้มากอาจจะคิดว่าพูดได้นานหลายนาที แต่เมื่อขึ้นพูดจริงๆ ก็ลืมหมดไม่รู้จะพูดเรื่องอะไร -มือไม่เริ่มสั่นเมื่อขึ้นพูด -ผลึกให้คนโน้นคนนี้พูดก่อน -ก่อนขึ้นพูดต้องจดข้อมูลหรือคำที่จะพูดทุกคำลงในกระดาษ ซึ่งเมื่อขึ้นพูดจะดูเหมือนว่าเป็นการอ่าน	เมื่อนักวิจัยได้ผ่านการจัดเวทีและฝึกฝนการพูด การอธิบายในช่วงของการสรุปและถอดบทเรียนของแต่ละเวทีและฝึกฝนการพูดในเวทีที่มีผู้คนมากมาย อย่างเช่น ในเวทีแรกๆ คือเวทีเตรียมความพร้อมเพื่อสร้างความเข้าใจในการดำเนินงาน ในกิจกรรมฝึกทักษะนักวิจัยและระดมความคิด ที่แต่ละกลุ่มต้องมีผู้ที่ออกมานำเสนอต่อหน้าผู้อื่นทำให้ทุกคนเริ่มที่จะพยายามเตรียมการพูดเพื่อที่จะออกไปนำเสนอให้ดีที่สุดจึงทำให้ -มีความกล้าแสดงออก กล้าพูด กล้าอธิบายเพิ่มมากขึ้น - ในการพูดอยู่บนเวทีสังเกตได้ว่าแต่ละคนพยายามจะอธิบายและขยายความเรื่องที่จะพูดถึงแม้จะเป็นเพียงประโยคสั้นๆ แต่ก็สามารถพูดได้ยาวขึ้น -มือไม่สั่นเริ่มลดน้อยลง

		-ก่อนขึ้นพูดก็สามารถจดเพียงแค่หัวข้อหลักๆก็ขึ้นไปอธิบายหรือขยายความเพิ่มเติมบนเวที
รู้จักคำว่างานวิจัย	-ความเข้าใจคิดว่างานวิจัยเป็นเรื่องที่ยาก เด็กไม่สามารถทำได้ มีแต่นักศึกษาปริญญาโท ปริญญาเอก หรือระดับอาจารย์เท่านั้นที่ทำได้ -เข้าใจว่าการทำงานวิจัยต้องทำในห้องทดลองที่มีเครื่องมือเครื่องมือเชิงวิทยาศาสตร์มากมาย	เมื่อนักวิจัยเห็นรูปแบบการทำงานวิจัยที่ผ่านมาทั้งหมด และคำอธิบายของเจ้าหน้าที่ สกว. เลยมองคำว่าวิจัยหรืองานวิจัยออกเป็นการการทำงานในหลายรูปแบบ และ -ก็ได้รู้ว่าการทำงานวิจัยเป็นการศึกษาค้นคว้าหาข้อมูลซึ่งใครก็สามารถทำได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ -ไม่ว่าจะอยู่สถานที่ใดก็สามารถทำงานวิจัยได้ -ไม่ต้องใช้เครื่องมือที่มีราคาแพง
รู้จักกับชุมชน	-ไม่กล้าที่จะเข้าไปพบปะและพูดคุยกับผู้หลักผู้ใหญ่ในชุมชน -ไม่กล้าไปเก็บข้อมูลคนเดียวต้องชวนเพื่อนติดตามไปด้วยหลายคน -ไม่กล้าซักถามข้อมูลกับคนในชุมชน	ในงานวิจัยครั้งนี้มีกิจกรรมที่ต้องลงพื้นที่ศึกษาข้อมูลกับคนในชุมชน ผู้รู้และหมอพื้นบ้าน นักวิจัยได้มีการฝึกฝน และเตรียมงานก่อนการลงพื้นที่จึงทำให้มีความเคยชิน -กล้าที่จะเข้าไปทักทายและพูดคุยกับผู้หลักผู้ใหญ่ในชุมชน -สามารถที่จะลงไปเก็บข้อมูลในชุมชนได้ด้วยตัวคนเดียว -กล้าที่จะซักถามข้อมูลในเรื่องที่ตนเองสงสัยหรือที่งานวิจัยสงสัยให้กระจ่างได้ -เห็นถึงสภาพการเป็นอยู่การใช้ชีวิตของแต่ละหมู่บ้านที่แตกต่างกัน
การทำงาน	-ไม่ค่อยมีการทำงานร่วมกันเป็นทีมซักเท่าไหร่ -ในเวที่ยังขาดการเรียบเรียงประเด็น	เมื่อเวทีแรกผ่านไป เวทีที่สองผ่านไปก็ทำให้นักวิจัยได้เห็น อะไรต่างๆ ที่มีการเปลี่ยนแปลงเล็กๆ น้อยๆ คือเห็นว่าเวทีแรกทีมนักวิจัย

	ไหนดขึ้นก่อนประเด็นไหนดขึ้นทีหลัง	อาจจะสับสนว่าเมื่อเสร็จจากกิจกรรมนี้ต้องทำอะไรต่อ และก่อนถึงเวทีที่สองนักวิจัยก็ได้คุยเตรียมกันมาก่อน เพื่อที่จะป้องกันอย่าให้กิจกรรมในเวทีติดขัด จึง -มีกระบวนการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มมากขึ้น -มีการแบ่งหน้าที่กันชัดเจนมากขึ้น -มีกระบวนการในการจัดเวทีที่มีการวางแผนเตรียมงาน การทำงานในเวที และสรุปงานหลังเสร็จการจัดเวทีได้อย่างเป็นระบบ
ข้อมูล	-บันทึกข้อมูลไม่ทันในการสัมภาษณ์หรือในเวที -ไม่มีการจดบันทึกที่จะนำมาสรุปได้ -เก็บข้อมูลไม่ละเอียดครบถ้วน -สรุปข้อมูลยังไม่เป็น	การจดบันทึกเป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นมากของงานวิจัยในทุกเวที หรือการลงพื้นที่เก็บข้อมูลก็ต้องจดบันทึกกันอย่างละเอียดถี่ถ้วนจึงทำให้ -มีการจดบันทึกที่เร็วขึ้น -จดบันทึกที่มีใจความสำคัญของเนื้อหาที่จะนำมาสรุปได้ -เก็บข้อมูลครบทุกประเด็นหัวข้อจากผู้ให้ข้อมูล -มีการเรียบเรียงเนื้อหาข้อมูลที่ได้มาอย่างละเอียดและนำมาสรุป
ด้านความคิด	-ไม่มีความคิดที่กว้างขวาง -มีคำถามที่แคบมาก เช่น หากมีต้นกล้วยอยู่ต้นหนึ่งก็จะถามแค่นี้ต้นกล้วยอะไร? ,ทำอะไรได้บ้าง?	เมื่อนักวิจัยได้มีการทบทวนบทเรียนในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลที่ได้มาไม่ชัดเจนและยังไม่ละเอียดพอจึงร่วมกันคิดว่าเราต้องตั้งคำถามให้มากกว่านี้ เมื่อพูดคุยกันในการคิดของของแต่ละคนมารวมกันจึงทำให้มีคำถามที่จะเจาะลึกละเอียดขึ้น -มีการถามคำถามที่ครอบคลุมทุกประเด็นเช่น หากมีต้นกล้วยอยู่ต้นหนึ่งก็จะถามว่านี่คือต้นอะไรครับ? สังเกตได้อย่างไร? มีแหล่งกำเนิดอยู่ที่ใด? นำมาทำอะไร อย่างไร เป็นต้น -มีความคิดที่เปิดกว้างมากขึ้น และขี้สงสัย และนักวิจัยบางส่วนได้มีโอกาสเรียนรู้เรื่องของภูเขาน้ำแข็งจึงนำมาปรับใช้ในเรื่องการมองและการคิดให้ลึก สิ่งที่เรามองเห็นมันคือปรากฏการณ์ใดๆก็สามารถมองเห็นด้วยตา

		เปล่าได้(สิ่งที่อยู่เหนือน้ำ) แต่เราต้องลงลึกเข้าไป(สิ่งที่อยู่ในน้ำ)
ปัญหา	-ในชีวิตไม่เคยเจอกับปัญหาเกี่ยวกับการทำงานที่ต้องพบปะกับผู้คนหลายรูปแบบ -ไม่รู้จักรักการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า -มีความกดดันเมื่อเจอกับปัญหาต่างๆ	เมื่อนักวิจัยเริ่มทำงานก็เริ่มเจอกับปัญหาในหลากหลายรูปแบบ เช่นปัญหาที่เกิดกับตัวเองคือปัญหาด้านการเรียน ถ้าเป็นผู้หญิงก็มีปัญหากับครอบครัวคือผู้ปกครองไม่เข้าใจ และปัญหาที่เจอกันเป็นกลุ่มใหญ่ คือการทำงานในเวทีหรือการลงพื้นที่เก็บข้อมูล -ได้เจอกับผู้คนในหลายรูปแบบ มีทั้งดีและร้ายบางครอบครัวบางพื้นที่ก็จะเห็นด้วยกับการทำงานของนักวิจัยให้ข้อมูลอย่างเต็มที่ แต่บางครอบครัวก็ไม่เห็นด้วยกับนักวิจัย เห็นนักวิจัยเป็นตัวยุ่งรบกวนเวลา หรือบางทีก็มีบางครอบครัวที่มีแนวคิดตรงกันข้ามกับนักวิจัยจะมีคำถามกลับมาว่า “ทำไมต้องศึกษา? ทำไมต้องอนุรักษ์?” อะไรต่างๆ นานา ทำให้นักวิจัยได้เห็น และเกิดทักษะต่างๆ เช่นหากเจอกับครอบครัวแบบนี้ต้องมีวิธีการพูดอย่างไรที่จะทำให้ไม่มีผลต่อนักวิจัย -มีไหวพริบ และรู้จักรักการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เช่น เมื่อลงในพื้นที่ชุมชนในบางครั้งอาจจะไม่ตรงกับแผนหรือเป้าหมายที่ได้วางไว้ก็จะเกิดทักษะในการแก้ปัญหา -เริ่มที่จะเข้าใจกับปัญหา รับปัญหาได้ เพราะคิดเสียว่าปัญหาคือแบบฝึกหัดของชีวิต และเมื่อเจอปัญหาก็กลับมาคิดว่า “ทำไม?” จึงเกิด และเราจะแก้ปัญหาอย่างไร การแก้ปัญหาเรื่องของผู้ปกครองไม่เข้าใจ นักวิจัยก็ได้เชิญผู้ปกครองเข้าร่วมเวทีนำเสนอข้อมูลหลังจากนั้นผู้ปกครองก็ได้เห็นว่าสิ่งที่ลูกได้ทำนั้นเป็นเรื่องที่สำคัญและมีประโยชน์มาก เพราะผู้ปกครองเห็นการเปลี่ยนแปลงของลูกตัวเอง จึงเข้าใจ

เรื่องกล้วย	-ไม่เห็นความสำคัญของกล้วย -รู้จักกล้วยไม่กี่ชนิด	จากนักวิจัยที่ไม่รู้จักกล้วยไม่เห็นความสำคัญของกล้วยเมื่อได้เข้าไปนั่งคุยกับผู้เฒ่าผู้รู้ในหมู่บ้านก็ได้รู้อะไรอะไรในหลายๆ เรื่องกล้วยความสัมพันธ์ระหว่างกล้วยกับชุมชนเป็นอย่างไร ให้รู้จักกล้วยมากขึ้น -เห็นว่ากล้วยก่อนทำงานวิจัยและหลังการทำงานวิจัยไม่เหมือนกันเพราะก่อนการวิจัยกล้วยเป็นแค่เพียงผลไม้ชนิดหนึ่งไว้สำหรับทาน แต่เมื่อหลังการวิจัยก็ได้พบกับกล้วยที่แท้จริงว่านอกจากไว้ทานแล้วยังสามารถนำมาแปรรูป เป็นได้ทั้งอาหาร ยา และเครื่องจักสานได้อีกด้วย -ได้พบกับพันธุ์กล้วยอีกหลายชนิดที่ไม่เคยเห็นและรู้จักมาก่อน
-------------	--	---

บทที่ 5 สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่องกล้วยที่นำไปสู่การฟื้นฟูภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์จากกล้วย และความร่วมมือของคนในชุมชน โดยคาดหวังว่างานวิจัยจะเป็นเครื่องมือหนึ่งให้เยาวชนได้มีการพัฒนา เสริมสร้างทักษะการเป็นนักวิจัย เรียนรู้ด้วยตนเอง ฝึกความกล้าแสดงออกที่จะพบปะ ผู้ใหญ่ ผู้รู้ในชุมชน รวมถึงกลุ่มเยาวชนผู้ศึกษาจะรู้ถึงประโยชน์ของพันธุ์กล้วยในหลาย ๆ ด้าน จนเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุ์กล้วย นำสู่การรวบรวมเป็นหนังสือถ่ายทอดองค์ความรู้สู่รุ่นต่อไป กระบวนการศึกษามีตั้งแต่การสัมภาษณ์ผู้รู้ในพื้นที่ สรุปและวิเคราะห์ข้อมูล นำเสนอ ข้อมูลให้กับชุมชนและนักเรียนในโรงเรียนสามัคคีอิสลามวิทยา ซึ่งพบองค์ความรู้ที่สามารถตอบคำถามว่า “กระบวนการวิจัยของกลุ่มเยาวชนเรื่องภูมิปัญญาของกล้วย จะนำไปสู่การอนุรักษ์พันธุ์กล้วยโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างไร” ได้ดังนี้

1.สามารถสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของกล้วยที่มีความผูกพันกับชุมชนมาก่อน

เนื่องจากกระบวนการศึกษาได้มีการเก็บข้อมูลกับผู้ที่เคยปลูกกล้วยในชุมชน และผู้ที่ยังคงมีการปลูกกล้วยและใช้ประโยชน์จากกล้วย จากการสัมภาษณ์ พูดคุย แลกเปลี่ยน ทำให้บุคคลเหล่านี้ได้เห็นความสำคัญของกล้วยที่เคยมีในอดีตมากขึ้น ได้รู้พื้นความทรงจำถึงคุณค่าของกล้วยที่เคยมีในอดีต ทั้งในเรื่องการเป็นอาหารในยามภาวะวิกฤติ เป็นพืชใช้ในการปลูกไม้ชนิดอื่น เป็นรายได้ระหว่างการทำสวน เป็นยารักษาโรคเบื้องต้น เป็นอาหารเลี้ยงสัตว์ ซึ่งเหล่านี้ได้อยู่ในวิถีของคนที่ผ่านมาบุกเบิกพื้นที่แห่งนี้ เพื่อทำการเกษตร และอาศัยพึ่งพิงความหลากหลายของพันธุ์กล้วยเหล่านี้ในหลาย ๆ ด้าน จนเห็นคุณค่าของกล้วย เมื่อเปรียบเทียบกับการใช้วิถีชีวิตในปัจจุบัน ที่ลดการพึ่งพิงความหลากหลายทางพันธุกรรมของกล้วยและวิถีการผลิต ที่มุ่งเน้นด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก จึงส่งผลกระทบต่อความหลากหลายของพันธุกรรมกล้วยลดลง และเห็นว่าโครงการนี้มีประโยชน์ ควรที่จะมีการอนุรักษ์พันธุ์กล้วยขึ้นมาอีกครั้ง เพื่อให้ลูกหลานได้รู้จักและสืบทอดให้เห็นคุณค่าของกล้วยที่เคยมีในอดีต

2 องค์ความรู้เรื่องกล้วยอันจะนำไปสู่การอนุรักษ์พันธุ์กล้วย และแนวทางการพัฒนาอาชีพของชุมชน ได้ค้นพบองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับเรื่องกล้วย คือ

2.1 กล้วยกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กล่าวคือ กล้วยจะให้ความชุ่มชื้นกับผิวดิน ช่วยปรับสภาพดินรักษาหน้าดิน รากของต้นกล้วยช่วยให้ดินร่วนซุย และใบของต้นกล้วยช่วยเป็นร่มเงาให้กับพืชชนิดอื่นได้เจริญเติบโต ซึ่งพบได้จากกล้วยป่าที่เมื่อมีการถางป่า พืชชนิดแรกที่เกิดขึ้นคือ กล้วยป่า ตามด้วยพืชพวงแหระ ไม้ตะโก ลำแพน เป็นต้น และพบเห็นจากภูมิปัญญาของเกษตรกรธาตุ 4 ที่มีการปลูกไม้ผสมผสานในหลุมเดียวกัน และใช้ต้นกล้วยเป็นไม้

นำ เพื่อให้ร่มเงากับพันธุ์ไม้ที่เพิ่งปลูกใหม่ ทำให้พันธุ์ไม้ได้ทั้งน้ำและร่มเงา ไม่ต้องใส่ปุ๋ย ซึ่งตรงกับงานวิจัยของ ดร.จามร สมณะ ที่พบว่า กล้วยประกอบด้วยสารฟีนอล และยางกล้วยอุดมไปด้วยไขมัน โปรตีนและน้ำตาล ซึ่งเป็นไปได้ว่ามีสารอาหารต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ของพืชรวมอยู่ด้วย จึงทำให้พันธุ์ไม้ต่าง ๆ เจริญเติบโตโดยไม่ต้องใส่ปุ๋ย และคุณค่าในเรื่องของการลดโลกร้อน เป็นต้นไม้ที่ช่วยลดโลกร้อนโดยตรงและโดยอ้อม โดยตรง คือ ให้ความร่มรื่น และเป็นวงจรชีวิตห่วงโซ่อาหาร ทั้งคนและสัตว์ ส่วนทางอ้อมช่วยลดภาวะโลกร้อน กล่าวคือ การใช้ผลิตภัณฑ์จากกล้วยมาเป็นเครื่องใช้ เช่น ใบกล้วยนำมาห่อสิ่งของต่าง ๆ ได้ หรือการใช้เชือกที่ทำจากต้นกล้วยสำหรับมัดสิ่งของต่าง ๆ แทนการใช้วัสดุจากกระบวนการผลิตทางอุตสาหกรรมซึ่งสุดท้ายแล้วจะกลายเป็นขยะที่กำจัดยากและมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

2.2 ด้านเศรษฐกิจ จะพบว่าตอนนี้ในพื้นที่ที่มีการหันมาปลูกกล้วยที่เป็นเชิงเศรษฐกิจ หลายราย โดยเฉพาะกล้วยน้ำว้าและกล้วยไข่ ซึ่งสามารถยึดเป็นอาชีพ เนื่องจากมีต้นทุนที่ต่ำกว่าการปลูกสวนผลไม้ เช่น เงาะ ที่ต้องใส่ปุ๋ยซึ่งใช้ต้นทุนผลิตสูงและเมื่อถึงฤดูกาลให้ผลผลิตพร้อมกันหลายรายก็ทำให้ราคาตกต่ำ แต่กล้วยช่วยลดต้นทุนการผลิต โดยเฉพาะปุ๋ย บางครัวเรือนมีการนำต้นกล้วยไปทำเป็นอาหารเป็ด ทำให้ลดค่าใช้จ่ายในการเลี้ยง

2.3 ด้านยารักษาโรค ที่พบมาในปัจจุบัน คือกล้วยน้ำว้า ที่สามารถนำมาเป็นยารักษาโรคในเบื้องต้นได้หลายชนิด เช่น ผู้หญิงแท้งลูก ผู้หญิงหลังคลอด ช่วยบำรุงน้ำนม เป็นยาแก้ร้อนใน แก้ไข้เลื่อนในผู้ชาย แก้โรคอีสุกอีใส ซึ่งเห็นว่าในปัจจุบัน ผู้ที่ปลูกกล้วยน้ำว้ามีน้อยมาก แต่ยังคงมีพันธุ์ที่หาได้ในพื้นที่ ส่วนการใช้ ปัจจุบันยังคงเห็นผู้หญิงหลังคลอดใช้ประโยชน์จากกล้วยน้ำว้า เช่น การนำปลีกล้วยมาทำเป็นอาหารเพื่อบำรุงน้ำนม

2.4 ด้านอาหาร กล้วยเป็นพืชที่นำมาทำอาหารได้ทุกประเภท กล้วยมีความสำคัญเป็นพืชอาหารคู่มากับวิวัฒนาการของมนุษย์ ตั้งแต่ยุคแรก ๆ เป็นพืชที่เกิดมาในรุ่นที่สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมครองโลก และใช้ประโยชน์ได้ตั้งแต่เกิดจนตาย ความสำคัญด้านอาหารเป็นพืชที่กินแทนข้าวโดยเฉพาะในช่วงวิกฤติ เช่น ช่วงสงครามในอดีต หรือแม้แต่ปัจจุบันกล้วยเป็นอาหารที่สำคัญมากในช่วงน้ำท่วม เพราะเป็นพืชที่ไม่ต้องปลูก สะดวก และกล้วยสามารถแปรรูปเป็นอาหารที่สร้างรายได้ให้กับชุมชนในปัจจุบัน เช่น อาชีพการทำกล้วยทอด จากคำบอกเล่าของแม่ค้าทั้งในชุมชนและในโรงเรียนว่า “ทอดก็กระเทาะก็ขายหมด” ซึ่งแสดงว่ากล้วยยังเป็นพืชที่สำคัญและเป็นทางเลือกอาชีพให้กับคนในชุมชนหรือเยาวชนในโรงเรียนได้อีกด้วย

3.แนวคิด ทักษะ และพฤติกรรมของนักวิจัยเปลี่ยนแปลง

จากการทำงานของนักวิจัยตั้งแต่การสร้างกระบวนการในการทำงาน วางแผนงาน การลงไปเก็บข้อมูลกับผู้รู้ ผู้ที่ทำอาชีพอยู่กับกล้วย และชาวบ้านทั่วไป เกี่ยวกับความสำคัญของกล้วยในด้านต่าง ๆ จดบันทึกเพื่อนำมาสรุป และการถอดบทเรียนให้เห็นสภาพปัญหาในกระบวนการทำงาน สิ่งเหล่านี้ทำให้เยาวชนมีประสบการณ์ในการทำงาน มีความเข้าใจในงานวิจัยมากขึ้น มีทัศนคติที่ดีต่องานวิจัยว่าไม่ใช่เรื่องยากอีกต่อไป ได้พบเจอกับปัญหาต่างในการ

ทำงาน มีการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า จึงทำให้เยาวชนมีไหวพริบเกิดทักษะความชำนาญในการทำงาน เช่น การจับประเด็น การบันทึก การดำเนินการประชุม การนำเสนอ และเป็นคนที่สามารถรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

อุปสรรคระหว่างการดำเนินงานวิจัยและการคลี่คลาย

1.ช่วงพัฒนาโครงการ

1.1 ข้อเสนอโครงการขาดความชัดเจน

การเริ่มต้นเขียนโครงการหรือในช่วงของการพัฒนาโครงการมีปัญหาเกิดขึ้นคือการปรับแก้โครงการหลายรอบ ดูเหมือนปัญหาที่เกิดขึ้นมันเล็กน้อยแต่สำหรับนักวิจัยรุ่นใหม่ ก็ทำให้กำลังใจในการทำงานลดลงมาก เพราะการเขียนโครงการที่ผ่านมานั้นนักวิจัยยังเขียนไม่ครอบคลุม เมื่อไปนำเสนอโครงการในแต่ละเวทีก็มีการเสนอให้กลับไปแก้ หลักการและเหตุผลบ้าง วัตถุประสงค์บ้าง คำถามวิจัยบ้าง เป็นอยู่อย่างนี้จนทำให้ในบางครั้งนักวิจัย “มีนง” ทำอะไรไม่ถูกไม่รู้จะเริ่มจากตรงไหน โชคดีที่มีพี่เลี้ยงนักวิจัย(พี่นก และ กะต๊ะ)ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น คอยให้คำปรึกษา แนะนำการปรับแก้ อย่างนั้นอย่างนี้ ทำให้นักวิจัยเห็นรูปแบบและแนวทางการปรับแก้โครงการ และที่สำคัญยังมีที่ปรึกษาโครงการที่คอยให้กำลังใจยามที่นักวิจัยท้อถอย หหมดแรงที่จะเดินต่อเพราะที่ปรึกษาที่อยู่ในพื้นที่จะรู้จักและเข้าใจความรู้สึกของนักวิจัยเป็นอย่างดี ยามที่มีปัญหาในด้านต่างๆเช่น เสี่ยงจากผู้คนในชุมชนบางส่วนพูดกระแนะกระแหน นักวิจัยสับสนการทำงาน หรือในบางครั้งวันที่อากาศร้อนๆ กลับจากการทำงานที่ต้องใช้ทั้งสมอง ทั้งกำลัง นักวิจัยก็จะมีอารมณ์ร้อน หงุดหงิด ไม่เข้าใจกับเพื่อนร่วมงาน ที่ปรึกษาก็จะช่วยให้คำปรึกษา ค่อยๆพูดให้ใจเย็นลง หรือบางครั้งจะเล่าถึงเหตุการณ์หรือปัญหาที่หนักใจ ทำให้นักวิจัยเกิดความคิดมีกำลังใจ และทำงานหรือสรุปงานต่อได้ กำลังใจ และแนวทางการก้าวเดินไปข้างหน้าในการทำงานที่ถูกต้อง มีความสำคัญอย่างมากที่จะทำให้งานสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

(พี่นกสุดสวย) (ปะนันที่ปรึกษา) & (มะย๊ะที่ปรึกษา) (บังชันที่ปรึกษา) (กะต๊ะที่แสนดี)

1.2 นักวิจัยขาดทักษะการจับประเด็น

พบว่าในช่วงการพัฒนาโครงการและพิจารณาโครงการ ซึ่งทางผู้ทรงคุณวุฒิจะให้คำแนะนำหรือแลกเปลี่ยนนักวิจัยยังไม่เข้าใจในเนื้อหา ข้อสรุปจากเวที ดังนั้น จึงมีการมานั่งสรุปร่วมกันของทีมงานหลังเสร็จเวที โดยให้ที่ปรึกษาอธิบายในสิ่งที่นักวิจัยยังไม่เข้าใจ

2.ช่วงดำเนินการวิจัย

2.1 ไม่สามารถหาข้อสรุปของเวทีได้ เนื่องจากมีนักวิจัยเข้าร่วมงานมากมาย ปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ การทำงานที่ร่วมกันหลายๆ คน ก็มีปัญหาคงคนละคนละน้อย เช่น ในบางครั้งมีความคิดที่หลากหลายมากจนตกลงกันไม่ได้

2.2 เวล่าน้อย เนื่องจากนักวิจัยทั้งหมดกำลังศึกษาเล่าเรียนอยู่ในวันจันทร์-ศุกร์ ก็จะมีเวลาแค่เสาร์-อาทิตย์ ยิ่งไปกว่านั้น สำหรับนักวิจัยที่กำลังจะจบมัธยมศึกษาตอนปลายก็จะไม่มีเวลาเลยเพราะต้องติดตามการสมัครเข้ามหาวิทยาลัยต่างๆ บางครั้งนักวิจัยจะเครียดกับการเข้ามหาวิทยาลัยก็ไม่มีจิตใจที่จะทำงาน

สำหรับนักวิจัยฝ่ายหญิงในช่วงแรกของการทำงานจะหนักใจมาก เวลามาทำงานร่วมกันหลายๆ วันเพราะเป็นเรื่องธรรมดาที่ทางบ้านจะต้องเป็นห่วง บ้างไม่ให้มา หรือให้มาแล้วต้องกลับเร็ว แต่ปัญหาเหล่านี้จะเกิดขึ้นในช่วงแรกๆ เมื่อทำงานผ่านไป นักวิจัยรวมกันคิดวิธีที่จะทำให้ทางบ้านเห็นว่าเรามาทำงานกันจริงๆ ก็เลยให้ผู้ปกครองมาส่ง แล้วนั่งรับฟังการประชุมบ้าง หรือในช่วงจัดเวทีบางครั้งก็จะเชิญผู้ปกครองมาร่วมด้วย ทางบ้านก็เริ่มไว้วางใจเมื่อเห็นนักวิจัยมาทำงานกันจริง

2.3 บุคลิกและทักษะนักวิจัย

สำหรับปัญหาของนักวิจัยบางส่วนที่เป็นคนขี้อายไม่กล้าแสดงออก ซึ่งมีบทบาทของนักวิจัยคนหนึ่งเขียนว่า “ กระผมไม่ค่อยกล้าแสดงออก หรือกล้าพูดสักเท่าไรซึ่งทำให้หนักใจมาก แต่ก็สามารถผ่านไปได้เพราะการทำงานเป็นกลุ่มหลายๆ เวที ทำให้เราเกิดความผูกพันมากขึ้น และกล้าที่จะแสดงออกต่อเพื่อนมากขึ้นไม่เขินอาย เพราะเราสนิทกันมาก และอาจจะเป็นการฝึกฝนในหลายต่อหลายครั้งที่น่าเสนอหน้าเวที”

2.4 การจดบันทึกก็เป็นปัญหาให้กับนักวิจัยบางส่วนที่ต้องจดบันทึกในช่วงของการเก็บข้อมูล นักวิจัยบอกว่า “ผมเป็นคนที่ไม่ชอบเกี่ยวกับการจดบันทึก จึงทำให้ผมมีความยากลำบากในช่วงสรุปงานและถอดบทเรียน วิธีแก้ปัญหาก็คือเราก็อาเพื่อนที่อยู่ในกลุ่มเป็นคู่บัดดี้เลือกคนที่ชอบจดบันทึกมากที่สุดมาอยู่กับผมเพราะผมเป็นคนที่ชอบสัมภาษณ์มากกว่าจึงทำให้เราทำงานกันอย่างสะดวก”

การทำโครงการวิจัย สิ่งที่สำคัญและขาดไม่ได้ก็คือการสรุปบทเรียนในแต่ละเวที คือ หลังจากการจัดเวที หรือจัดกิจกรรมคณะทำงานหรือทีมวิจัยควรที่จะนั่งประชุมแลกเปลี่ยน หรือ พูดคุยถึงปัญหาที่พบในแต่ละเวทีว่าใครเจอกับปัญหาอะไรมาบ้าง ปัญหาเป็นอย่างไร และทำไม ถึงเกิดปัญหา มาเสนอให้ทีมวิจัยรับฟัง แล้วระดมความคิด หาวิธีการแก้ปัญหาาร่วมกัน

การสรุปบทเรียนวิธีนี้จะทำให้ทีมวิจัยเห็นปัญหาอะไรหลายๆ อย่างในงานวิจัยของเรา และเมื่อร่วมกันแก้ปัญหา ก็จะเกิดความชำนาญในการแก้ไขปัญหา ไม่กลัวกับปัญหาอีกต่อไป รู้จักการแก้ปัญหาให้ถูกต้อง ถึงแม้ว่าจะเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าก็ตาม และจะทำให้การทำงานวิจัยในครั้งต่อไปจะไม่เกิดปัญหาที่ซ้ำๆ อีกต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. จากการค้นพบองค์ความรู้และประโยชน์ของกล้วยในหลาย ๆ ด้าน จึงควรส่งเสริมให้มีการปฏิบัติการในพื้นที่ เพื่อนำไปสู่การตอบโจทย์วิจัยที่เป็นการอนุรักษ์พันธุ์กล้วย ส่งเสริมการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ คือ ส่งเสริมให้มีการปลูกกล้วยและพืชแซมในสวนยางพาราอายุระหว่าง 1-3 ปี โดยเฉพาะริมคลองพื้นที่เขาพระ เนื่องจากพื้นที่เขาพระ เป็นป่าต้นน้ำ แต่ในปัจจุบันถูกบุกรุก เพื่อเปลี่ยนสภาพเป็นปายาง ซึ่งส่งผลกระทบในหลาย ๆ ด้าน ดังนั้นจึงควรร่วมกับสำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง (สกย.) เนื่องจากเป็นองค์กรที่เป็นปัจจัยเงื่อนไขของการเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตของชาวบ้าน องค์กรนี้จึงต้องเข้ามาร่วมรับผิดชอบโดยตรงต่อความสมดุลของป่าต้นน้ำ

2. ส่งเสริมการรวมกลุ่ม เพื่อบรรรวมผลิตภัณฑ์จากกล้วย เพื่อจำหน่าย และสร้างสวัสดิการให้กับสมาชิกกลุ่ม

3. ส่งเสริมการอนุรักษ์พันธุ์กล้วย เพื่อสร้างการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชน และผู้สนใจ เป็นศูนย์การเรียนรู้พันธุ์กล้วยในตำบลเขาพระ

4. การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อเผยแพร่ข้อมูลคุณค่า คุณประโยชน์ของกล้วย เพื่อ นำสู่การปลูกกล้วยของคนในพื้นที่และผู้สนใจ